YU ISSN (9295) — LETNIK XXIX, ŠT. 11 — JUNIJ 1989 — CENA 5000 DINARJEV

KATEDRA

KATEDRA

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
MARIBOR p.o. 1989/2617

MRTVI KOT RDEČI RAJ

»Kar v času zmaguje, ima tudi čas propada; nasilje je v nasprotju s Taom.«

(Lao Ce)

Nebo je dom ptic, angelov in zvezd. Človeška religiozna optika je zgrajena na postulatu, da je nebeški prostor aktualizacija radikalno drugega, da si ga ni mogoče prisvojiti na silo, ga zvleči na zemljo, temveč je treba po pravilni poti doseči pogoje za vstop vanj. Nebo in zemlja morata biti ločena, da bi sploh lahko obstajala. Prav dimenzija onstranskega, transcendentnega, posmrtnega horizonta drži človeka — v antitezi s tuzemsko omejenostjo, podvrženostjo slepoti in neumnosti — v urejenem, osmišljenem, preglednem svetu. Dokler ne postane red preozek: približno stoletje že Evropa ve za smrt boga, za izpraznjeno nebo, za neutemeljenost in relativnost obstoječega.

Medtem ko so eni frustrirajočo tesnobo tega spoznanja poskušali obiti tako, da so samozaverovani in prepričani o lastni neomejenosti sedli v letala in rakete ter odfrčali v demitizirana prostranstva, so se drugi lotili naivnejšega in usodnejšega početja — alkemije. Metafiziko so spreminjali v fiziko, pravzaprav bolje — fiziko v metafiziko. Ker pa jim je spodletelo, saj so se lotili neizvedljivega projekta, so se oprijeli preizkušenega slepila, preimenovanja. In zagovarjali so ga s preizkušeno realnostjo, z orožjem. Preimenovali so sebe, svoj svet, svoja mesta, ulice in trge. V mreže Resnice, Zgodovine, Poslanstva so ujeli nebo in ga, »ribiči človeških duš«, servirali nič hudega slutečim osvobojenim zemljanom. Svojim preimenovanjem so — o bog — verjeli in uzakonili nebeško kraljestvo. Tukaj in zdaj, eno samo, nespremenljivo, nedotakljivo. Tien An Men. Trg nebeškega miru.

Ko je veliki Deng razodel ljudstvu, da bo, »če bo morala teči kri, pač tekla kri,« saj gre vendar za obrambo Revolucije pred divjanjem huliganov, je odrezal vse jezike. Besede pač ne dosežejo krvi. In svet, na katerega so prikovali mrtvo nebo, se mora zadušiti. Molčimo torej o njem, menjajmo register.

Brezpotje socialističnega izrednega stanja si, kjer se le da, nadene masko konstituiranja nacionalnega. S tem se seveda vrača k procesom 19. stoletja, namesto da bi neposredno izrazilo lastne politične konflikte: vprašanja demokracije, oblasti, posameznika, ideologije, vprašanja lastne toge enodimenzionalnosti. Vendar pa nam prav ta umik v slepo ulico daje slutiti ozadje simptomov. Gre za to, da pot nazaj še ni šla dovolj daleč, 19. stoletje je še premoderno, treba se je vrniti v 1789., leto francoske revolucije, saj nekaterih stvari preprosto ni mogoče preskočiti in izpustiti. Vulgarno rečeno — kdor ni preživel lastne pubertete, bo imel verjetno s klimakterijem kaj nevsakdanje težave. Krik socialističnega podložništva, ki odmeva od Poljske do Pekinga, je en sam, je krik po izpustitvi neba, je odrekanje uniformiranim nebeščanom, je novoveški boj za »staro pravdo«, brez utopij o raju na zemlji. Boj za tisto torej, kar naj bi socializem že sam po sebi presegel, inkorporiral, boj za oprijemljivo, za temelje.

Poševnooka trupla s televizijskih ekranov in časopisnih naslovnic so le epitaf na nagrobniku tankovskega raja. A ko tankov ne zaustavijo živi, jih tudi mrtvi ne bodo. Zato niso zadnji. Da pa bi sploh lahko razmišljali o zemeljskem, človeškem miru, je treba carinike nebeškega kraljestva prisiliti, da vrnejo raj tja, kamor spada. V nebo, med ptice, angele in zvezde.

Dona eis pacem.

Boris Svetel

KMETICE IN KMETJE

Državljanke in državljani Slovenije!

V sredo zvečer, 28. junija in v četrtek zjutraj, 29. junija 1989:

NE BOMO ODDALI MLEKA !

*OPOZORITI HOČEMO NA NEMOGOČE STANJE V SLOVENSKEM KMETIJSTVU.

*DOSEČI HOČEMO DOSTOJNE (EKONOMSKE) CENE MLEKA IN GOVEJE ŽIVINE.

29. junija (na dan sv. Petra in Pavla) bomo do preklica

PRENEHALI ODDAJATI GOVEJO ŽIVINO !

KMETJE: Bodimo solidarni in pokažimo pripadnost kmečkemu stanu!

DELAVCI: Bodite z nami- naši usodi sta povezani!

Zveza slovenske kmečke mladine
predsednik
Marjan Podobnik

Slovenska kmečka zveza
predsednik
Ivan Oman

Ivan (zapornik) in Dragica (novinarka)

SEDIMO V KOPRIVAH

(objektiviziramo razpravo o lovu na novinarje — o pobudi za boj proti medijskemu nasilju)

Marjan Pungartnik: »Pesnik je odmik atoma od krožnice . . .«

Tomaž Kšela: ». . . smo z repom podirali tisto, kar smo z rokami gradili.«

Kmalu bo leto tega, kar so prišli skozi neugledna vrata vojaškega sodišča na Roški cesti v Ljubljani štirje obsojenci; trije so preživeli skoraj dva meseca v vojaški ječi. Takrat so prišli ven, ob letu se vračajo. Represivni aparat države, kjer vlada ideologija svobode, jih požira za dolge mesece. Iz zagovora Ivana Borštnerja pred vojaškim sodiščem povzemamo nekaj značilnih odlomkov, ki ključno zaznamujejo Borštnerjev življenjski credo. Ob vsem, v zadnjem letu že povedanem in napisanem o temnem procesu, v opomin in poduk samozvanim svetnikom svobode. In vsem ostalim.

IVAN BORŠTNER

Moja obramba je dejanje moje svobode s to determinanto, da zavest in ne vest drugega presoja mojo zavest svobode. Branim se z resnico tako, da jo ponavljam sam pred vami z upanjem, da osenca in lepet črnih perutnic mavikovcev iz ozadja, njihova srepota in malota ne preglasi vzhajajoče svitnice slovenskega naroda. Največ, kar si ta grehosledbena škapulirska bratovščina v tem času njihovih pristrahov nadeja in misli, je: kdo bo krsti za vsebino, kdo bo krsti za lupino? Narodov črh, njihov srh!

Misel rodi in oblikuje vse besede in dejanja, misel jih določa in usmerja. In kaj je potem resnica? To so ljudje mojega ljudstva, skupaj z jemljaji naše slovenske zemlje, skupaj z oskalki v očeh in zaderikami v srcih. Resnica je lahko tudi to, kar je mislil hrvaški pesnik Vlado Gotovac, ko je dejal: »To je način, na katerega Večnost kot temelj nekega sveta temu svetu omogoča njegove sodbe o sebi in drugih. Svet in resnica sta isto.« Ali misel Nilsa Bohra: »Nasprotje neke pravilne trditve je napačna trditev. Nasprotje neke globoke resnice pa je lahko spet neka globoka resnica.«

Dejanje, za katero mi sodite, je odločitev moje resnice, je moje prepričanje, da le pravilno dognano orodje vzdrži resnico svoje dobe. To je bilo dejanje nasprotovanja devetkačim jezikašem, ki kravo s svedrom derejo, ne zavedajoč se ljudske modrosti, ki pravi: naglica ni prida, kasnica je gnida. V moji vesti in zavesti se je porodilo prepričanje o temu, da so temne ptice oblasti zgubile vsak smisel in zmožnost razumevanja novih perspektiv in hotenj mojega naroda. Ta sopihajoča, udrihajoča lumparija je s svojim ohanjem in ahanjem blatila in napadala vse, od izjedov do medvedov. Ali kakor pravijo ljudje na deželi: Tuleža k tuležu nadodajali. Na vidiku se je začelo pojavljati za mene vzdušje: »Tik pred časom smo, ki bo, ko pride čas!« A to je: eno prepričanje na oblasti, vsa druga v zaporu!

Začel je prihajati čas, v katerem človek ne bi smel več reči: imam sanje, sanjam, ostala naj bi mu samo mirna dremota in spanje ob fanfarah »zmagovitega« pohoda ene same ideologije. Vendar, zatiranje in ukinjanje posebnosti in različnosti je ukinjanje svobode, saj je svoboda pravica do različnosti. Že Rosa Luxemburg je svoj čas branila to svobodo z besedami: »Svoboda samo za pristaše oblasti, samo za člane ene stranke, pa naj so še tako številni, ni svoboda. Svoboda je zmeraj samo svoboda tistega, ki misli drugače. Ne zaradi fanatične pravičnosti, temveč zaradi tega, ker obsega to bistvo vse poučno, blagodejno, kar v politični svobodi očiščuje, in učinka te svobode ni, če postane svoboda privilegij.«

V skupnosti, v kateri začne prevladovati praksa, da je vsak, ki misli drugače, tudi sovražnik te skupnosti — ne varuje svobode, marveč to svetlo, večno zarjo spreminja v mrgoljavo in brehavo hinavščino, ter namesto svetlega sonca duha ustvarja golazen in gomazen, ki svoje pokvečeno neznanje pretvarja v obrekovanja in obtoževanja, vse moči klečeplazno posvečajoč brezdušnosti do svobode različnomislečih. . . .

. . . Sam sem se spraševal, kakor ogromno število ljudi mojega naroda, zakaj takšno sovraštvo, nestrpnost in potvarjanje javno izrečene, javno napisane besede; zakaj takšno blatenje vseh dognanj v prihodnost usmerjenih misli; zakaj takšno neomajno negiranje vseh ostroskalnih pogledov mlade generacije; zakaj in odkod to strastno oklepanje njihovih že zdavnaj preživelih ritualov; ali obstaja psihološka obrazložitev njihovih besed in dejanj, ali je to samo demonska strast do političnih procesov, na katerih se ta demon hrani: » poniževanji, moralnimi in drugimi sramotitvami, neguje strasti, ki ne potrebujejo novosti, temveč žrtve«, kakor pravi Gotovac, ali kakor je svoje čase dejal patetično molčeči Saint—Just: »Vse umetnosti ustvarjajo svoje čudežnosti, umetnost vladanja ustvarja edinole pošasti.«

Zaključek: Ničesar novega nisem povedal, vse te misli so bile že velikokrat napisane in izrečene. S ponavljanjem resnic in z mojim dejanjem hočem kakor cel moj slovenski narod povrniti ugled in veljavo več kakor dva tisoč let starim grškim besedam **oikos** in **nomos** — dom in gospodariti — sam gospodariti v svojem domu. Upam in trudil se bom, da bo to sojenje zadnje, katerega sodniki ne izrekajo sodbe v imenu slovenskega naroda. Biblija pravi: »Strašno je pasti v roke živega boga. »Ne trdim, da nimam česa izgubiti, saj to lahko trdi samo tisti, ki nima nič za svoje. Vedno ostaja Sokratovo reklo: »Še vedno je bolje krivico doživeti, kot pa krivico povzročati.« V notranjosti ostaja prepričanje, da človek mora zatirati zlo, saj boj ni nikdar zaman. Človek slej ko prej stopi pred sodišče naroda, da pojasni smisel in pomen svojega dela — veličina in spomin vzdrži samo dejanje za druge, ne zato, da si iz samoljubja zagotoviš prostor pod soncem naroda, temveč, da s tem daješ pomen večnosti, da ta smisel varuje naše življenje, da ne prizna nesmisla in ga ne uničuje z nesmislom. »Kdor presoja samo po zakonih, še ni pravičnik!« je govoril Buda. Naš prisiljeni molk v ječi je bil vseeno glasnejši od tistih, ki poskušajo dušiti vox popoli — vox dei — božji glas naroda. Moj narod — slovenski narod — sprejme kot droban lipov list na naši slovenski lipi, ki raste iz meni najdražje zemlje — ki se je, se in se bo imenovala Slovenija. O svobodnem šelestenju v času in prostoru pa naj odloča slovenski narod, samo on naj odloča, do kam in kako visoko bo veje raztezala naša lipa — za vse tiste pa, ki zaničujejo slovensko besedo, ostaja dokaz — okameneli zaničevalec.

(Zagovor I. Borštnerja obsega deset strani gostega rokopisa. Odlomki, ki jih navajamo, so iz Uvoda in iz Sklepnih misli zagovora, ki ga Borštner pred vojaškim sodiščem ni smel prebrati do konca.)

V HRIBIH SE DELA DAN

Svetovni socializmi se dandanes dogajajo pretežno med Poljsko in Kitajsko. Katero opcijo bo (preko svojih predstavnikov) izbrala v tej igri, ki po Bogomirju Kovaču spada med igre z ničelno vsoto, Jugoslavija, še ne vemo natančno.

Kitajski opciji se skušajmo v tem tekstu izogniti, četudi bi utegnila biti najverjetnejša — besede na papirju v nekem marginalnem listu namreč v tej različici ne veljajo več niti toliko, kolikor veljajo sedaj. Kadar se sedanja kitajska (ali pa tudi kosovska) različica socializma udejanja, takrat postanejo takšne besede vsaj nesmiselne, če že ne nemogoče.

In kaj je tako fascinantnega na poljski varianti? Predvsem to, da nudi upanje, da je v socializmih možna zamenjava oblastnih oligarhij na nenasilen način, na način, ki je prišel v navado civiliziranemu svetu — z volitvami. V nadaljnjih posledicah pa je mogoče na osnovi te izkušnje sanjati celo to, da se je možno iz socializma izvleči še kako drugače kot z vesoljnim potopom.

Seveda ob tem ne moremo preko dejstva, da so bile poljske volitve še daleč od svobodnih; ni pa dvoma, da so se z njimi odprle nove možnosti. Delež poslancev Solidarnosti v sejmu — spodnjem domu parlamenta (160 sedežev od 460) in v zgornjem domu — senatu (92 sedežev od 100) je namreč tolikšen, da lahko opozicija (ki je ob omenjenem deležu to pravzaprav prenehala biti) v njihovem sistemu odločanja blokira kakršnekoli predloge komunistov.

Senat lahko namreč zavrne odločitev sejma — ta veto senata pa lahko sejm preglasuje le z dvotretjinsko večino. Take večine pa partija nima več.

Razen tega, da se odloči za kitajsko varianto, ostaneta poljski partiji dve možnosti: da novi predsednik razpusti parlament in ponovno razpiše volitve ali pa pač pristane na »nenačelno« koalicijo s Solidarnostjo.

Kitajska opcija danes na Poljskem na srečo ni več posebno verjetna: Poljaki so svojo Kitajsko že doživeli, sedaj pa ob upoštevanju tveganja, ki ga nujno spremlja, ni pravih razlogov za ponovni vojaški udar. Nenazadnje so gospodarski rezultati Poljske v obdobju po tem udaru katastrofalni celo v primerjavi z Jugoslavijo; medtem ko je leta 1980 Poljska po relativnem bruto družbenem produktu na prebivalca še krepko prehitevala Jugoslavijo, podatki iz leta 1985 že kažejo zaostajanje Poljske za skoraj 20 %, četudi Jugoslavija v tem obdobju beleži ničelne stopnje rasti.

Odločitev o razpustitvi parlamenta in razpisu novih volitev bi pomenila le še večjo naklonjenost državljanov do Solidarnosti, ki je že sedaj z izjemo enega dobila na volitvah vsa možna mesta. Volilni program Solidarnosti ob tem verjetno niti ni bil posebno pomemben; v njem tudi ne najdemo nič novega, nič takega, kar bi ne sodilo v že znane zahteve. Solidarnost si je že v svojem programu na prvem kongresu postavila za cilj transformirati Poljsko v samoupravno republiko; temu v svojem volilnem programu sledijo tudi z zahtevami po podružbljanju državne lastnine in večji vlogi delavskih svetov, četudi oboje obravnavajo z nekaj distance.

Jasno je, da do »pogajanj za okroglo mizo« niti ne bi moglo priti, če bi se besednjaka partije in Solidarnosti popolnoma razlikovala.

Tudi zaradi tega je mogoče pričakovati minimum sodelovanja, brez katerega poljski parlament sploh ne bo mogel funkcionirati, še v prihodnje. Ali bo to pomenilo močnejši položaj radikalnejših opozicijskih skupin glede na Solidarnost, bomo še videli. Politična grupacija, ki se v prvi točki svojega volilnega programa sklicuje na »demokratične tradicije Poljakov«, bo morala biti v skladu s svojo maksimo na to pripravljena.

Na prihodnjih volitvah bo verjetno zanimiv tudi volilni slogan Kandidata Solidarnosti Andrzeja Lapickega (izvoljen je bil z 89,5% večino), ki je sedaj pozival na volišča z geslom: »Če ne boste volili zaradi lenobe, bodo komunisti zelo srečni . . .«

Aleš Razpet

PO SLEDEH KOMUNISTIČNEGA PISANJA
LOV NA NOVINARJE (2)

Za gosi ni značilno samo nekoristno gaganje, ampak imajo tudi kakšno utilitarno lastnost: denimo to, da nesejo jajca. Prav slednje pa manjka Marjanu Pungartniku, avtorju še enega primerka, ki kaže, kako lahko goreča privrženost nekemu zvarku iz partijske kuhinje zaslepi človeka, da ne opazi, da sam tiči v pasti, ki naj bi ji s tem zvarkom zavdal in tako odrešil druge — seveda vedno le druge.

In tako je Pungartnik osrečil bralce, kolikor teh pač je, svojega glasila Komunist s člankom O medijskem nasilju, da ubožčki zdaj ugibajo, kdo neki so ti mariborski kritiki (Pungartnik jih postavi seveda v narekovaje), ki se ukvarjajo s spletkarjenjem, za ta krog novinarjev že kar pregovornim (značilen partijski diskurz pač, še dobro da se mu ni zapisalo kaj o nesprejemljivem grupašenju) kdo so te provincialne gospodične, ki svoje honorarne resnice (resnice postavi Pungartnik spet v narekovaje, medtem ko naj bi bila njegova seveda brez njih) prodajajo lahkovernežem, oziroma kdo so tiste gosi, ki bi jih s takim užitkom polovil ta borec proti medijskemu nasilju. Seveda pa Pungartniku, vnetemu privržencu Pobude, ujčkane v naročju mariborske rotovške partije, ne gre za lov na novinarje, ampak za, kako nedolžno, lov na gosi. Po tisti realsocialistični logiki pač, ki doreka osnovno človeško prvino — to, da so ljudje — vsem, ki mislijo drugače (spomnimo se, da je bil pred meseci zaradi izstopa iz partije razglašen za nečloveka tudi rektor Križman).

Pungartnik, ki mu je za pravno državo očitno toliko kot za demokracijo v duhu tiste znamenite sintagme »demokracija da, razkroj ne«, seveda ve, da mu lahko pisanje ad hominem celo v nepravni državi nakoplje na vrat civilno tožbo, kar njegovi borčevski reputaciji za znamenito Pobudo gotovo ne bi bilo v prid — predvsem bi samo po sebi negiralo relevantnost Pobude. Zato izpusti konkretna imena in opleta s splošnim — v maniri, ki je tako pri srcu družbenopolitičnim delavcem njegovega kova in realsocialističnemu novinarstvu. S tiradami o varovanju človekovih pravic, v imenu katerih bi bilo treba nedolžne posameznike zavarovati pred medijskim nasiljem, nam — v nasprotju s svojim kolegom Kšelo; glej *Večer 12. junija, stran 9* — resda bolj ali manj prizanese, zato pa zavije poanto v plašč zgledov iz civiliziranih logov in nas pouči, da tam pojmujejo kot medijsko nasilje »reklamiranje in hvaljenje avtomobilske hitrosti, oglaševanje tobaka in alkoholnih pijač« itd. Res pohvale vredna skrb za državljanski blagor v teh naših bojda novih časih, ko se država s svojim represivnim aparatom spravlja na novinarje (četverica, Mladina, Katedra) enako brezobzirno, kot se je spravljala v starih.

V teh časih in v tem sistemu torej — značilnost vseh realsocializmov in tudi našega je pač, da je vse odvisno od (ne)tolerantnosti oblasti, ki kroji in interpretira zakone po svoje — se akterji Pobude sprenevedajo, da obstaja pri nas svoboden medijski prostor. In zmerjajo — če je Pungartnik merilo — z neljudmi tiste, ki vidijo v Pobudi čeri potencirane cenzure in naglih sodišč, ki naj bi zaščitila privilegije Moči in Oblasti. Prav to načrtno sprenevedanje o bistvu sistema (je tega res mogoče spregledati?), v katerem oblast širi in oži manevrski prostor novinarstva po svoji podobi — ta ima enkrat manj, drugič bolj »človeški obraz« — jasno govori o sumljivi vrednosti tovrstnega boja za človekove pravice, kakršnega izpričujejo omenjeni pobudniki.

Sicer pa: v tej nekoliko liberalnejši fazi na tem koncu dežele gre za nedolžen lov na gosi, v tisti drugi, ki ji utegne slediti, se bodo med pernato divjadjo morda znašli tudi novinarji Pungartnikovega tipa. Trenutno seveda ne gre za glave, ampak samo za jajca.

Darka Zvonar

ZA BEG MOŽGANOV

Povedano naravnost: beg možganov, ki ga je v prejšnji številki Katedre v njenem Mrtvem kotu Boris Svetel lucidno dešifriral kot mariborski »bek z možgani«, je v Mariboru, ki je po zaslugi zahodnih in vzhodnih totalitaristov že vseh svojih osem zmagovitih petletk skregan s sleherno pametjo, zanemarljiv družbeni proces. To seveda ne pomeni, da odideni posamezniki, ki bi si, kot je zapisal odidenec Tone Kuntner, »med temi kamni in temi ljudmi polomili zobe in peruti«, ne štejejo. Prav narobe. Oni so tisti, zaradi katerih je Svetel v tem državnopartijsko vodenem procesu »beg« lahko prevedel v realno eksistirajoči »bek«, kajti z vsakim od njih je ugasnil tudi odsvit humanosti, tako obupno osamljene in tako zelo razlikujoče se od konvencionalnega humanizma, ki je perverzni humanizem par excellence.

Namen opozorila, da beg možganov v Mariboru po Hitlerjevih čistkah ni relevantno družbeno gibanje — kot je znano, je beg možganov v modernih družbah normalen, vendar povsem drugače motiviran socialni proces — tudi ni umeščanje Maribora tja, kamor po delno zmotnem mnenju mnogih spada: na presečišče krščanskega in kitajskega nebeškega kraljestva. Za to presečišče je značilna odsotnost slehernega razuma. In ta odsotnost je tudi edina vstopnica za bivanje v kraljestvu božjem: v krščanskega pridejo po svetopisemskem izročilu le ubogi na duhu, na kitajskem Trgu nebeškega miru pa smejo in morejo po najnovejši vladni praksi samo ti bežati. Bežijo namreč lahko samo živi ljudje. Pa vendar: če že ni nič kitajskega v Mariboru, ima kitajski »beg« mnogo skupnega z mariborskim »bek«. Z razvojem komunikacijskih, pa tudi morilskih sredstev se je svet pač spremenil v veliko vas.

Teza, ki jo zagovarjam — ob pomoči lokalnih avtoritet pa jo lahko tudi empirično dokažem — je, **da moramo v Mariboru šele ustvariti pogoje za beg možganov**. Za permanentno priseljevanje in odseljevanje razumnikov, ki bodo s svojimi prihodi in odhodi najzanesljivejši kazalci zanikrnosti ali pristnosti lokalnega okolja in najjasnejši odgovor na opazko, da v teh krajih ne obstaja tako čista družbena atmosfera, kot je potrebna za rojstvo ideje. Ne gre torej za to, da iz Maribora nič ali bore malo beži zgolj zaradi tega, ker nima kaj bežati. Ali, še huje, ker po najnovejšem kitajskem vzoru ne bi moglo bežati.

Enostavno povedano, ne gre za odsotnost slehernega uma. Ta, kot bi rekli marksisti, kajpak eksistira, vendar v neumni obliki. In ko smo že primarksizmu: kako naj si drugače kot z neumno obleko razlagamo letošnjo mariborsko komunistično diferenciacijo na ljudi in neljudi. Ko je J. J. Švajncer pozimi, po izstopu dr. Alojza Križmana iz partije, v Komunistu zapisal, da je zaradi tega »malo vreden kot človek«, je bila ta oznaka presenetljiva, če ne že grozljiva. Ko je junija Marjan Pungartnik spet v Komunistu najboljšo Večerovo novinarko — ki ji tenkočutni označevalec ni privoščil niti imena — zaradi njene demistifikacije Kšelovega odbora za boj proti medijskemu nasilju označil za gos, se je pričela potrjevati Svetelova misel, da v Mariboru ne moreš biti človek, če nisi komunist. To, da Komunistovi novinarji v tem mestu ne priznavajo (nekaterim) ljudem niti elementarnega, čutno-empiričnega dejstva, da so namreč ljudje, je še eden od dodatnih razlogov za to, da moramo v tem mestu šele ustvariti pogoje za beg možganov. **Ne bežijo namreč možgani, ampak ljudje**. Ko bo na lokalni ravni dosežen družbeni konsenz o tem, bo mogoča razprava na drugi ravni.

Predvsem med neljudmi se je že začela. Gre za idejo o ustanovitvi sociološkega instituta pri Univerzi v Mariboru, ki je doslej ni še nihče izžvižgal — iracionalni ljubljanski krožek bomo na tem mestu izpustili — nihče pa tudi, povsem razumljivo, dejavno podprl. Nihče od tistih, ki tak institut lahko ustanovi. Po mojem mnenju ga lahko ustanovijo tisti, ki so lani razpustili Marksistični center pri Univerzi. Vsi, ki jim svoboden duh in beseda v tem mestu še kaj pomenita, pa lahko od njih zahtevamo, da to čim prej storijo. Za to podjetje imamo pri roki tudi dežurno parolo: **Sociološki instituti za intelektualce DA — koncentracijska taborišča NE!**

Pri tej paroli ni odveč opomba, da koncentracijska taborišča onemogočajo »beg možganov«, omogočajo pa mariborski »bek«. Tudi zaradi tega moramo v Mariboru čim prej ustvariti pogoje za množični beg možganov. Le tako bo to mesto nehalo biti mirnodobna varianta ksenofobičnega socialističnega lagerja, v katerega ne bo hotel nihče pribežati.

Dragica Korade

ZA »SLOBODNO REJČ« NA POPKU EVROPE

Potomstvo Pribine in Kocelja, ki mu je v tem stoletju krojilo usodo troje generalov: Maister, Smiljanić in Tolbuhin, se več ne obremenjuje s tem, če so ga pred sedmimi desetletji s priključitvijo k Jugoslaviji osvobodili ali okupirali. Izgubljeno sredi Yugo-Babilona, zavedajoč se svoje multinacionalne, ne nacionalne biti, hoče vstopiti v srednjeevropsko razvojno opcijo — mimo centrov oblasti na Dunaju, v Ljubljani, Zagrebu in Budimpešti. Že davnega 1926. leta je sprevidelo: **»Od slednjega potepaša, kak korteša vse do kandidatušov, vsaki je nam obečavao, ka bode pri vas vsega obilno, penez, krüha, vina — vsestransko zadovolstvo, tak ka naš kraj postane eden novi Kanaan. Slepili so vas, ka zemljo dobiš, kelko ščeš šenki i kuča se ti zazida lepa, velika i prestrana. Dnesden pa tak stoji naš kraj, kak Faraonski sedem sükešnih let. Ali prazna je tüdi žepka i bankulariš.«** (Naše novine)

Do rojalistične poante cum grano salis

Ljudstvo ob tromejniku (Jugoslavija—Avstrija—Madžarska) se v duhu prvotnega besedila življenja začenja ravnati po načelu: misli čezmejno, deluj obmejno! Upravičeno. Vrača se k zemeljski prvobitnosti, ljudski izvirnosti in človeški skupnosti. »Prekmurski regionalizem temelji na politični in kulturni preteklosti zemlje. Zemljepisno ga je vzdrževala edino Mura. Migracijo preko Mure je nadkriljevala do prve svetovne vojne migracija preko Kučnice na zahod. Poleg vplivov političnih in zgodovinskih razmer, vplivov Mure in prekmurskih socialnih vplivov se je pod vplivom domačih prosvetiteljev katolikov in evangeličanov razvil močan prekmurski pokrajinski čut. Razumljivo je, da **je ta regionalizem vsebinsko prepleten s historičnimi tradicijami. V svojem bistvu je proti našemu kolikor toliko alpsko niveliziranemu slovenstvu glasnik nižinskega in šele v drugi vrsti ozkosrčni provincializem našega človeka. In prav v tem moramo ločiti prekmurski regionalizem od štajerskega, kranjskega in koroškega, ki vsi vključujejo bistvo alpskega človeka. Z likvidacijo historičnih tradicij in z brezkompromisno naslonitvijo na prekmursko zemljo pomeni prekmurski regionalizem za nas Slovence ogromen kapital za okrepitev naših kulturnih sil in to predvsem glede usmerjanja naših pogledov v bodočnost in naše geopolitične ekspanzivnosti. Alpe s svojimi kotlinami in omejenimi horizonti so nas navezale na dom z njegovimi čustvi in na drobitev podrobnosti, nedoglednost prekmurskih ravnin nam more kazati poti v široki svet.«**

(Pre)dolg povzetek iz bližnje preteklosti, ki se kar naprej ponavlja — namreč povzetek! — se splača jemati cum grano salis, ker sicer nikdar ne bomo ujeli rojalistične poante (fr. royaliste, iz roi = kralj) prekmurske etnije na tleh nekdanjega Panonskega morja in Murskih alp. A prej ko se zaprašimo na lov za scenarijem rojalizma (fr. = privrženost kralju, zagovarjanje monarhije) za obrobje srednjeevropske deželice z eno najvišjih stopenj pismenosti na svetu in hkrati enim najvišjih količnikov samomorov, spomnimo na ne ravno protokolarni meddržavni preludij s konca maja. Ob tromejniku so se namreč dobili predstavniki avstrijskega Fürstenfelda, madžarskega Körmenda in slovenske Murske Sobote ter se vpričo tisočglave množice zbranih izrekli za mir in prijateljstvo v naši skupni domovini Evropi. Predsednikom svojih držav so poslali mirovno pismo, ob tromejnem kamnu pa postavili na ozemlju Avstrije marmorno ploščo, na madžarski strani obeležje iz lesa in na naši zasadili lipo. Žal nikomur ni prišlo na misel, da bi medse povabili **Otta Habsburškega**, slovitega Srednjeevropejca, za povrh še iz vladarske familije z mednarodnim pedigrejem, ki bi se skoraj gotovo odzval — če že ne osebno pa vsaj s poslanico — zlasti, ko bi mu posredovali informacijo, da ima opravka z ljudstvom, vajenim kronanih glav in modre krvi. S tem bi zanesljiveje razkrili namen obmurskega prebivalstva ravnati se po vzorcu čezmejnosti in srednjeevropskosti. Sicer pa, kaj niso dovolj pomenljivi vzdihi s preloma stoletja!? »V tistih dneh visoke zapadne kulturne inflacije **so prekmurskemu slovenskemu težaku določali življenje madžarski grofje. Brez življenske radosti se je izmozgaval kakor njegov španski sotrpin na samostanskih posestvih, furlanski in kalabrijski kolon na kršnih jadranskih bregovih, bosanski raja na rodovitnih zemljiščih poturčenih begov, makedonski čivčija na njivah turškega plemstva in se je zavijal v cunje romunski kmet v svojih ilovnatih kočah. Vseeno pa ni pokleknil, ne onemogel pod težo stvarnosti**. Strasti vpija zemlja, ljudje se rodijo z dedno zasnovo, da se v življenju vse radosti, strasti in trpljenje upokojijo in umirijo. Z dovtipnim posmehom opazuje kmet življenje, podobno kot se starec na pomlad greje pred čebelnjakom. Usoda se pretaka po nižini kakor veletok, iz katerega se ne more nihče rešiti. Zanesljiva opora je le zemlja, po kateri hodijo bosi in jo čutijo vsak dan na koži.« No, pa smo spet pri srednjeevropski ekološki paradigmi!

Na glavna vrata Strasbourga — z Ottom Habsburškim

Očitno je prav ekologija tista, ki bi mogla Prekmurce oz. prekmursko etnijo pripeljati v Strasbourg, osrčje Evropske skupnosti, predvsem zdaj, ko so se nekatere zelene stranke in frakcije posameznih držav tako imenitno odrezale pri volitvah v evroparlament. Morda bi se kar neposredno povezali z britanskimi zelenimi, ki se ponašajo z najbolj spektakularnim prodorom in jim za las manjka, da bi lahko vstopili skozi vrata v strasboursko ustanovo. Končno še danes drži tisto iz 20-ih let: »Amerikanski velki követ v Belgradi glasi, ka so Jugoslavi vse bole v velkoj zgübi. To je pa zato, ar v Jugoslaviji trikrat teliko čestnikov jeste, kelko bi ji trbelo, te čestnicke so nej dobri šafarje, nego takši, šteri samo za svoje žepke gledajo. Zato tüdi ar **nerednost i nemirovnost kralüje v celom orsagi i velki tao lüstva je nej s svoje vole vküpzvezani z Jugoslavijoj, nji samo soldačka oblast drži vküper, ta pa dosta košta.«** (Amerikanski Slovencov glas, 1921)

Da bi imel rojalistični manifest prekmurske etnije kolikor toliko spodobne nastavke, ne prezrimo, kar so ji ne tako davnega 1926. leta sporočile Naše novine: **»Naš narod more düševno i politično organiziran biti! Malo gučati, dosta premisliti i spametno delati — to nam trbe!«** In kaj ji sporoča novodobni prekmurski premišljevalec? »Prekmurci nismo državotvorno ljudstvo. Mi smo že apriori srednjeevropsko ljudstvo, kajti Srednja Evropa lahko obstaja samo kot skupnost ljudstev ne nacij. Ljudstvo je lahko okupirano, vkolikor je vključeno v neke nacionalne interese. S tem seveda ne zanikam, da Prekmurcem, ki so prvenstveno Slovani, slovenski nacionalni interes, ki ga oklepa, ni v prid. Varuje ga pred Madžari. Vendar Prekmurci ne konstituiramo nobene države. To je razvidno iz prvih povojnih volitev, kjer smo metali kroglice v napačno skrinjo. V tej naši nedržavotvornosti vidim predvsem prednost; večjo sposobnost integracije v Srednjo Evropo, čeprav še zmeraj ne znamo misliti v srednjeevropskih dimenzijah zaradi znanih ideoloških okvirjev, prisluškovanj, podrejanj centrom od Ljubljane do Beograda.« (Da tista o Slovanih in slovanstvu ljudstva ob Muri drži, priča nek tuji dokument, ki ostaja skrivnost, saj pravi: »Krajinci (nekoč se je namreč Prekmurje imenovalo Slovenska Krajina ali kar Slovenska Okroglina — op. pis.) so vzporedno s popolno politično, gospodarsko, kulturno in do neke mere tudi versko odvisnostjo gojili skrit in vedno bolj izdelan čut za slovanski tip neodvisnosti, ki se je navdihoval v celostnih izkušnjah politične, gospodarske, kulturne in verske svobode pred davnimi stoletji. Najbrž nikoli ne bo mogoče v celoti pojasniti tega pojava. Dejstvo pa je, da je prvotni navdih preživel stoletja nadvlade.« Tako!)

Če pa že hočemo tematizacijo ljudstva, ki bo očitno za prekmurske rojaliste — torej pristaše kraljevske oblasti oz. privržence, zagovornike monarhije — zelo pomembna kategorija, speljati do konca, ne zadošča le srednjeevropskost. V tem pogledu je Slobodna Rejč iz leta 1921 jasna: **»Ali či ščemo prav živeti tü med drügimi narodami, či ščemo naše poštenje obdržati med tühincami, te mi pá vküpdržeči narod biti, v šterom vsaka kotriga lübi ino poštüje toga drügoga, ino je gotova za pomoč biti, gda od njega pomoč prosijo.«** Podobno odkrijemo v tedanji Domovini: »V Kraljevini Srbov, Hrvatov i Slovencov se največ gučí od ustave, od avtonomie i od položaja vadlüvanja v državi. Srbi na tom delajo, naj z Jugoslavije Velko Srbijo napravijo, Hrvati i Slovenci so pa proti tomi, ki edno föderalistično državo majo pred očami. Srbi dobro znajo svojo politiko podložiti . . .« (Če slednje drži, bolje razumemo Ninovega fotoreporterja Branca Belića, ki se na naša dopovedovanja o vlogi srbskega generala Krsteja Smiljanića pri priključitvi Prekmurja k Jugoslaviji 12. avgusta 1919 je namreč redna vojska kraljevine SHS pod Smiljanićevim poveljstvom vkorakala v pokrajino, jo zasedla in anektirala — na kratko doreže: **»E pa sad mi je jasno odakle oni —ci na kraju imena sela — Radenci, Petanjci . . .!«**)

Rojalistična stranka ljudstva ob tromejniku mora računati tudi s prekmursko diasporo — več deset tisoč je Krajincev oz. Prekmurcev, zlasti v Severni Ameriki (Bridgeport in Fairfield v državi Connecticut, Betlehem, Pennsylvania, Cleveland, Ohio, Chicago, Illinois), Kanadi (London, Hamilton, Toronto v provinci Ontario in Monreal, Quebec, Edmonton, Calgary, Winnipeg), Južni Ameriki (največ v Argentini oz. Buenos Airesu in Urugvaju) in Avstraliji. Pravzaprav je že v stikih z eminentnejšimi posamezniki in skupinami, ki koketirajo s profili, kakršni so se v revolucijski Franciji šteli med pristaše Burbonov — v nasprotju z republikanci in bonapartisti. Iz doslejšnje korespondence je razvidno zanimanje enih in drugih za nekdanje zemljiške gospode v Prekmurju: Bánffyje iz Lendave, Szécsyje in Batthyányje z Grada, Nádasdyjeve s Petanjec, Zhichyje iz Beltinec . . . Zanimajo jih propadajoči gradovi, možnosti za apanažo, postopki za pridobivanje naslovov . . .

BRANKO ŽUNEC

P. S.: V štabu iniciativnega odbora za ustanovitev prekmurske rojalistične stranke te dni pilijo nadrobnejši manifest in pripravljajo ustanovno skupščino, ki bo v eni od prekmurskih graščin oz gradov. Povabili bodo seveda tudi gospoda Otta Habsburškega, morda celo gospoda Karadžorđevića — tiste iz intervjuja v Mladini oz. Startu. Nekoliko skrbi le to, da začenja skrajno krilo rojalistov študirati makiavelijevo doktrino in da se vse bolj ogreva za ozročila kosovske bitke in francoske buržoazne revolucije. Pravijo: »Nekaj moramo storiti — še pred 12. avgustom! Politični voditelji v motnoj vodi hodijo, država je v močvar spadnola i den od dneva se globše pogrozi v njega; nišče ne misli na pogübelnost, nišče ne išče poti, štere bi vopelale s tega močvara.« (Murska Straža, 1921)

Na soboškem Trgu zmage pomnik Tolbuhinovim rdečearmejcem in Titovim partizanom — da bo ravnotežje! (Spomin na gradnjo.) Kaj pa pomnik Smiljaniću in Maistru?

Soboške elite ni videti ne na ulicah, ne v kavarni, živi za zastrtimi okni in se pokaže le ob določenih urah, ob velikih državnih in cerkvenih slovesnostih, tu in tam v letu na humanitarnih prireditvah in tekmah športnega kluba Mura. Vozi se vsako sezono v Budimpešto in na Dunaj, od koder prinaša modo, ki jo potlej naročajo trgovci za »boljše domačine«. K eliti, ki jo služkinje pozdravljajo s »Kisdihand« in »Kezicsokolom«, se prištevajo višja duhovščina vseh treh veroizpovedi, domača industrija, madžarski in židovski trgovci in odvetniki. Tu, na Aleksandrovi cesti, sredi Sobote domujeta kultura in tradicija. Elegantna stanovanja, klavirji, romani, dame in toalete, gospodične z umetniškimi ambicijami, gospodiči novejše baže; vse pa prekvašeno z inteligenco in s svetovnim obzorjem, ki sega od »šimi-čevljev do frizure«. Kako smo majhni pred njimi mi, slovenski barbari, s svojo zapadno kulturo, pred njimi in njihovim madžarskim »šlifom«. Soboška domača elita je strogo omejena kasta, ki nima nikakršnega prehoda navzdol in pozna ljudstvo le po služkinjah. K njej so svojčas sodili le akademski poklici. Dika in krona jim je bil premilostljivi grof Szappáry, ki ima tu svoj grad. (V vednost in ravnanje prekmurski rojalistični stranki!)

Prekmurski rojalisti morajo računati s tem, da bo ljudstvo zadovoljevalo tudi te vrste potrebe.

MARIBOR — UMAZANEC BREZ ZELENIH

Tudi v Sloveniji so se zeleni končno oblikovali kot politična organizacija. Pred dvema tednoma so imeli ustanovni sestanek v Mostecu pri Ljubljani. Če bo država dovolila, bodo postali stranka. Dejavni so bili že pred ustanovitvijo. Slovenski skupščini so že predlagali uvedbo moratorija za urejanje vodotokov in melioracij. Najpomembnejšo priložnost za uveljavitev svojega programa pa vidijo v udeležbi na spomladanskih volitvah prihodnje leto in potem v skupščini.

Na volitvah nameravajo nastopiti s svojimi kandidati in lastnim programom, podprli pa bodo tudi neodvisne kandidate ali kandidate tistih političnih zvez, katerih volilni programi bodo vsebovali največ ekoloških prvin.

Organi zelenih so skupščina kot vrhovno telo, izvršilni odbor kot izvršilno politično telo, ki vodi in usklajuje delo med dvema skupščinama, programski svet in kolegij predstavnikov ekoloških skupin in drugih ekoloških pobud.

Vzdrževali se bodo s članarino v višini odstotka čistega osebnega dohodka člana in s prostovoljnimi prispevki. Predsednik zelenih je dr. Dušan Plut, geograf, docent na FF v Ljubljani, podpredsednika sta Vane Gošnik in Mauricio Olenik, sekretar Peter Jamnikar, predsednik programskega odbora je Leo Šešerko, vodja kolegija predstavnikov kolektivnih članov pa je Andrej Klemenc.

Kako pa je z ekologijo in naravovarstvenimi rečmi v umazanem Mariboru, kjer tudi ko rezilo že šviga med ljudmi, po njihovih nogah in vratovih, ni resnih pobud za organiziranje za preživetje? Posamezni strokovnjaki v mariborskem časopisu že leta opozarjajo na umazanijo v mestu. Malo se jih sliši in tožbe se kmalu pozabijo.

Ustanovitev zelenih Slovenije pa je spodbudila posameznike k javnemu razmišljanjuo o ustanovitvi zelenih odborov tudi v Mariboru. Slavko Gonza, ki ga predstavljam, je Mariborčan, ki kliče (vsak zase) ljudem, da bi se v tem mestu združili in resnično soodločali »moralno-etično odgovorno, ob spoštovanju hotenj bodočih pokolenj, lokalno in planetarno premišljeno«. V Mariboru je potrebna skupina združenih ljudi, ki v sicer vse bolj zastrupljeno sedanjost ne vnašajo pesimizma in otopelosti, temveč akcijo, upanje in nepokorščino, kot so si slovenski zeleni zapisali v program.

DUŠIK SEVEDA DUŠI

Mariborčani lepo število lepih dni v letu ne vidijo Pohorja. Mesto je v slovenskem vrhu po onesnaženosti zraka. Najbolj črno je ob umazanih dneh v središču mesta in v neposredni okolici ruške tovarne dušika. Tam so koncentracije žveplovega dioksida največje. Poleg tega strupa, ki ga največ vdihavamo v zimskih meglenih dneh, pa so v ozračju še dušikovi oksidi, prašni delci in druge škodljive organske snovi.

V Mariboru pozimi merijo onesnaženost ozračja, sprejet pa je tudi odlok o izrednih ukrepih ob velikem onesnaženju, ki pa je do onesnaževalcev še vedno blažji, kot so podobni na Zahodu. Alarmi v Mariboru kljub dušenju ljudi še niso tulili.

Ukrepi so razvrščeni v tri stopnje. Pri prvi priporočajo ljudem, naj se čim manj gibljejo na prostem. Ob drugi stopnji onesnaženosti ukažejo mestne oblasti omejitev porabe tekočih in trdih goriv, prometa z motornimi vozili. Pri tretji stopnji pa prepovedo kurjenje s trdimi gorivi, vožnjo z avtomobili in delo obratov, ki onesnažujejo zrak na onesnaženem območju.

Letošnjo zimo smo v Mariboru dihali slabši zrak kot lansko. Posebej pozorno strokovno spremlja in analizira v Mariboru onesnaženje zraka Janez Drev iz mariborskega Zavoda za zdravstveno varstvo.

DRAVA

»Glavni problem je, da nimamo kolektorja na desnem bregu, in nedopustno je, da lahko v središču mesta tehnološke odplake tečejo neposredno v reko, saj bi jih lahko skupaj s kanalizacijskimi vodami čistili v biološki čistilni napravi mesta. Zato bi morali pospešiti ureditev kolektorja na desnem bregu in ga podaljšati vse do MTT na Taboru; tam so celo pripravljeni sofinancirati gradnjo priključka do tovarne.

Za odplake, ki po strmem jašku tečejo v Dravo, in se zato penijo, ne moremo reči, da so popolnoma neškodljive. V njih so vendar škrob, detergenti, barvila. Kriteriji za izliv v vodne tokove pa so zadnja leta strogi, skoraj takšni, kot veljajo za pitno vodo,« je o vodi v Dravi rekla Liviana Borko, vodnogospodarska inšpektorica v Mariboru. Pravi, da bi morali pospešiti gradnjo kanalskih sistemov do komunalnih čistilnih naprav. Dokler bodo tovarne vse tisto, česar bi se rade znebile, spustile v Dravo, bo bela pena na vodi prišla prav, ko nas bo varovala pred črnim drekom pod njo.

KAR JE BILO STROKOVNEGA NAPRAVLJENO, JE NACETOVO SIZIFOVO DELO — S KUPČKI SENA LOVI OLJNE MADEŽE Z VODE, KI DOTEKA, IN JIH VRAČA V JEZERO

Organizirani zeleni z bledo močjo, z malo znanja in skoraj povsem brez vpliva so se pojavili v Mariboru ob eskalaciji duhovnih gibanj v obdobju pred krškim ZSMS-jevskim kongresom. Četudi niso bili toliko napadalni kot mirovniki, so kmalu izginili. Bolj kot v Mariboru, so v skrbi za okolje organizirano nastopali v Pomurju in Ptuju. Maribor pa se duši in kašlja, uči hrbtno plavati ribe v Dravi, trepeta za vodnjake pitne vode, ima tempirano ekološko bombo za kmetijsko Pesniško dolino v Pesniškem dvoru in še vrsto umazanih presenečenj.

Pri ustanovitvi slovenskih zelenih Mariborčanov ni bilo videti in slišati. Slavko Gonza, mariborski srednješolec, ki je od nedavnega v predsedstvu MK ZSMS Maribor zadolžen za ekologijo, pravi, da vabijo ekologe k organiziranju v Mariboru. Postali bi del slovenskih zelenih in se ravnali po ekološkem načelu: Misli globalno, deluj lokalno. Združeni bi se mogli uspešneje upreti neumnostim tistih, ki v našem imenu samovoljno uničujejo življenjsko okolje.

Tako Slavko Gonza razmišlja o umazanem Mariboru:

»Onesnaževalci okolja so: individualna in skupinska kurišča, meljski industrijski bazen, asfaltna baza, odlagališče komunalnih odpadkov v opuščenih gramoznicah in odlagališče posebnih odpadkov v Metavi, lahko pa to postane, če pride do izgradnje: TE-TO Maribor.

1. — Individualna in skupinska kurišča: v Mariboru veliko prispevajo k onesnaženemu okolju prav individualna in skupinska kurišča na trdo in tekoče gorivo.

— meljski industrijski bazen: V Melju je zbrane 3:4 mariborske industrije, ki v veliki meri onesnažuje okolje z izpušnimi plini oziroma dimi in spuščanjem tekočih snovi v reko Dravo (detergenti).

— odlagališče komunalnih odpadkov v opuščenih gramoznicah in odlagališče posebnih odpadkov v Metavi: ob onesnaženih vodotokih velja izpostaviti zlasti centralno odlagališče komunalnih odpadkov v opuščenih gramoznicah, v katerih se zbira večji del komunalnih odpadkov Maribora in odlagališče posebnih odpadkov v Metavi. Posebni odpadki so: smola, barve, laki itd. Obe odlagališči pa lahko vplivata na zastrupitev talne in podtalne vode.

— problematika izgradnje TE-TO Maribor: v zadnjih dveh letih se v Mariboru vedno bolj izpostavlja problem izgradnje TE-TO Maribor. Za lokacijo TE—TO ter za deponije še vedno ni takih argumentov za upravičenost, predvsem ne ekoloških in ekonomskih, ki bi opravičevali takšno rešitev.

2. — reka Drava: zadnje čase štejemo reko Dravo v 2—3 kakovostni razred onesnaženih rek v Sloveniji. V reko se izteka vsa zbrana nesnaga mesta in nesnaga, ki jo spuščajo industrijski obrati. Stara struga reke Drave je od zapornic v Melju in do ponovnega sotočja v Zlatočičju biološko mrtva. Veliko pripomore tudi akumulacijsko jezero, ki do sedaj ni bilo ovrednoteno (megla).

— Stražunski gozd: znotraj mariborskih mestnih občin največja gozdna površina, ki je življenjsko pomembna za Maribor. Veliko pripomore k propadanju gozda speljana hitra cesta skozi Maribor in tisti, ki odlagajo smeti v gozdu, kljub temu, da se zavedajo, da s tem uničujejo sami sebe.

Kaj torej storiti za odpravo teh problemov?

Nemogoče je v kratkem pričakovati ukinjanje navedenih in drugih virov, ki v veliki meri prispevajo k sedanji stopnji onesnaženosti okolja. Potrebno je intenzivirati politične in samoupravne napore, še zlasti pa strokovne in materialne potenciale.

Za posamezna področja pa predlagam naslednje:

— zrak: dosledno plinifikacijo mesta: v kratkem času lahko prispeva k izboljšanju zraka; združevanje manjših kurišč, ki danes najbolj onesnažujejo okolje; Maribor je potrebno oskrbeti s kvalitetnejšim premogom, danes uporabljajo zelo slabega; v tovarne je potrebno vgraditi čistilne naprave, kjer jih še ni, kjer pa so, jih je treba ponovno aktivirati; zakonska prisila za vgrajevanje čistilnih naprav.

— voda: klasifikacija onesnaževalcev glede na količino in vsebino odpadkov; izgradnja posameznih čistilnih naprav; opredelitev vseh onesnaževalcev odprtih vodotokov v Mariboru.

— Stražun: zaščita in oživljanje parkovnega gozda Stražuna.

— komunalna odlagališča: zagotoviti večjo klasifikacijo odpadkov in nadzor nad odlaganjem; takoj je potrebno sprejeti program za odlaganje posebnih odpadkov v Metavi; pristop k sanaciji Nigradove gramoznice, ki leži v neposredni bližini stanovanjskega naselja.«

HRUP

V Mariboru je glavni vir hrupa gost promet po Šentiljski, Partizanski in Titovi cesti. Zaradi glasnosti trpijo delavci pri strojih v tovarnah. V tkalnicah, v kovinsko-predelovalnih tovarnah in drugod, kjer imajo težke stroje, je hrupa vsak dan vsaj za 95 decibelov, človek pa ne bi smel biti izpostavljen več kot 115 decibelom.

pripravil:
Bojan Tomažič

GROŽNJA S PESNIŠKEGA DVORA

Smrt Petrolu — nam čisti zrak, je bila ena od parol na ekološkem zboru ob črnem jezeru pri Pesniškem dvoru, po olju smrdečem kmetijskem kraju, kamor je Petrol 1966. leta začel v nezavarovano ilovnato jamo iz vse Slovenije dovažati kisli gudron — ostanek pri procesu rerafinacije odpadnih motornih olj, ki vsebuje poleg žveplene kisline nekatere težke kovine.

Zagatnice ob jezeru odpadnega olja pri gostišču nad potokom Gačnik, ki se steka v Pesnico, so že zdavnaj odslužile. V potok vodijo kanali za odvečno vodo, na kateri plavajo oljni madeži, ki jih delavec lovi s senom in vliva nazaj v jezero. 23 let je že, kar so začeli shranjevati odpadna olja v Pesniškem dvoru. Pa se je Petrolu šele v zadnjih letih, ko so se ljudje, ki morajo živeti ob tej jami z oljem, začeli pritoževati, zdelo prav pogledati svoje iztrebke. Časopisi so poročali o zborih, kjer so se krajani, zbrani v neformalne odbore, začeli pritoževati zaradi premalo informacij, ki jih njihovi uradni predstavniki zaklepajo v svoje predale. Sami so se morali organizirati, da bi se zaslišal njihov glas.

Te dni so predstavniki Petrola in Hidroinženiringa, ki bo v Pesniškem dvoru opravljali tako imenovani proces solidifikacije (odpadna olja bodo spremenili v manj nevarno pepelnato snov in jo v Pesniškem dvoru uskladiščili, z leti pa naj bi ta solidifikat oživel), na okrogli mizi v Mariboru spet obljubili, da bodo začeli reševati območje pri Pesniški jami. Čistilna naprava naj bi že začela delati. O solidifikaciji neodvisni strokovnjaki še niso povedali svojega mnenja, kot so krajani zahtevali. Pridobitev mnenja pa gotovo ni edina zavora, da se pesniškega črnega jezera ne bi mogli znebiti.

PISMO

V središču že tako ali tako z industrijo, umazano kemično industrijo obkoljenih Ruš stoji delavnica obrtnika Snežiča, ki se ukvarja s sekundarno predelavo (taljenjem) aluminija. Pred leti je želel svojo dejavnost preseliti v zapuščeno opekarno v Radvanju, a je naletel na revolt tamkajšnjih krajanov. Ostal je v Rušah. Rušani pa tudi.

Priobčujemo pismo krajanov Mariborske ceste in Škerbotove ulice iz Ruš.

Sistem človeku sreče ne more dati, lahko pa mu omogoči, da si s svinjarijo napolni pljuča. Sic.

Če vas bo naše ostro pismo ranilo in užalilo, pomislite, da ste vi tisti, ki bijete po nas, teptate naše pravice in naš ponos že 7 let! Mi sedaj odgovarjamo na vaš način komuniciranja z nami.

Kako bi imenovali ljudi, ki cel čas nekaj govorijo o tem, kako bodo delali, ko pa se jih postavi pred dejstvo, naj bi že končno svoje govorjenje pretransponirali v oprijemljiva dejanja, jih naenkrat nikjer več ni? Kaj če so takšni ljudje na dokaj odgovornih položajih v neki družbi in s svojim govorjenjem namenoma zavajajo ljudi? In te v družbenem sistemu, ki je zgrajen tako, da se funkcionarji podrejajo sistemu, ne pa da s toliko voluntarizma in samopašnosti sebe postavljajo nad sistem pri odločitvah, ki se nanašajo na celotno skupnost. Če je tako, potem smo na vstopu v 21. stoletje po bližnjici prišli v diktaturo od boga poslanih izbrancev nad nevedno maso večine in to po 40 letih razvijajočega se SOCIALIZMA, SAMOUPRAVLJANJA in baje celo KOMUNIZMA.

Še ena možnost je: ti odgovorni ljudje se sploh ne zavedajo, kaj govorijo. V tem primeru bi lahko takšne ljudi s preprosto domačo besedo imenovali NORCI. Dati namreč norcem v roke vajeti ene od krajevnih skupnosti, je lahko zelo nevarno. Kajti zgodi se lahko, da te takšni norci zapeljejo v smrt, potem pa še krivi ne bodo hoteli biti.

Če pa nobeno od zgoraj navedenih razmišljanj ne drži, potem preostane samo še tretja varianta. In ta je: TUKAJ NIHČE NE VE, KDO PIJE IN KDO PLAČA. V tem primeru bi tovarišem oz. gospodom s KS Ruše krajani z Mariborske ceste in Škerbotove ulice v Rušah povedali samo to, da jih nihče ne bo linčal zaradi njihove sposobnosti. samo prosili bi jih, naj iz njihovih izb, kjer so nekoč hranili človeško dostojanstvo in občutek za skupnost, s povečevalno lupo poiščejo po kotih viseče pajčevine, poberejo z njih ostanke vesti in nam blagovolijo sporočiti, naj ne čakamo na njih, ker oni situaciji niso kos.

*Glejte, dolgih sedem let je minilo od takrat, ko ste nas zaprosili, naj bomo strpni do tov. Snežiča in naj mu ne otežujemo dela, ker da baje tudi on sam želi ta problem rešiti. Pa smo bili strpni, ker smo vam verjeli na besedo. Tudi po tistem, **ko je Zavod za zdravstveno varstvo Maribor opravil** meritve onesnaževanja Snežičeve livarske obrti v Rušah (Tam, kjer mi, manjvredni ljudje stanujemo) in ocenil **(citiramo po VEČER, petek 21. marca 1986/**str. 8, Radvanjčani nočejo livarne), »da bi z nekaterimi omejitvami onesnaževanje v Radvanju bilo v dopustnih mejah.« K temu citatu bi pripomnili samo to, da teh omejitev v Rušah ni! (Če pa že so, potem se jih tisti, ki bi se jih morali držati, ne drži-jo).*

Radvanjčani so raje začeli dresirati pse na mestu stare opekarne, kakor pa da bi imeli »OBRT« tov. Snežiča, ki mu je veliko do tega, da rad rešuje ljudi iz stiske, za soseda. K prepovedi obratovanja v Radvanju naj bi veliko pripomogla tudi strokovna ocena tov. Prof. Dr. A. Križmana s tehniške fakultete v Mariboru, ki je rezultat ekspertize in je pokazala (VEČER, Sobota, 12. April 1986/str. 7, »Bo v ponedeljek vse pojasnjeno?«), ». . . da dejavnost R. Snežiča ni livarska, pač pa talilniška predelava sekundarnega aluminija industrijske narave. Tudi lokacija za takšno uporabo je sporna, kljub uporabi visokega dimnika, saj gre za stanovanjski predel . . .« Stanovanjski predel je tudi tukaj, v Rušah, kjer sedaj tov. R. Snežič nemoteno že 7 let! posluje; ne samo v stanovanjskem predelu, pač pa se nahaja njegovo »livarstvo«, za katerega dolgo časa sploh ni imel niti obrtnega dovoljenja!«, v središču stanovanjskega naselja! (To je kakor tista basen o lisici in ježu; saj bom tiho in priden in miren bom ležal v kotu, samo spusti me na toplo, saj vidiš, kako je zunaj mraz! Pa mu je neumnica dovolila, kar se ji je zamislil, a je morala čez nekaj časa zapustiti lastni brlog).

29. 6. 1987 nam je po ponovni pritožbi na KS Ruše, da R. Snežič ne upošteva omejitev proizvodnje, ki mu jih je oločila inšpekcijska služba, tov. Ivan Mauko sporočil:

»Za sporno in okolje motečo obrt je sedaj najdena nova lokacija, tako da bo tov. Snežič obrt dolžan preseliti. V kolikor ne izvede selitve v doglednem času na novo lokacijo, se poda predlog skupščini SO Maribor za ukinitev livarske dejavnosti.«

Tov. Mauko, ne bi smeli zapisati livarska dejavnost. Po ekspertizi prof. dr. A. Križmana s tehniške fakultete je Snežičeva dejavnost TALILNIŠKA PREDELAVA SEKUNDARNEGA ALUMINIJA INDUSTRIJSKE NARAVE. Dodatno pa lahko omenimo, da se v navedeni talilnici občasno pretaplja tudi odpadni svinec.

Ne, spoštovani gospodje iz KS Ruše, nam ni več do čakanja. 7 dolgih let že čakamo, da boste to dejavnost tov. Snežiča v Rušah popolnoma UKINILI.

*Ko smo 29. 6. 1987 prejeli od vas sporočilo, da se bo moral tov. Snežič seliti ali pa boste dali predlog SO Maribor Ruše za ukinitev livarske dejavnosti, smo se obrnili po pomoč k takrat še znanemu slovenskemu politiku F. Šetincu, ki je leta 1987 v svoji knjigi o vtisih iz Amerike zapisal, kako kratkovidni so bili nekateri, ko so v Ameriki dovolili postavljati tovarno pač tam, kjer se je tovarnarju zahotelo, z vprašanjem, če smo že tudi mi tukaj v Rušah, v Ameriki. Pripisali pa smo še tudi, da nam ni več do »doglednih« časov, ki jih omenjate v vašem sporočilu, saj ne vemo, kako dolgo bo trajal ta dogledni čas: 2 leti, 4, morda pa 5 ali pa še več?«, ob vsem tem pa smo se v teh sedmih letih od vas naučili, da vam ni verjeti na besedo. Strah nas postaja, da boste **namesto ukinitve** dejavnosti tov. Snežiča v Rušah začeli ljudi, ki s stanovanjskimi hišami, postavljenimi z denarjem, zasluženim s poštenim delom in LEGALNIMI GRADBENIMI DOVOLJENJI, sosedujejo z NELEGALNO POSTAVLJENO tovarno tov. Snežiča, prepričevati, da bi bilo za njih dobro, če bi dovolili, da se zaradi želje po širjenju industrije v lasti že večkrat omenjenega »tovariša«, preseli del njegove »OBRTI« v naše DNEVNE SOBE!*

Še več! Tov. Šetinc je moral v lanskem letu odstopiti! Nekaj se šušlja da bodo ukinili tudi odvečne občine, med njimi tudi SO Maribor Ruše. Če je ne ukinejo, nas je strah vaših (NE)doglednih rokov, če pa jo ukinejo, se sprašujemo, kdo bo obravnaval vaš predlog za ukinitev livarske dejavnosti v Rušah, če se tov. Snežič, ki mu je zelo veliko do tega, da reši problem, ki je nastal v zvezi z njegovo tovarno v Rušah, NE BO HOTEL SELITI NA NOVO LOKACIJO?, KER GA TAM ŽIVEČI LJUDJE Z NJEGOVO »OBRTJO« NE ŽELIJO SPREJETI? Torej vas vprašamo, kdo bo potem obravnaval vaš predlog za ukinitev »LIVARSKE DEJAVNOSTI?« v Rušah? Sveti Jožef?

PONIŽNO glave sklanjajoči krajani Mariborske ceste in Škerbotove ulice iz Ruš.

VLASTA JALUŠIČ: ŽENSKE - ZAČETEK IN KONEC REVOLUCIJE

Leto 1793 francoske revolucije je imelo markanten začetek: januarja so, po dolgotrajnih diskusijah in medsebojnem prepričevanju v konventu v zvezi z vprašanjem načina izvršitve njegove obsodbe, giljotinirali kralja Ludvika XVI. Smrt kralja je pomenila začetek novega obdobja revolucije, bilo je razpotje, na katerem »poti nazaj« ni bilo več. Ali, kot je dejal Cambon, poslanec »la Plaine«, po usmrtitvi kralja 21. januarja: »Končno smo prišli do otoka Svobode in zažgali ladjo, na kateri smo pripluli.« (Vovelle, 1987, str. 106). Usmrtitev kralja je odprla pot zakonitemu terorju revolucije, ki je v nekem trenutku zavzel mesto oblasti.

Nimam namena razpravljati o pomenu usmrtitve kralja kot živega zakona stare, predmoderne oblasti v odnosu na konstitucijo (modernega) političnega, čeprav ga je v besedilu nujno podčrtati kot tisti revolucionarni akt, ki definira (moške) državljane kot enako bratstvo, ki jim je oblast enako dostopna. Prav tako ne nameravam izpostavljati tiste revolucionarne optike, ki samo sebe opredeljuje v razliki do sovražnika (revolucije), kontrarevolucionarja, ki lahko prevzame katerikoli lik (npr. kralja, rojalista, aristokrata ali svečenika in, seveda, ženske). Želim opozoriti na drugi »aspekt«, ki ga lahko proučujemo predvsem kot »pozabljeni« ali odrinjeni — na »vlogo« žensk v njej namreč. Toda, zakaj je bilo potrebno opozoriti na leto 1793? Kaj se je tako pomembnega dogajalo tega leta, da zasluži pozornost pri izpostavljanju tega »aspekta« francoske revolucije?

Kot žrtev revolucije ni leta 1793 padel samo kralj, novembra so padle tudi glave treh žena, ki so revolucionarnemu dogajanju vtisnile pomembna znamenja, ne glede na to, na kateri strani so se pojavljale, in ne glede na to, kolikšna »vloga« jim je bila priznana v zgodovinskih zapisih o francoski revoluciji. Gre za kraljico Marijo Antonietto, za Madame Roland in za Olympe de Gouges. Neupoštevaje različne pozicije in »prispevke« k dogodkom francoske revolucije so bile vse tri omenjene ženske ubite kot kontrarevolucionarke in kot predstavnice tiste polovice človeštva, ki se — Deklaraciji o pravicah in svobočinah človeka in državljana navkljub (ali pa morda prav zaradi nje?) — že po definiciji ne bi smeli mešati v politiko.

Giljotiniranje teh markantnih žena je leta 1793 pomenilo tudi postavljanje meje, ki je ženske v takratni civilni družbi niso smele prestopiti. Istega leta so bili v Franciji prepovedani tudi ženski klubi in združenja, ki so sicer začeli nastajati v prvih letih revolucije. Med njimi je potrebno omeniti predvsem klub republikanskih revolucionarnih državljank (Le club des citoyennes Rèpublicaines Revolutionnaires), čigar prepoved je označila konec nenadnega vzpona ženskih združenj in začetek padanja proti definiciji vloge ženske v Code Napoléon.

V knjigi Francoska revolucija — družbeno gibanje in zlom mentalitete, Michel Vovelle trdi, da je bila francoska revolucija »revolucija družinskih očetov« (Vovelle, 1987, str. 117). S to trditvijo meri seveda na tiste, ki so »aktivno« sodelovali v revolucionarnem dogajanju, v »narodnem gibanju«, za razliko od tistih, ki so revolucijo vzdržali (revolucija se ni samo delala, ampak tudi »vzdrževala«, ibid., str 133). Strukture, ki po Vovellu zajemajo tisto, kar se imenuje »vzdržanje« revolucije, so strukture vsakdanjega življenja, pojmovanje časa in prostora, življenja in smrti, ljubezni ter periodične strukture.

Ženske so »padale« prav v ta področja in dejavnosti, ki so bile nedavno še slabo raziskane ali celo neznane. Resda je tradicionalna historiografija veliko govorila o jakobinskih spletkarkah, o heterah, tudi o junakinjah ali o možačah, vendar pa je bila tem ženskam, skladno z »duhom časa« pripisana samo marginalna vloga (prim. Vovelle, str. 139 in Peterson, str. 11) ali pa so kar naprej nastopale kot mitološki liki strahu. Druga plat te kreature je seveda klasični stereotip pasivne in apolitične ženske, ki svojega revolucionarnega moža kar naprej sooča s tuzemskim realizmom vsakdanjega življenja, nasprotujoč njegovim svobodnjaškim idealom (prim. Peterson, str. 11).

Šele v sedemdesetih letih se je (predvsem v feminističnih krogih) ponovno začelo raziskovanje deleža žensk v francoski revoluciji in to ne samo preko proučevanja struktur vsakdanjega življenja, v katerih so ženske »vzdržale« revolucijo, ampak skozi ponovno odkrivanje njihovega aktivnega sodelovanja v t. i. narodnem gibanju. Rekonstrukcija zgodovine ženske v francoski revoluciji je bila težko izvedljiva naloga, ker v tradicionalnih historiografskih virih o njih obstaja malo podatkov, ali pa jih sploh ni. Prav zategadelj se danes nič ali skoraj nič ne ve o številnih ženskah, ki so sodelovale v revoluciji, na primer o Thèroigne de Mericourt, o Claire Lacomb, o sestrah Fering, ki so se borile tudi v republikanskih armadah, o Anne Quatresols, itd. Kronisti so jih ignorirali, same pa niso zapustile nikakršnih zapisov. Prav tako se malo ve o tistih, ki so — na vso srečo — za seboj pustile kakšne zapise, kot je bila na primer Olympe de Gouges (prim. Groult, str. 63, v: de Gouges, 1986, str 63).

Zanimivo je, da so zelo uporaben vir za proučevanje zgodovine žensk v francoski revoluciji policijski arhivi, oziroma poročila policijskih »opazovalcev«. Viri iz posebnega aparata nadziranja torej, kar prav tako kaže na dejstvo, da ženske vendarle niso bile tako nepomemben »element« francoske revolucije, kot bi se lahko zdelo glede na tradicionalne zgodovinske pristope in obdelave. Prav skozi specifično »obarvana« policijska poročila in zaslišanja lahko opazujemo številne tipične tone diskurza revolucionarne oblasti o ženskah (prim. Peterson, str. 12, 119—120, 134, 141—150, 161—170, 203—208, 230—236 — številne navedbe iz poročil policijskih »opazovalcev« v tej knjigi).

Seveda se ne da govoriti o »ženskah nasploh« ali celo o Ženski v francoski revoluciji, ker se ženske kot samosvoj subjekt pojavljajo na dva načina: na tistega, ki ga je skicirala Olympe de Gouges v svoji Deklaraciji o pravicah ženske in državljanke (1791), ter na način gledanja revolucionarne oblasti na sodelovanje ženske v politiki, skozi opredelitev »položaja« žensk v civilnem življenju. Poti subjektivizacije žensk so različne; dalo bi se navesti niz revolucionarnih prijemov, skozi katere so bile sopotnice nekoga ali pa so oblikovale lastne načine delovanja v vrenjih med 1789 in 1793. Te različne oblike delovanja segajo od marša Parižank na Versailles (5. in 6. oktobra 1789) preko politične dejavnosti za ženske pravice, pisanja peticij, sodelovanja v vojni in v nemirih zaradi pomanjkanja kruha, mila, itd. . . . pa vse do ustanavljanja in delovanja v ženskih klubih.

Kolektivni nastopi žensk v francoski revoluciji

Za časa francoske revolucije so obstajali vsaj trije tipi kolektivnega in javnega nastopanja žensk, ki jih hkrati lahko označimo tudi kot tri različne načine vplivanja na takratno politiko, če že ne kot načine sodelovanja v snovanju te politike.

Prvi tip se nanaša na takoimenovano tradicionalno področje — na domeno eksistencialnega: na oskrbo z življenjskimi potrebščinami, ki jih v francoski revoluciji običajno opredeljujejo kot »nemire zaradi kruha«. Glede na to je prvi javni in kolektivni nastop žensk v francoski revoluciji funkcioniral najprej kot zahteva »po eksistenci«, kot pravica po obstoju.

Eksistencialni nemiri v času francoske revolucije so bili tudi neposredno politični. Običajno so se pojavljali v prelomnih trenutkih, njihov rezultat pa je bila skoraj zmeraj kakšna pomembna sprememba glede nadaljnje smeri revolucionarnih tokov. Ali, kot pravi Vovelle, nemiri so bili način povezovanja »dveh revolucij«. — parlamentarne v narodni skupščini in ljudske revolucije na ulici. Po njegovem mnenju obstaja med tema revolucijama »več kot slučajna povezanost« (Vovelle, 1987, str. 20). Kot si je 14. julija 1789 po zaslugi narodnega »journèe« kralj moral nadeti modro-belo-rdečo kokardo, simbol revolucije, tako se je po zaslugi oktobrskih dogodkov istega leta pričela »materializirati« parlamentarna revolucija. Obstaja vtis, da je v manifestaciji, ki jo danes označujejo kot »marš na Versailles«, prišlo do sinteze »ekonomskih« (zagotovitev oskrbe z živili) in političnih zahtev (kontroliranje kraljeve družine).

Marš na Versailles 1789, ki se je začel kot pohod žensk zaradi slabe oskrbe s kruhom (to »eksistencialno« interpretacijo bi lahko razumeli tudi cum grano salis, ker so v maršu sodelovale ženske iz vseh slojev, ne pa samo predstavnice revnih, kar najbolj očitno govori proti tezi, da so ženske odšle na ulico samo zaradi revščine) in končal s kraljevim priznanjem Deklaracije o pravicah človeka in državljana. Ta dogodek zagotovo vsebuje paradoksalno slutnjo. Najprej simbolizira prvi kolektivni vpad žensk v javnost v francoski revoluciji, zaradi katerega so bile mnoge akterke javno pohvaljene, kasneje pa so postale celo »junakinje revolucije«. Toda, če ta akcija po eni strani predstavlja prvo jasno in množično angažiranje žensk v obdobju, ko so ženske poskušale nastopiti kot politični subjekti, moramo ta dogodek hkrati razumeti tudi kot prelomnico, na kateri so bile ženske formalno izključene iz obče politične tradicije, ki ji pravimo pravice človeka in državljana. Deklaracija, ki naj bi bila po maršu na Versailles »zaključena stvar« (prim. Petersen, str. 82) in ki je bila utemeljena na paroli, da so »vsi ljudje rojeni svobodni in enaki«, je namreč prav v pogledu enakosti izključila polovico človeštva. Kajpak je izključila žensko, »lepšo« polovico! Čeprav je bil marš na Versailles samo eden od mnogih nastopov žensk na politični sceni revolucionarnega časa, predstavlja tudi tipični način angažiranja žensk v revoluciji in označuje strukturno mesto, ki so ga zasedale ženske v optiki revolucionarnega spreminjanja. Olympe de Gouges je v svoji Deklaraciji o pravicah ženske in državljanke (objavljena 1791) v postambuli zapisala dalekosežno misel, ki jo lahko uporabljamo v vseh revolucionarnih kontekstih, ne oziraje se na predznake, ki so jih (različne) revolucije imele: *»O ženske, ženske, kdaj boste spregledale? Kakšne prednosti vam je prinesla revolucija?«*

To vprašanje lahko postavljamo pri vseh vrstah političnega angažiranja žensk v francoski revoluciji. Poleg paradoksalnih učinkov ženskega pohoda na Versailles na same ženske moramo kot primer omeniti tudi delovanje in prepoved delovanja Društva republikanskih revolucionarnih državljank. Tako kot večina drugih oblik javnega nastopanja žensk v revolucionarnem času tudi to društvo ni imelo nikakršnih posebnih ciljev, ki bi se bistveno razlikovali od deklarativnih ciljev revolucionarne oblasti. Še huje, članice tega in drugih ženskih združenj, ki so v Franciji nastala po letu 1789, so se individualno in kolektivno eksponirale v korist revolucionarne in patriotske stvari. Društvo revolucionarnih republikank je bilo resnici na ljubo eno od najradikalnejših ženskih združenj (največkrat se je povezovalo z gibanjem »besnih« Jacquesa Rouxa), agitiralo je celo za pravico žensk do nošenja orožja, vendar je bil njegov primarni cilj (zapisan v ustanovnem apelu) obramba domovine in revolucije, kar pomeni, da je neposredno podpiralo revolucionarno oblast.

Revolucionarna oblast je tolerirala revolucionarne republikanke, ker je prav na temelju njihove praktične politične dejavnosti v določenih trenutkih pridobivala izjemno širok manevrski prostor. Toleranca je imela seveda jasno določene meje — trajala je do tistega trenutka, ko se je dejavnost društva revolucionarnih republikank začela nevarno približevati normalnim zahtevam za politične pravice žensk.

V nekem trenutku (julija 1793) je revolucionarna oblast celo javno pohvalila delo tega društva. To je bila taktična poteza, ki je pomembno prispevala k temu, da so se članice društva aktivno zavzele za sprejetje ustave leta 1793. V pohvali, ki jo je objavila pariška revolucionarna oblast, je bilo javno delovanje žensk izrecno priznano in razglašeno celo za zaželeno.

Prav iz tega dokumenta francoske revolucije (Javna pohvala pariškega departmaja, prim. Petersen, str. 190) lahko izluščimo nekaj pomembnih elementov, ki osvetljujejo odnose med revolucionarno oblastjo in javnim (političnim) delovanjem žensk;

1. Očitno je, da vsaj v prvih letih revolucije republikansko angažiranje žensk ni bilo apriori zavrnjeno. Ocenjevali so ga glede na učinke, ki bi jih lahko imelo na revolucionarno oblast oziroma glede na cilje, ki bi jih s pomočjo takšnega delovanja lahko dosegli (v našem primeru sprejetje republikanske ustave, preganjanje žirondistov, itd.);

2. V pohvali so ženskam izrazili tudi priznanje za njihovo »obvarovanje« enakosti, kar je paradoksalno glede na dejstvo, da je šlo za obvarovanje enakosti med moškimi, saj so bile ženske z Deklaracijo o pravicah človeka in državljana iz leta 1789 že po definiciji neenake. Istočasno so jim priznali tudi pravico reprezentantov narave (»pogum, državljanke, služabniki naroda priznavajo pravico zastopnic narave. Podpirajo moč prepričevanja, ki vam jo (narava) daje; to misijo, ki jo izkazujete s svojimi strastmi in svojimi krepostmi, postavljajo pod zaščito zakona.« ibid. str 192);

3. Angažiranje žensk je razumljeno kot žrtvovanje njihovih užitkov domovini (žrtvovanje vsega tistega, za kar se predpostavlja, da imajo ženske rade: suženjske strasti, fantazijske podobe, omamljanje vitezov, nakit in podobno);

4. Položaj žensk v Republiki je bil razumljen kot mnogo boljši od položaja, ki ga imajo ženske »v vseh zasužnjenih narodih« — razlika je bila v tem, da so ženske kot republikanke deležne »spoštovanja svobodnih moških«. Tisto, kar spoštujejo, je seveda njihova krepost kot zastopnic narave; *kolikor so krepostne zastopnice narave, toliko je vredno tudi njihovo angažiranje v revoluciji (*vzpodbujajte zavzetost, hlinite odločnost, opozarjajte vaše može, vaše otroke in njihovo pravico do svobode, opominjajte jih na njihove obljube in domovina bo rešena; ibid. str. 192).

Prepoved političnega delovanja

Vendar pa je toleriranje praktične politične aktivnosti Društva revolucionarnih republikank s strani revolucionarne oblasti trajala le določen čas. Društvo je bilo ustanovljeno maja 1793, a že oktobra istega leta je sledila prepoved ženskih klubov po vsej Franciji. Ne glede na to, da revolucionarne republikanke nikdar niso eksplicitno zahtevale enakih političnih pravic za ženske, je njihovo delovanje na nek rudimentalen način prav te pravice vendarle uvajalo. V primerih, ko so razpravljale o enakosti žensk, so to vedno počele s pozicij **koristnosti** udeležbe žensk pri vladanju. Konkretneje: v **revoluciji**. (Tudi druge revolucije ne le francoska, so udeležbo žena opravičevale na isti način. Nikdar ni šlo za vprašanje enakosti kot take, temveč za cilje revolucije in za načine uporabe (tudi) ženskega spola za te cilje. In prav v tem kontekstu se ponavadi poudarja »komparativne prednosti« ženskega spola, prednosti, ki so mu »naravno« dane. Po vsaki taki uporabi so revolucije ženske vedno znova odmetavale na smetišča zgodovine.) Vprašanje enakosti žensk nikdar ni bilo postavljeno s pozicije apriorne enakosti ženskega in moškega spola. Seveda, utemeljevanje angažiranja žensk s pomočjo koristnosti je lahko dvorezen meč, saj se v nekem hipotetičnem trenutku vedno lahko dokaže, da sodelovanje žensk v politiki ni več koristno, kar se je v našem primeru tudi zares zgodilo. Hkrati gre za shemo, ki jo je uporabila že večina »starih« feministk, pa tudi druge udeleženke, ki so se zavzemale za pravice žensk, a so nujnost enakih pravic izvajale iz naravne enakosti in obenem iz koristnosti sodelovanja žensk pri vladanju. Mary Wolstonecraft je, na primer, v Obrambi pravic žensk (Wolstonecraft, 1972) svojo argumentacijo naravnih pravic žensk dopolnjevala z utilitarnimi trditvami o družbeni koristnosti enakosti spolov (prim. Coole, 1987, str. 120, 124). Podobno velja za Olympe de Gouges in za njeno Deklaracijo o pravicah ženske in državljanke.

Čeprav revolucionarne republikanke nikdar niso eksplicitno zahtevale enakih pravic za vse ženske, so v eni točki vendarle hotele izenačiti vse ženske z moškimi. Septembra 1793 so začele kampanjo, ki bi jo iz današnje perspektive lahko označili za nepomembno: zahtevale so, da, kot moški, vse ženske nosijo narodno kokardo. Kaže, da so revolucionarne republikanke nošnjo kokarde imele za simbol politične angažiranosti žensk. »Kontrarevolucionarji«, so govorile, »ne želijo, da bi se me ukvarjale s političnimi zadevami. Predlagajo nam, naj se bolj posvetimo svojim otrokom in gospodinjstvu. Naš odgovor pa je: **vsak posameznik mora služiti državi«** (prim. Petersen, ibid. str. 201, podčrtala V. J.).

Ta borba za kokardo je postala kamen spotike med različnimi frakcijami, ki so se borile za oblast v obdobju pred uvedbo revolucionarnega terorja. Hkrati pa je bila kamenček v mozaiku, iz katerega je nastala argumentacija za uvedbo revolucionarne vlade kot izrednega stanja. Čeprav je Konvent septembra 1793 zares prinesel odločbo o obveznem nošenju kokarde za ženske, je ta ukrep proizvedel efekt, ki je bil prav nasproten od tistega, kar so pričakovale revolucionarne republikanke. Nemiri med različnimi sloji žensk, ki niso imele enakih interesov, predvsem v oblikovanju ekonomske politike (znan je npr. razcep interesov med vplivnimi skupinami pariških prodajalk mešanega blaga, zahteva po fiksnih cenah ter likvidacijah mešetarjev in špekulantov, kar je zagovarjalo gibanje »besnih«, s katerim so simpatizirale revolucionarne republikanke), so bili argument, ki ga je upurabila revolucionarna oblast, da je prepovedala Društvo revolucionarnih republikank. Uzakonitev nošenja kokarde je na ta način postalo povod za prepoved političnega angažiranja žensk, ki je v letu 1793 dobilo pomembno širino z neposrednim sodelovanjem žensk celo pri sprejemanju ustave 1793 (k čemur jih je oblast celo spodbujala), ki, ob revolucionarnem terorju, pravzaprav nikoli ni začela veljati.

Izgleda, da so se s svojim delovanjem revolucionarne republikanke preveč približale zahtevam po enakih pravicah žensk, njihova dejavnost pa je postala preveč nevarna za revolucionarno oblast, ki je morala blokirati narodno gibanje, v katerih ženske niso igrale nepomembne vloge.

Utemeljitev Odbora za zaščito, ki je predlagal prepoved ženskih društev, je izhajalo iz »ocen javnih izgredov v zvezi z narodno kokardo in klubom revolucionarnih republikank«, ki je Odboru postavil takoimenovana »vprašanja splošne narave«. Šlo je za naslednja vprašanja:

1. Ali je ženskam dovoljeno uživati politične pravice in se vmešavati v vladne zadeve?

2. Ali je ženskam dovoljeno zbiranje v političnih združenjih?

Odgovori v utemeljitvi so bili seveda negativni: ženske niso »primerne« za potrebe vladanja in nimajo tistih sposobnosti, ki jih vladanje zahteva. Prav tako ne razpolagajo niti z moralnimi, niti s fizičnimi močmi, ki so nujne za izvrševanje pravic državljana za odločanje o državnih stvareh in za zoperstavljanje podrejenosti.

Zbiranje v političnih združenjih jim prav tako ni dovoljeno, ker je namen teh združenj v bistvu iskanje sovražnika javnega reda, nadziranje državljana kot posameznika, uslužbencev in samega zakonodajnega telesa, v tem, da se z vzorno republikansko krepostjo inicira pripravljenost enih in drugih, da v javnih in globokih razpravah tolmačijo pomanjkljivosti ali reforme političnih zakonov . . . Ženske se ne morejo uklanjati tem koristim in napornim nalogam, ker bi v tem primeru morale **»žrtvovati pomembnejše naloge, h katerim jih usmerja narava«.** Gre za »domače naloge, **za katere so ženske naravno odrejene«** in ki spadajo k **splošnemu redu v družbi**. Noben od spolov ne sme preseči tistega kroga dejavnosti, ki mu pripada in ki mu je po naravi dan.

Ženske in moški imajo po naravi različne karakterje. Moški imajo moč, veliko energije, ustvarjeni so tako za umetnost kot za težka opravila, ustvarjeni so za vse tisto, kar zahteva moč, inteligenco in sposobnost. Ženski karakter je drugačen — po naravi ima ženska nalogo najzgodnejše vzgoje ljudi, otrok v smeri kulta svobode. Toda, to vendarle ne pomeni, da jim ni dovoljeno sodelovati v razpravah o narodnih družbah, **ker bi bilo to nemoralno. Brez morale pa ni republike**. Moralnost ženski ne dovoljuje nastopati v javnosti in v borbi skupaj z moškimi in med narodom razpravljati o ključnih vprašanjih blagostanja republike. Za službo domovini imajo ženske **druga sredstva**. V miru domačih ognjišč naj prosvetljujejo svoje može, ki bodo kasneje njihova urejena in krepostna razmišljanja prenesli v javnost. Ženske **nesmejo zapustiti svoje družine zaradi vmešavanja v javne zadeve.**

Ob tem pa imajo ženske tudi slabše razvit čut za svobodo, ker je politična vzgoja šele na začetku, tako da so o načelih svobode slabše prosvetljene od moških. Prav zato so ženska združenja nevarna.

»Torej smo nedvomno mnenja, da boste mislili tako kot mi, da za ženske ni mogoče uživanje političnih pravic. Zato uničite ta, takoimenovana, narodna ženska društva, ki jih je ustvarilo plemstvo samo zato, da bi vas skregalo z moškimi, da bi jih ločilo . . .« (prim. Petersen, ibid., str. 221-224)

Takšnemu stališču se je zoperstavil eden od članov Odbora za zaščito: »Ne glede na pomanjkljivosti, ki so bile navedene, ne poznam principa, po katerem bi lahko zahtevali od žensk, da bi jim odvzeli pravico mirnega zbiranja. Razen če nameravate negirati dejstvo, da ženske predstavljajo del človeškega rodu. Mar lahko vzamemo vsem tem miselnim bitjem skupno pravico? . . . V strahu pred posameznimi zlorabami, ki jim lahko podležejo institucije, ni treba uničevati samih institucij. Kajti, katera institucija nima pomanjkljivosti?« (ibid., str. 225)

Odgovorjeno mu je bilo, da gre samo za vprašanje, v kolikšni meri so ženska društva nevarna za javni red in mir in da ne teče beseda o nikakršnih načelnih vprašanjih. Vlada, ki se je razglasila za revolucionarno, mora sprejemati ukrepe, ki jih zahteva javna blaginja in obramba pred kontrarevolucijo. Glede na to, da ženska društva ogrožajo revolucijo, jih je potrebno prepovedati vsaj za čas revolucije.

Kljub temu, da je bila izhodiščna argumentacija o »načelnem razpravljanju«, o nesposobnoti, o neprimernosti in nemoralnosti sodelovanja žensk v politiki rousseajevsko obarvana, pa je vendarle zadnji argument izključitve žensk iz javnosti (politike!) bil argument ohranjanja revolucije. Susanne Petersen v zvezi s tem ocenjuje, da je »Konvent hotel preprečiti možnost, da bi, po izključitvi »Besnih«, revolucionarni ženski klub postal forum radikalne sansquillotske agitacije, ki bi se zoperstavljal efikasnosti revolucionarne vlade! (ibid., str. 212). Prepoved ženskih društev je ženske ponovno porinila v tisti način participiranja zgodovine, ki ga feministke imenujejo »zapisi nemoči« (prim. Honegger in Haintz, 1984). V pozicijo tradicionalnega participiranja in obliko odpora torej, v položaj suženjskega vladanja znotraj privatnosti, ki je bila že večkrat opredeljena kot tiranija žensk. (Tukaj seveda mislim na tisto stanje, ki ga Mary Wolstonecraft prikazuje kot položaj kapriciozne ženske, tiranke v sferi privatnosti, katere avtoriteta ni »umna svoboda, ampak brezzakonska vrsta moči, ki spominja na avtoriteto ljubiteljev absolutnih monarhov in ki se dosega z uporabo ponižujočih sredstev.« — Wolstonecraft, 1982, str. 170/171)

Kot podpora revolucionarne argumentacije zoper sodelovanje žensk v politiki so bili gotovo dobrodošli primeri treh žena, ki so bile obsojene na smrt in giljotinirane v času prepovedi ženskih društev. V takratnih posameznih publicističnih interpretacijah ženske dejavnosti je bila skoncentrirana celotna »filozofija« odnosa revolucije do sodelovanja žensk v politiki. Marija Antonietta, Madame Roland in Olym-

pe de Gouges — tri med seboj povsem različne ženske, ki so v revolucionarnem dogajanju igrale nezdružljive vloge, so bile speljane na skupni imenovalec — na tisto žensko. Prikazane so bile kot prvorazredne spletkarke, kot izdajalke ženske narave in, seveda, kot izdajalke Revolucije.

Marija Antonietta, slaba mati in nevarna soproga, ki je žrtvovala svojega moža, otroke in zemljo za pohlepne cilje Avstrije; Olympe de Gouges, ki je svojo bolno domišljijo imela za naravno nadahnjenost: »hotela je biti državnik in kaže, kot da je zakon kaznoval to zarotnico zaradi tega, ker je pozabila na kreposti svojega spola; in končno, Madame Roland, lepa duša z velikimi plani, kraljica trenutka, obkrožena z iz tujine podkupljenimi pisatelji, na vsak način monstruozno bitje, ki je kljub dejstvu, da je bila mati, žrtvovala svojo naravo. Zato, ker je hotela biti znanstvenica, je pozabila na kreposti svojega spola in prav to pozabljanje, ki postaja vse nevarnejše, je končano z njeno smrtjo pod giljotino (Chaumette, prim. Petersen, ibid., str. 225-226).

Zenske, ki želijo biti republikanke, morajo početi samo tisto, kar se od njih lahko upravičeno pričakuje: da ostanejo to, kar jim narava narekuje — da snamejo jakobinske čepice in se vrnejo domov, da varujejo življenja svojih otrok, življenja, ki pripadajo domovini.

Od tistih, ki so bile še vedno prisotne v javnosti, se je pričakovalo, da bodo neorganizirana masa, ki bi v pravem trenutku izražala svoje navdušenje ali zoperstavljanje. Leta 1794 so ženske še vedno lahko prisostvovale sejam Konventa in imele individualno pravico za izročanje peticij. 1795. leta so izgubile tudi to.

Namesto zaključka

Namesto zaključka bom skicirala samo nekaj tez o političnem angažiranju žensk v Francoski revoluciji in o strukturnem mestu, na katerega so bile v pogojih revolucije (ne glede na to, da se revolucija lahko imenuje demokratična) postavljene:

1. Obstajala sta dva nivoja politične angažiranosti žensk v francoski revoluciji. Prvi je bil izrazito praktično delovanje za republiko, za revolucijo. Znotraj tega nivoja je vsa argumentacija v korist enakosti potekala kot argumentacija v korist republike in revolucije. Drugi nivo vsebuje načelno zavzemanje za državljanske pravice žensk in to na tisti način, kot je to postavila Olympe de Gouges v svoji deklaraciji (pred njo je to naredil J. A. Condorcet);

2. Revolucionarna oblast je tolerirala in celo vzpodbujala praktično angažiranje vse do tiste točke, na kateri bi lahko prišlo tudi do formalne realizacije političnih pravic žensk, potem pa je politično združevanje žensk prepovedala z argumentacijo »nevarnosti« pred žensko vladavino; načelno zavzemanje za pravice žensk je ignorirala in mu pristopala s posmehom;

3. Argumentacija žensk zoper sodelovanje žensk v politiki je s francosko revolucijo dobila tisto pomembno nianso, s pomočjo katere se vse do današnjih dni zavrača sodelovanje žensk pri odločanju o javnih zadevah: vladavina žensk je nevarno spletkarjenje, ogroža politiko in demokracijo. Zgodnjefeministične obrambe pravice žensk so trdile prav nasprotno: namreč, da je oblast, ki ženskam ne priznava pravic, nujno korumpirana, ker so v tem primeru ženske prisiljene uporabljati »druge kanale« vplivanja, tiste, ki jačajo suženjski način vladanja in podpirajo despotizem. Če ženske dobijo politične pravice, se bo »poboljšala« oblast in one same. Zapiranje javnega prostora za ženske je karakteristično za vračanje v začarani krog tradicionalnih oblik ženskega upiranja in vladanja, ki ga feministke danes imenujejo »zapisi nemoči«.

4. Dejstvo, da je revolucionarna oblast eksplicitno morala prepovedati politično združevanje žensk, govori o tem, da so ženske v francoski revoluciji vendarle pojmovale sebe kot subjekt; torej kot **podložnice politične oblasti**, ne pa kot tiste, ki se »po naravi« podreja v družini. V podporo tej trditvi gre tudi, na prvi pogled utopični, akt Olympe de Gouges, ki je napisala Deklaracijo o pravicah žensk in državljank, s katero je poskušala, analogno splošni deklaraciji, **razglasiti** pravice žensk, kot so bile razglašene človeka. »Razširitev« državljanskih pravic na »drugo polovico človeštva« je na ta način postalo vprašanje, ki ga je revolucionarna oblast morala nujno postaviti in na katerega je morala odgovoriti. Če ne drugače, s prepovedjo. In prav v tem smislu, torej kot **prepoved**, predstavlja svojevrsten zgodovinski znak (seveda, na nivoju Kantove argumentacije);

5. Odkritje, da »revolucija ženskam ni prinesla ničesar« razen spoznanja, da so odvisne samo od smelosti »uporabe lastnega razuma« (Olympe de Gouges), je dalekosežno in aktualno vsaj v tolikšni meri, kot je samo postavljanje vprašanja o pravicah žensk.

6. Tako kot se je demokratična, se je kasneje tudi socialistična revolucija zaklinjala na žensko naravo in njeno posebno vlogo in jo uporabila za svoje progresivne cilje.

Ob občem evforičnem vzdušju in praznovanjih obletnice francoske revolucije, mimogrede, za to pri nas skrbi SZDL, v Katedri osvetljujemo manj svetle strani, žensko optiko in njihovo zatrtje v revoluciji. Pregon ženske v kuhinjo je bil v francoski revoluciji celo institucionaliziran. Tako kot še ob marsičem v Katedri, v poduk in opozorilo!

Literatura:

Giroud, Françoise, *Les Femmes de la Révolution de Michelet*, Carrere, Paris 1988 de Gouges, Olympe, *Oeuvres*, Mereure de France, Paris 1986

Groult, Benoîte, *Olympe de Gouges la première féministe moderne*, v: de Gouges, 1986, str. 13—64

Neinz, Bellina in Honegger, Claudia, *Listen der Ohnmacht*, Syndikat, Frankfurt/M. 1984 Petersen, Susanne, *Marktweiber und Amazonnen, Frauen in der Französische Revolution: Dokumente, Kommentare, Bilder*, Pahl. Rugenstein, Köln 1987

Vovelle, Michel, *Die französische Revolution, Soziale Bewegung und Umbruch der Mentalitäten*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt/M. 1987

Wollstonecraft, Mary, *A Vindication of the Rights of Women*, Dent, London, Melbourne, Toronto 1982

KAREL SMOLLE O SLOVENSKI MANJŠINI:

»VEDNO STRAH, NIČ SAMOZAVESTI. . .«

PREDSTAVNIK ZELENIH V PARLAMENTU, VODJA CENTRA ZA MANJŠINE NA DUNAJU

Razgovor je nastal v okviru obiska predstavnikov UK ZSMS Ljubljana in Maribor na Dunaju. Tja nas je povabila centrala avstrijske visokošolske organizacije (Österreichische Hochschülergesellschaft — ÖH) in sicer v času 12. dunajskega mestnega festivala. Ljubeznivo povabilo je bilo naslovljeno na neodvisne študentske oz. mladinske organizacije v vzhodnih socialističnih državah in na UK ZSMS.

Srečanje je bilo protokolarnega značaja, zato je bilo za temeljitejše spoznavanje s kolegi z Madžarske, Poljske ter gostitelji na 4-dnevnem obisku kar premalo časa. V vzhodnih državah razen na Madžarskem, še ne obstajajo neodvisne študentske organizacije, v najslabšem položaju pa je poljska študentska organizacija, ki se šele bori za priznanje. Nedavno so jim prvič v zgodovini dovolili organizirati mirne demonstracije. Vodja organizacije pa je bil v zadnjih desetih letih kar 130-krat priveden na postajo milice in zaslišan. Ta organizacija je letos izvedla tudi anketo med študenti varšavske in krakovske univerze, po kateri od 70000 anketiranih le 18 študentov podpira uradno partijsko politiko. Povabljeni so bili tudi predstavniki študentov iz Češke, ki pa se vabilu niso odzvali.

Namen srečanja je bil informativen. Nudili so nam veliko koristnih in uporabnih informacij o svojih aktivnostih, seznanili pa smo se z načrti Avstrije in z ustrojem njihovega političnega sistema. Seznanili so nas z različnimi demokracijami na univerzi, pa tudi s položajem posameznih strank znotraj avstrijskega parlamentarizma.

Glede na to, da lahko avstrijska diplomacija navezuje stike le z oblastmi — komunistično partijo in vladami, so močno zainteresirani, da bi spoznali tudi drugo stran — dejavnost gibanj in neodvisnih organizacij; oz. opozicijskih organizacij, ki se za svoj status šele borijo. To je pravzaprav popolnoma jasno, če vemo, da se prav znotraj opozicije brez pravic soodločanja in znotraj marginalnih zvez in gibanj v državah neomejene enopartijske vladavine dandanes oblikujejo pomembne in javno močno podprte zahteve in pobude za uveljavitev prvin demokracije.

Menim, pogovori pa so to tudi nakazali, da ima Avstrija (končno) namen igrati jasnejšo in aktivnejšo vlogo pri spremljanju in podpori demokratičnih pogledov. Dejstvo torej postaja, da želi Avstrija postati nekak zahodni ambasador demokratičnih procesov v vzhodnih državah, kar bi nedvomno okrepilo njen položaj in ugled bodoče najmanjše članice v EGS in sorazmerno temu tudi zmanjšalo podrejenost Avstrije vplivni sosedi v EGS — ZRN.

Dejan Murko

Fotografija: Tomi Drozg

KATEDRA Kakšen je pomen in katere so naloge Centra za manjšine na Dunaju, ki ga vodite?

K. Smolle: Center zajema vprašanja manjšin, ki se sicer združujejo v društva. Center obsega češko, madžarsko, slovensko manjšino in manjšino gradiščanskih Hrvatov v Avstriji. Manjšine so v našem centru združene in lahko koordinirajo med seboj, predvsem pa z zvezno vlado in parlamentom. Center informira o manjšinski zakonodaji, zastopa manjšinska vprašanja, razpolaga tudi z nekaj finančnimi sredstvi.

KATEDRA Kako ocenjujete postopno izginjanje slovenske pa tudi hrvaške manjšine na Koroškem?

K. Smolle: Vedno je bil problem v sodelovanju s strankami. V pogajanjih glede šolskega zakona pa je nastopil nov moment, saj je postalo jasno, da bo ključna zadeva prav odločanje o šolskem zakonu.

Slovenci, ki smo sodelovali v tem zakonodajnem delu in pri sprejemanju zakona o šolstvu, smo v tem videli in si prizadevali doseči točko, kjer se presežejo principi ene in druge strani, ki ne vodijo nikamor, videli smo možnost začetka konstruktivnega sodelovanja, odprtja dialoga . . .

KATEDRA Ali je bila politika popuščanja pri šolskem zakonu v zameno za možnost dialoga manjšine z oblastmi res edini razlog in dovolj učinkovita poteza, da ste kot predstavnik slovenske manjšine pristali na ločitveni zakon?

K. Smolle: To ni bil edini razlog. Okrog ločitvenega zakona moram povedati, da si tudi Slovenci niso bili na jasnem, kaj želijo in kaj predlagajo za rešitev tega vprašanja. Gre namreč za dva koncepta. Prvič za šolo, ki naj izobražuje, in drugič za šolo kot socialno ustanovo. Kljub socialni dvojezični šoli, ki je bila slaba po kvaliteti, ni se mogla organizirati; kljub takšni šoli je potekala asimilacija. Tudi skupna šola namreč ne rešuje problema zavesti slovenske manjšine . . .

KATEDRA . . . vendar tudi asimilacijska politika ne!?

K. Smolle: Da tudi asimilacijska politika ne. Moramo pa se vprašati, kateri so res glavni kvarni elementi ločitve. Potem se vprašajmo, kaj potrebujemo lastnega, da ne gremo na drugo stran. Da nam to ne bo potrebno.

Govorimo torej o lastnih temeljih, ki so bili ob tem slovenski manjšini vendarle dani.

(op. p. Slovenska manjšina je v zameno za pristanek na ločitveni zakon dobila (ali so ji obljubili): vrtce v sl. jeziku, svoj termin na TV, financiranje sl. organizacij in društev v Celovcu, trgovsko akademijo v Celovcu)

KATEDRA Skrbi nas Haiderjev vzpon. Je protimanjšinsko opredeljeni deželni glavar. Kaj menite o tem?

K. Smolle: Če bi imel upanje, da se koroški Slovenci res uprejo Haiderju, bi to bilo mogoče izvesti le z neplačevanjem davkov. Mislim pa, da je boljša pot Haiderja izzvati s konkretnimi zadevami. Če jih ne izpolni, gremo v opozicijo in poiščemo še druge oblike pritiskov . . .

KATEDRA Mlade koroške Slovence in tudi nas skrbi in razburja primer prof. Gstetnerja. Ta se zavzema za dvojezično šolstvo in zagovarja manjš. vprašanja. Ima velike težave; je žrtev grobe kampanje avstrijskega časopisja . . . Wagner — (bivši dež. glavar op. p.) ga je že skušal premestiti. Zakaj vi in center za manjšinska vprašanja nič ne storite?

K. Smolle: Prof. Gstetnerja so hoteli odstraniti zaradi mnogih drugih razlogov. Profesor je brez razloga (?) napisal knjigo, kjer je žalil mnoge vidne osebe v Avstriji. Menim, da glede tega ni potrebno dramatizirati. Slovenska manjšina se velikokrat sama popolnoma nepotrebno proglasi za tlačeno. S takšno emocionalno obremenitvijo si v bistvu sama zapira možnosti za dialog. Prav tako ne smemo reči, imamo mi vseskozi prav, drugi pa naj se zgroze v svoji zmotnosti.

Na splošno pa se Slovenci zelo radi hitro postavimo v položaj ustrahovanega . . . Slovenci govore: saj so nas tako vedno tepli . . . . . Vedno strah, nič samozavesti . . .

■

ANTIPROHIBICIONISTIČNA

Bistvo antiprohibicionizma je v zavzemanju za preseganje družbe, ki temelji na sistemu zapovedi in prepovedi, v smeri radikalne liberalizacije, kar razumemo kot popolno svobodo posameznikov in skupin z omejitvijo, da ta svoboda direktno ne ogroža svobode drugih.

Družba (oz. država kot njen institucionalni del) pogosto sili svoje manjšine k temu, da vidijo svojo perspektivo v izolaciji (najsi bo ta prostovoljna ali ne), za prezentacijo v javnosti in zagotavljanje lastne identitete pa jim včasih ne preostane drugega kot nasilje; take družbe oz. države so zločinske, in take so v nekem smislu vse, vključno z najbolj demokratičnimi, saj na nek način silijo posameznike in skupine početi stvari proti lastni volji in želji. In prav volja in želja, ki ju posameznik lahko svobodno uveljavlja, ne da bi bil pri tem izpostavljen represiji (razen seveda v primeru, da ju uveljavlja na račun drugih brez njihovega privoljenja), naj bosta temelj družbi, za kakršno se zavzemamo antiprohibicionisti, ne pa nekakšni »objektivni interesi«, v imenu katerih oblasti omejujejo in dozirajo svobodo posameznikov. Država naj bo servis državljanov (kot posameznikov, ne kot nekakšne amorfne mase) in ne obratno; volja večine naj ne bo obvezujoča za manjšino in obratno.

Eno od področij represije je zakonodaja v zvezi z mamili, ki pa problema ne razrešuje, ampak dodatno zaostruje, in iz nje izhajajoče posledice. Zakonodaja v zvezi z mamili je v svojem represivnem bistvu enaka na vseh koncih sveta in v vseh političnih sistemih, zato menimo, da univerzalna liberalizacija ne bi bistveno ogrozila »najsvetejšega bistva« posameznih sistemov, se pravi, da jo je vsaj teoretično mogoče doseči brez radikalnega poseganja v »nedotakljive« sfere, torej po mirni poti. Liberalizacija zakonodaje je njena normalizacija, v zvezi z mamili pa jo pojmujemo kot postopno legalizacijo, ki naj zajema popolno sprostitev pridelave, predelave in prodaje relativno nenevarnih mamil (npr. Cannabis sativa var. indica in njeni derivati), delno sprostitev srednje nevarnih mamil (nadzirana, toda svobodna izdelava in distribucija omejenih količin mamil, kot so LSD, kokain ipd.) in omejeno sprostitev mamil, ki v kratkem času povzročijo težko telesno odvisnost in resne zdravstvene posledice (psihološko, sociološko in medicinsko kontrolirana distribucija in doziranje »trdih drog« in substitutov zasvojenim osebam, osebam, ki niso zasvojene, pa naj bo dovoljeno tovrstne droge poizkusiti, toda na način, ki bo minimaliziral možnosti zasvojitve).

Zavzemanje za normalizacijo zakonodaje v zvezi z mamili je nekakšen zaščitni znak antiprohibicionistov, nikakor pa edina dejavnost. V konkretnem primeru naše (in ne samo naše) države je še mnogo tabuiziranih področij, kjer sta zakonodaja in družbena praksa preveč restriktivni, torej bi ju bilo treba liberalizirati, npr. »javna morala« (pornografija, prostitucija itd.), državna prisila (»pravice«, ki so hkrati in predvsem dolžnosti), omejitve lastnine, združevanja, (javnega) izražanja misli ipd. Izrečena misel sama na sebi ne sme biti zločin, niti če poziva k nasilju, razen seveda v primeru, da je za nekoga drugega obvezujoča (npr. izrečena s pozicije oblasti ali ukaz nadrejenega podrejenemu).

Antiprohibicionisti ne želimo »zadrogirati sveta«, »pokvariti mladine«, in kar je še podobnih etiket. Hočemo pa z močjo argumentov postopoma doseči normalizacijo (= liberalizacijo) zakonodaje. Ker je moč argumenta žal še vse prepogosto utopija, si bo AZS v sodelovanju s sorodno mislečimi prizadevala, da postane realnost!

Darinko Kores — JACKS

KDO?

Člani AZS lahko postanejo posamezniki in skupine, ki se vsaj okvirno strinjajo z zamislimi, za katere se zavzemamo, in ki so pripravljeni tudi sami aktivno sodelovati.

Do prvega kongresa, ki ga kanimo organizirati letos jeseni, vodi AZS njen ustanovitelj **Slavc Gorjup**, v odboru pa smo še Igor Hrast, Irena Hrast, Darinko Kores-Jacks in Janez Štembergar (sekretar).

KJE?

Kot pove že ime, je domicilno področje našega delovanja Slovenija in Jugoslavija v celoti. Ker so problemi, s katerimi se ukvarjamo, internacionalni, se AZS povezuje tudi s sorodnimi tujimi, mednarodnimi in nadnacionalnimi organizacijami.

AZS deluje v okviru UK ZSMS MB, njen sedež pa je na uredništvu časopisa Katedra, Tyrševa 23, Maribor, tel. (062) 212 004.

KAJ?

AZS se zavzema za liberalizacijo zakonodaje in družbene prakse, predvsem v zvezi z mamili, vključno s postopno legalizacijo marihuane in dekriminalizacijo uporabe ostalih nedovoljenih drog.

Želimo učinkovito, strokovno in vsakemu konkretnemu primeru prilagojeno družbeno pomoč ljudem, ki so zaradi mamil zabredli v težave, seveda z njihovim prostovoljnim pristankom. Število z mamili zasvojenih ljudi želimo zmanjšati na nerepresiven način.

S svojimi zamislimi želimo prodreti po mirni in demokratični poti, s pomočjo argumentiranega javnega soočanja različnih mnenj. Pri tem se nameravamo opreti na znanstvena spoznanja različnih strok.

PRISTOPNA IZJAVA

podpisani _____

(ime) (priimek)
(če gre za skupino ljudi, navedite njen naziv)

(naslov) _____

_____

(ulica, številka, kraj, poštna številka, telefon)
pristopam k Antiprohibicionistični zvezi Slovenije.

_____

(podpis)

Izpolnjeno pristopno izjavo izrežite in pošljite na naslov: AZS, Tyrševa 23. YU—62000 Maribor.

Na dan, ko se je pred republiško skupščino v Ljubljani zbrala množica ljudi v podporo in za preložitev kazni četverici »J.B.T.Z.«, obsojeni na ljubljanskem vojaškem procesu, se je svojevrsten protest zgodil tudi na mariborskem Trgu osvoboditve: Slavc Gorjup, 32-letni absolvent VEKŠ, bivši zapornik na Dobu (sedel je zaradi mamil), se je z verigo priklenil k stebru in »v znak protesta proti kršenju človekovih pravic in juridičnega nonsenza, da sicer ni kaznivo uživanje mamil, obenem pa te lahko kaznujejo, če imaš v ustih cigareto marihuane, ker je to že posedovanje«, pokadil »pipo miru z marihuano«. Kak teden kasneje, 22. 12. 1988, je bila na ŠTUK-u okrogla miza na temo mamil, ki jo je organizirala UK ZSMS v sodelovanju s Katedro, vodil pa jo je že omenjeni Slavc. Ob tej priliki je bila ustanovljena tudi AZS.

Naše akcije so bile doslej slabo organizirane in le malo odmevne (katedra, Mladina; s prekinitvijo metadonske terapije na Vojniku sta se največ ukvarjala Radio Študent in Mladina). Razen sodelovanja na masovki v dvorani Tabor, kjer se je AZS ob sponzorstvu Tobačne tovarne Ljubljana pojavila z rekordno vodno pipo, smo se komajda pojavljali v javnosti. Nekoliko več uspeha smo imeli s peticijo za spremembo kazenske zakonodaje, ki jo je podpisalo večje število ljudi (predvsem študentov obeh slovenskih univerz) v Sloveniji, pa tudi v tujini (med njimi mnogi ugledni strokovnjaki in znane osebnosti).

Predvsem pa smo si doslej prizadevali vzpostaviti stike s sorodnimi organizacijami v tujini (in vsled odsotnosti organizacij s posamezniki in skupinami v Jugoslaviji). Predstavnik AZS je sodeloval na antiprohibicionističnem kongresu v Rimu, na kongresu Transnacionalne radikalne stranke v Budimpešti in na sestanku Evropskega gibanja za normalizacijo politike v zvezi z drogami v Rotterdamu (konferenca gibanja bo jeseni 1990 v Švici). AZS se je obvezala vzpostaviti stike s kontaktnimi osebami gibanja iz vse Jugoslavije, organizirati delovne skupine in letos jeseni tudi svoj prvi kongres. Vabljeni!

YU DRUG SCENA

»Več, ko je na svetu omejitev in prepovedi, bolj bodo ljudje siromašni. Več, ko imajo ljudje ostrega orožja, bolj bo Zemlja nemirna. Več, ko je spretnih rokodelcev, več pogubnih naprav se bo pojavilo. Večje, ko je število oznanjenih zakonov, več bo lopovov in razbojnikov.«

Lao-ce, iz Zgodovine kitajske filozofije

Za Jugoslavijo in s tem tudi Slovenijo velja, da problema v zvezi s prepovedanimi drogami pravzaprav ni. Taka ugotovitev bi bila zelo pomirjujoča, ko bi pri tem tudi ostalo. Nekatere tendence v družbi pa kažejo, da žal ne bo tako. Pa poglejmo.

Literatura, ki smo jo uspeli prebrati do sedaj, kaže da se za osebe, ki uporabljajo prepovedane droge, pri nas še vedno uporablja oznaka »narkoman«, čeprav v tuji literaturi tega termina ne uporabljajo, če so ga sploh kdaj. Termin je zavajajoč in nabit z negativnim pomenom, lahko bi celo rekli, da je zmerljivka. Tako se dogaja, da če se želi koga onemogočiti, se ga označi za narkomana (spomnite se samo primera Dobrila).

Kljub obilici novih spoznanj o tej tematiki po svetu, praksa kaže, da se pri nas uporabnike različnih prepovedanih drog še vedno obravnava enako. Tako Kuševič navaja: »Mit o tem, da so vse droge enako nevarne, ki ni v skladu z mednarodnimi konvencijami, je privedel do tega, da je Jugoslavija ena od redkih držav, ki je v svojem zakonu vse droge uvrstila na eno listo in za vse uporablja enak sistem kontrole, čeprav so razlike v delovanju in nevarnosti za posameznika tako ogromne, da je težko najti skupne značilnosti. To vodi v pretirano administriranje, v vodenje evidenc, ki jih mednarodne konvencije ne zahtevajo, v zbiranje podatkov, ki ne služijo ničemur in v nepotrebne stroške družbe.«[1]

Prav tako napačno je pri nas še vedno veljavno prepričanje, da uporaba marihuane vodi k uporabi trdih drog (opij, morfij, heroin = opijati). Kuševič (str. 129) navaja podatek, ki temelji na oceni uporabnikov marihuane in heroina v ZDA, da je samo 0,99 % uporabnikov marihuane prešlo na heroin oz., da 99 % uporabnikov marihuane nikoli ne preide na heroin. Milčinski pa navaja tudi razlike v življenjskih stilih uporabnikov »mehkih« (marihuana, hašiš LSD) in »trdih« drog (opijati): »Hipiji (uporabniki mehkih drog) zavračajo vedenjske kalupe proizvajalno potrošniške družbe izobilja, tekmovanje, zlasti pa še izrazitejše manifestacije agresivnosti, ozirajo se po vzhodnih filozofijah in goje svojo značilno nošo, po kateri se očitno ločijo od poprečnega meščana. Posegajo po blagih drogah, zlasti marihuani in LSD. — Junkieji (uporabniki trdih drog) pa, v nasprotju s hipiji, žele priti do poceni dobrin, ki jih nudi potrošniška družba, in si prizadevajo za bleščeče statusne simbole, ki jih ta družba časti. Segajo po opijatih, in ker zanje potrebujejo veliko denarja, hitro pridejo v navzkriž z zakonom. Hipiji in junkieji se praviloma ne družijo.«[2]

Seveda bi bilo zelo napačno vse, ki po svojih oblekah odstopajo od glavnih modnih trendov, označiti za uporabnike take ali drugačne prepovedane droge. Razen tega pa v literaturi najdemo tudi podatke, da je uporaba prepovedanih drog (predvsem marihuane in kokaina) prisotna tudi v višjih slojih (to velja za ZDA), torej pri ljudeh, ki so uspešni na delovnih mestih, imajo družine in se tudi sicer ne ločijo od ostalih pripadnikov višjega sloja. Podatki UJV o prekrških v zvezi z drogami v Sloveniji pa nam kažejo, da se starostna stopnja uporabnikov prepovedanih drog viša. Tak sklep je morda preuranjen, vendar moramo vedeti, da dokler bo obstajala kriminalizacija uporabe prepovedanih drog, bomo lahko operirali le z ocenami, popolne slike o tem pa tudi z več raziskavami ne bomo dobili. UJV tudi ugotavlja, da se je po letu 1980 povečala uporaba doma pridelane marihuane.

Jugoslovanska raziskava o uporabi drog, opravljena v obdobju od 1970 do 1974 na vzorcu hospitalno in ambulantno zdravljenih uporabnikih drog, ki so bili v starostnem intervalu od 14 do 25 let (sodobnejše nismo uspeli najti), kaže, da so v Ljubljani in Splitu uporabniki dajali prednost predvsem mehkim drogam, v Beogradu in Skopju pa predvsem opijatom. V Sloveniji so opazili tudi večjo stopnjo tolerance do uporabe drog kot v drugih krajih Jugoslavije. Gotovo, da to ni slika celotnega stanja v Jugoslaviji niti takrat, kaj šele sedaj. Vendar to še ne bi smel biti razlog za spremembo Kazenskega zakona SFRJ v smeri večje represije na tem področju, kot to predlaga Skupščinska komisija Slovenije za preučitev kazenske zakonodaje.[3] Resda obstoj skupine, ki se je v Zagrebu ukvarjala s prepovedanimi drogami in delovala po gangstrskih načelih, ni razveseljiva novica. Toda menimo, da je predlog, da se kazni za neupravičeno proizvodnjo in promet z mamili podvojijo in vsebujejo tudi možnost zaplembe premoženja, slab. Predvsem zato, ker izkušnje po svetu učijo, da taki ukrepi prispevajo predvsem k boljši organiziranosti prekupčevalcev z mamili, njihovi večji nasilnosti, povišanju cene drog, proizvodnji novih drog — takih, ki jih še ni na nobeni listi prepovedanih. Sicer pa si lahko prikličemo v spomin posledice prohibicije alkohola v ZDA. Zato bi se bilo potrebno vprašati, kaj želijo predlagatelji takih zakonov doseči. Morda producirati jugoslovanske Al Caponeje?

Predvidimo lahko, da bo ob pomanjkanju socialno rehabilitacijskih ukrepov stanje v družbi na tem področju predvsem slabše. Še posebej pa bodo na slabšem uporabniki drog, saj bodo, kakor nas učijo ameriški filmi, prekupčevalci na vrhu verige ostali varno skriti. Zato Skupščinski komisiji Slovenije za proučitev kazenske zakonodaje predlagamo, da v zakonu uvede vsaj razlikovanje med različno nevarnimi drogami in njihovo različno sankcioniranje, če že namerava vztrajati pri omenjenem predlogu.

AZS

I. H.

[1] Vladimir Kuševič, Zloupotreba droga, GZH, 1987, Zagreb, str. 320; vsem, ki se kakorkoli ukvarjajo s prepovedanimi drogami, to knjigo toplo priporočamo.

[2] Lev Milčinski, Droge v svetu in pri nas, DE, Ljubljana, 1986, str. 60.

[3] Sobotna priloga Dela, Lj, 20. 5. 1989, str. 22.

EVROPSKO GIBANJE

Evropsko gibanje za normalizacijo politike v zvezi z drogami (psihoaktivne substance) je mednarodna zveza, katere namen je delovati v smeri normalizacije politike v zvezi z drogami v zahodnoevropskih državah. Ustanovljeno je bilo aprila 1987. leta.

Cilji:

— ustvarjanje humane politike v zvezi z drogami, ki ne bi kriminalizirala in izrinjala uporabnikov nedovoljenih drog;

— nasprotovanje rušenju družbenih pravnih ureditev z utrjevanjem temeljnih pravnih norm in univerzalnih človekovih pravic;

— zaustavljanje vojne proti nezakonitim drogam, kajti v vojni so dovoljena vsa sredstva.

Naloge:

— spodbujanje nacionalnih gibanj, ki pristopajo k omenjenim ciljem in jih uresničujejo v okviru svojih prioritet;

— zbrati nacionalne sile in gibanja z namenom, vplivati na mednarodno politiko v zvezi z drogami;

— spodbujanje dejavnosti, ki lahko vodijo k normalizaciji politike v zvezi z drogami;

— izvrševati koordinacijsko in posredniško funkcijo za nacionalna gibanja, druge člane in osebe, ki želijo informacije o normalizaciji politike v zvezi z drogami;

— nuditi moralni in znanstveni feedback članom in ostalim, ki jih to zanima.

Ustanoviteljem se je zdelo potrebno razložiti predvsem tri pojme: mednarodna zveza, politika v zvezi z drogami in normalizacija.

Mednarodna zveza: evropsko gibanje je sestavljeno iz neodvisnih nacionalnih zvez, ki poskušajo po svoji lastni presoji realizirati normalizacijo politike v zvezi z drogami. Njihove aktivnosti naj bi koordinirala koordinacijska skupina, v kateri bi bili predstavniki posameznih skupin, ki se s tem ukvarjajo.

Politika v zvezi z drogami: definirajo jo v smislu kontrole. Kontrolo pa kot poskus vplivanja ali reguliranja razpona vedenjskih alternativ za posameznike. To seveda zadeva tudi poglede na uporabo(nike) drog. Pomembno je razumeti, da je vplivanje oz. reguliranje tega razpona možno na dva različna načina. Tisti, ki to kontrolira, lahko poskuša vedenjske alternative posameznikom **omejiti**, lahko pa jim alternative **olajša oz. razširi.**

Politika v zvezi z drogami kot sredstvo omejevanja ali razširjanja možnosti se ustvarja ali izvršuje predvsem na 4 ravneh:

— 1. raven: iz oči v oči
— 2. raven: lokalno
— 3. raven: nacionalno
— 4. raven: mednarodno.

Evropsko gibanje usmerja svoje napore predvsem na nacionalno in mednarodno raven.

Normalizacija: Poleg nekaterih prijetnih učinkov drog ima lahko uporabnik tudi velike probleme zaradi farmakoloških značilnosti uporabljanih substanc in svojega fizičnega ali psihičnega stanja. Te probleme imenujemo **primarne.**

Čeprav ne želimo propagirati uporabe legalnih ali ilegalnih drog, pa vendar ne vidimo večjih razlik med primarnimi problemi z drogami, ki jih imajo uporabniki legalnih ali ilegalnih drog. Razliko vidimo predvsem v reakciji družbe na uporabo ilegalnih drog. Ta reakcija ustvarja probleme povezane s kulturnim in socialnim kontekstom, v katerem se droga uporablja in prodaja.

Te probleme imenujemo **sekundarne;** obstajajo predvsem kot posledica določene politike v zvezi z drogami, ki pa jih ne bi bilo, če bi bila ta politika drugačna. Sekundarni problemi na področju drog so npr.: kriminal povezan z drogami, preobremenjenost in erozija sodnih in policijskih sistemov, draga, a neuspešna pomoč, procesi socialnega izrinjanja, pritiska in kontrole. Ti procesi in problemi ne zadevajo le uporabnikov drog in preprodajalcev, marveč tudi tiste, ki kaj dajo na osnovne človekove pravice in svoboščine. Ne samo, da je obseg, ki ga je povzročila »vojna proti drogam«, grožnja kvaliteti družbe, ti ukrepi tudi ne nudijo nobene perspektive za rešitev problema v smislu prenehanja uporabe drog.

Zato naj bi normalizacija politike v zvezi z drogami vsebovala politiko, v kateri so uporabniki ilegalnih drog obravnavani kot normalni ljudje, ki naj jim bodo dane normalne možnosti in zahtevana normalna pričakovanja na tak način, da se politika v zvezi z drogami naredi karseda nepotrebna.

Zaradi iracionalne družbene situacije, v kateri se nahajamo pri nas, pa menimo, da je potrebno pojasniti še dve stvari:

1. nacionalna gibanja nimajo tukaj nikakršne zveze z nacionalizmom;

2. spodbujanje nacionalnih gibanj ne vključuje finančnih spobud: gre zgolj za izmenjavo informacij.

ZVEZA SLOVENIJE — AZS

FRITS RUTER

UČINKI POLITIKE NADZORA VLOGA KAZENSKEGA ZAKONIKA

Zelo pohvalno je, da si je ta konferenca (besedilo, ki je pred vami, je prirejeni prevod avtoriziranega zapisa govora, ki ga prof. Ruter imel na 15. mednarodni konferenci o preprečevanju in zdravljenju odvisnosti od drog; op. prev.) zadala nalogo, ovrednotiti namerne in nenamerne učinke različnih politik, v želji, da pride do humanih in ekonomičnih odgovorov na splošno razširjeno dosegljivost drog. Zelo zaželena bi bila tovrstna stroškovna analiza, posebej v povezavi s kazensko zakonodajo. Opaziti je mogoče mednarodno težnjo po učinkovitejšem izvajanju kazenske zakonodaje kot doslej, in v zvezi s tem po prilagajanju kazenskih zakonikov v smeri učinkovitejših oblik boja proti drogam. Kot kaže, prevladuje želja »imeti več istega«: več policije in več njene moči. Zdravilo proti naraščanju prestopkov je očitno poostritev zakonov in naraščajoča standardizacija nacionalnih politik v zvezi s kriminalom. Toda, ali je to pametno? Je sploh izvedljivo? Ti vprašanji sta prvi razlog, zakaj je nujno narediti analizo stroškov in koristi od njih. Naštel bi še štiri razloge.

1.: Ni nujno, da zakonodajalec proglasi določeno dejanje za prestopek — gre za stvar odločitve. Nepotrebno je posebej poudarjati, da kazenska zakonodaja ni edini način za zatiranje neprimernega obnašanja; pogosto je celo daleč od najučinkovitejšega načina. Obstajajo številni zakoni, katerih kršitev ne podlega kazenski zakonodaji, ampak rezultira v učinkovitih sankcijah s področja civilne in administrativne zakonodaje. Neuporaba varnostnega pasu v avtomobilu je kazniva samo v nekaterih državah, v drugih pa ne, vendar lahko zavarovalnica odkloni plačilo odškodnine za ubite in ranjene potnike. Nemogoče je torej trditi, da bi moralo biti neprimerno obnašanje nujno kaznivo po kazenskem zakonu. Kot sem že dejal, **vedno obstaja izbira.**

2.: Ta izbira mora biti razumna. Že stoletja so odločitve, ali naj bo določeno dejanje uvrščeno med kriminalne prestopke, utemeljene v skladu s hierarhijo nezaželenega obnašanja, kakršno predpisujejo politični in družbeni standardi. Bolj ko je neko dejanje nezaželeno, z večjo verjetnostjo je kaznivo. Vendar to ni toliko racionalno tolmačenje, ki bi temeljilo na predvidenih učinkih inkriminacije posameznih dejanj, kot politična oz. tradicionalna izbira. V preteklosti je to morda še bilo razumljivo, toda dandanes je takšna izbira manj upravičena, saj so družbene znanosti dokazale, da je kazenska zakonodaja le ena izmed oblik formalne ali neformalne družbene kontrole, poleg tega pa smo se zavedli nenamernih učinkov svojih dejanj. Pozitivne rezultate gre pričakovati le od tistega, kar priznani francoski pravnik Marc Ancel imenuje racionalna organizacija družbenega odgovora na kriminal.

Racionalni odgovor zahteva razumevanje učinkov uveljavljanja zakonov. Morda je to težko sprejeti, toda odkar znamo pravilno uporabiti svoje izkušnje, ne tavamo v temi.

To me navaja na **3. točko**: Že več kot 50 let si prizadevamo zatirati zlorabo drog s pomočjo kazenske zakonodaje, tako nacionalne, kot mednarodne. Kaj smo se ob tem naučili? Mednarodne pogodbe o omamnih drogah v zadnjih petdesetih letih vse bolj poudarjajo kazensko zakonodajo kot sredstvo za doseganje temeljnega cilja, prav tako tudi oblasti posameznih držav. Je bila situacija takrat, ko so bile sprejete te pogodbe in državni zakoni, enako kot danes? Če pogledamo v preteklost zdaj, ko smo bolj užaloščeni in pametnejši, kakšno je vaše mnenje? Vsak posel, ki mu vztrajno spodleteva oceniti lastne možnosti, sredstva in učinke, je obsojen na bankrot. Tudi uveljavljanje zakonov je posel, ki naj doprinese produkt, kateri bo pomagal doseči zastavljene cilje. **Edina razlika je v tem, da bankrotirana firma izgine, medtem ko bankrotiran sistem uveljavljanja zakonov deluje dalje,** čeprav ponavadi v napačni smeri. Zato je zaostrovanje zakonodaje tako nevarno, še posebej, če je vrednotenje in spreminjanje politike blokirano zaradi priseganja na obstoječe državne zakone in mednarodne pogodbe, ki so obvezujoče za države podpisnice.

Tako pridemo do **četrtega razloga**: Tako smo se že navadili na kazensko zakonodajo kot sredstvo za boj proti zlorabi drog, da tvegamo zamenjavo namenov in sredstev, in da postavljamo kazensko pravo samo po sebi na mesto neodvisnega in neoskrunljivega cilja. To lahko prikažem **s primerom**:

Leta 1973 so na Nizozemskem dekriminalizirali posedovanje manjših količin marihuane. Nizozemska vlada je storila ta korak, ker je ugotovila, da zakoni nenamerno delujejo tako, da marihuana pomeni prvo stopnjo na poti k trdim drogam. Do l. 1973 ni bilo v zakonih in na sodiščih nobene razlike med marihuano in trdimi drogami. To je pomenilo, da je bila marihuana potisnjena v isti krog s trdimi drogami, da so jo prodajali na istih mestih kot trde droge, pogosto celo isti preprodajalci. Z drugimi besedami: bila je del »trde« scene.

Nova politika, sprejeta leta 1976, je imela namen ločiti prodajna mesta za marihuano od tistih za trde droge, in izvzeti prodajo in uporabo marihuane iz scene trdih drog. Nameravani učinek te politike je bil ločiti tržišče, da uživalci marihuane večinoma ne bi posegali po trdih drogah. Ta politika pa je imela tudi dobrodošel nepričakovan učinek: uporaba marihuane med mladino je bistveno upadla. To se je zgodilo kljub temu, da je bila uporaba marihuane dekriminalizirana, in da je droga zaradi tega postala bolj ali manj prosto dosegljiva vsakomur.

Seveda se lahko vprašamo, če je mednarodna skupnost ta uspeh pozdravila. Niti slučajno! Še več, to je celo privedlo do uradnih protestov Zah. Nemčije in Švedske leta 1983.

Ta reakcija je nenavadna z vidika dejstva, da je l. 1983 npr. v Zah. Nemčiji, kjer je bila posest marihuane kazniva in sodni procesi proti posestnikom nekaj vsakdanjega, bila uporaba marihuane znatno pogostejša kot na Nizozemskem. Kaj je naš resnični namen? Kaj je temeljni vidik konvencij o drogah? **Je to omejitev zlorabe drog ali morda polna zaposlitev za uslužbence aparata zakonske prisile?**

Tak poudarek na kazenskem pravu ni, po mojem mnenju, niti realističen, niti učinkovit. Poleg tega je v nasprotju s Temeljnimi načeli o preprečevanju kriminala in kazenskem pravu Združenih narodov, ki **med ostalim** nalaga periodično preverjanje kazenskopravne politike in prakse v zvezi s formalnimi in neformalnimi sredstvi nadzorovanja. Navedel bi izjavo ameriškega predsednika v Generalni skupščini OZN, ki je l. 1983 izjavil, da »imajo tržne zakonitosti in naravni pojavi večji vpliv na dosegljivost drog kot vse pogodbe in prizadevanja za nadzor«, in zahteval, naj se z mednarodnim problemom drog spopademo »na realističen način«. Torej bodimo realisti in se soočimo z dejstvi!

Cilj kazenskih ukrepov in zaostrovanja zakonodaje je preprečiti obnašanje, ki se smatra za nezaželeno. Hudodelce kaznujemo v upanju, da ne bodo ponovili svojih dejanj (posebni oz. individualni namen kazni), in za zastraševanje ostalih (splošni namen), pa tudi po načelu povračila, saj bi dopuščanje resnejšega nereda lahko opogumilo ljudi k jemanju zakona v svoje roke. Povračilo je sredstvo, s katerim družba maščuje trpljenje in krivico, ki jo je povzročil obsojeni, v enaki meri, kot je bila prizadeta žrtev. Stopnja povračila jemlje v račun obseg zločinčeve krivde. Nikakor ne smejo biti presežene meje kaznovanja, ki jih predvideva zakon.

Ta pravila kazenske zakonodaje so skupna vsem civiliziranim narodom. Pa vendar prav iz teh pravil izvira prva strukturalna slabost v prizadevanjih kazenskopravnih oblasti v boju proti nedovoljenim drogam. **Če je uživalec samo uporabil nedovoljeno drogo, pomeni to, da sta storilec in žrtev ena in ista oseba.** V tem primeru je torej kaj malo razlogov za povračilo in v zvezi s tem kazen. Prav zato Konvencija o drogah ne zahteva, da naj bo uživanje nedovoljenih drog protizakonito (to vprašanje pušča odprto), medtem ko naj bi posest nedovoljenih drog za osebno uporabo že bila kazniva. Komentar Konvencije nalaga državam podpisnicam, ki so se odločile kriminalizirati posest nedovoljenih drog za osebno uporabo, »naj se namesto zapora odločijo za uvedbo blažjih kazni«. Zaradi tega kazenska zakonodaja v zvezi z drogami ne doseže niti individualnega, niti splošnega namena izvršitve kazni. Če bi se kazni bistveno povišale, bi to oskrunilo tako splošno človečanska, kot tudi posebna kazenskopravna načela; bistveno težje kazni imajo le redko posebno vzgojni učinek (npr. glede kriminalnih dejanj, povezanih z drogami), kajti **grožnja s kaznijo ne more odvrniti »narkomana« od tega, da bi si priskrbel drogo, ki jo tako nujno potrebuje.**

Zato se kazenska zakonodaja osredotoča na razpečevalce z nalaganjem težkih posledic v povračilo za nerahločutno služenje denarja na nesreči drugih. Zato smo za kazniva proglasili skoraj neskončen spisek dejanj, kot npr. gojenje, predelava, razpečevanje, izročanje, prevoz, uvoz in izvoz. Vsa ta dejanja sama na sebi ne bi imela nobenega škodljivega učinka, če droge, o katerih je govora, ne bi bile zaužite. Načelo, ki poudarja takšen pristop, temelji na domnevi, da se povpraševanje zasvojencev po drogi ne more nadaljevati brez oskrbe oz. ponudbe. Toda preprečevanje oskrbe tržišča z drogami je neuspešno kljub širjenju spiskov kaznivih dejanj, intenzivnih poostritev zakonodaje in strogim kaznim.

Kazensko preganjanje ne more uspeti zaradi dveh preprostih, splošno veljavnih resnic: 1. **povpraševanje ustvari ponudbo** in skupaj ustvarita vzpodbudo početi stvari, posebej v primeru nedovoljenih drog, ki jih zakon prepoveduje; 2. nikoli v zgodovini človeštva ni kazenski zakonodaji uspelo povsem zatreti prepovedanega obnašanja. To velja celo za primere, ko je zakon imel za osnovo skoraj enoglasno in splošno ljudsko razumevanje in podporo. Še več, grožnje s kaznijo in zaostrovanje zakonodaje očitno nista uspela preprečiti situacije, da se droge na veliko prodajajo in jih uživa na milijone ljudi. Samo po sebi to niti ni presenetljivo. Navadili smo se že na idejo, da lahko kazenska zakonodaja prepreči le določen del zločinske dejavnosti, in nič več. Tatvine, posilstva in umori se bodo vedno dogajali, pa se vseeno nihče ne razburja, češ da bi ta dejanja bilo treba dekriminalizirati, saj jih kazenska zakonodaja ni uspela odpraviti, ker je doseženi položaj z ozirom na okoliščine najboljši od realno dosegljivih. Toda stvar je drugačna pri zlorabi drog, saj nas nepopolno delovanje zakona vodi celo vstran od zastavljenega cilja. Zaradi mnogih zelo težkih nenamernih učinkov nas odločitev, ali naj uporabljamo kazensko zakonodajo ali ne, sooča z zelo nerodno dilemo.

Zaradi časovne omejitve ne morem opisati podrobnosti. Mnogi se že zdaj zavedate, **da je vključitev drog v kazensko zakonodajo ustvarila in ohranja črno tržišče, saj zagotavlja preprodajalcem ogromne neobdavčene dohodke.** Stroški, ki jih povzroča kazenska zakonodaja preprodajalcem, se prerazporejajo na splošno javnost. »Navadni ljudje« so prisiljeni na nek način sodelovati v trgovini z drogami kot žrtve kraje, poneverb, vlomov, ropov in drugih z drogami povezanih zločinov. Prav tako se nedvomno zavedate, da zaseganje drog in zapiranje razpečevalcev nima omembe vrednega učinka, saj je oboje, droge in razpečevalci, kmalu nadomeščeno. Visoki zaslužki zagotavljajo, da nikoli ne primanjkuje »rekrutov«. Gotovo so vam jasne velike nevarnosti, ki so posledica te situacije, in s katerimi se sooča družba: **redimo mednarodno mafijo**, katere enormni prihodki, razvita kriminalna organizacija in visokoleteči interesi (tudi na področjih iger na srečo, prostitucije, trgovine z orožjem in »belim blagom« ipd.) omogočajo, da razširi svoje vplivne sfere na področja legalnega posla in celo v vladne kroge. Od te korupcije so ogrožene najglobje korenine naše družbe. In če se po kakšnem čudnem naključju tega še vedno ne zavedate, je v tej dvorani precej eminentnih strokovnjakov s tega področja, ki vam bodo razbili iluzije.

Rad bi obrnil vašo pozornost na tveganje, ki ga lahko zmanjšamo, če bo kazenski zakon uporabljen kot sredstvo družbenega nadzora le v primerih, v katerih še zmeraj deluje (čeprav ne popolno), in kjer je še zmeraj nenadomestljiv za pravično in mirno demokratično družbo.

S tem, ko se trudimo uporabiti kazensko zakonodajo za doseganje nedosegljivega, obremenjujemo pravosodni sistem s problemi, zaradi katerih ne more zadovoljivo opravljati svojega poslanstva pri omejevanju drugih oblik kriminala. Najprej je to kvantitativni problem. Sistem kazenskega pravosodja je preplavljen s primeri, povezanimi z drogami, kar ga vse bolj blokira.

Po ocenah naj bi nizozemska policija porabila več kot polovico časa za preiskovanje prometa in kaznivih dejanj, povezanih z drogami. Preko 75 % osumljencev, prijetih v Amsterdamu, je na nek način povezanih z drogami, prav tako 70 % tistih, ki jih na zahtevo preiskovalnih sodnikov zadržijo v preiskavi. Od slednjih morajo vsakega petega izpustiti, ker so zapori prepolni.

Najmanj 30 % naših zapornikov je zasvojenih z drogami. Celo v najstrožje čuvanih zaporih se je izkazalo za nemogoče izkoreniniti posest in uporabo drog. Tudi drugi jetniki so pod pritiskom, naj začno jemati droge, pazniki pa, da jih pomagajo z drogami oskrbeti. Tako se povečuje resna nevarnost korupcije zaporniškega osebja.

Podobni problemi so očitni tudi izven Nizozemske. Zaradi pomanjkanja osebja so oblasti nemške zvezne države Severno Porenje — Westfalija na primer predlagale, da naj se kraje v trgovinah ne bi več obravnavale kot kazniva dejanja. V isti zvezni državi se število zapornikov, odvisnih od drog, že od leta 1982 povečuje za 200 na leto, in to kljub nemškemu zveznemu zakonu iz leta 1981, s katerim so hoteli preprečiti zapiranje narkomanov.

Ni treba poudarjati, da je mogoče zgraditi tudi nove zapore in najeti nove uslužbence. To počne tudi nizozemska vlada. V zadnjih petih letih je bistveno povišala sklade za izvajanje zakonov v boju proti kriminalu. **Toda 45 % od tega gre za boj proti prometu z mamili, tako da ostane le 55 % za boj proti vsem drugim oblikam kriminala,** vključno tistega, ki je povezan z mamili. Priznam, da je normalno, če ima zakonsko zatiranje nekaterih kaznivih dejanj višjo prioriteto kot drugih; končno ni še nobeni državi uspelo zbrati dovolj človeških in materialnih sredstev za uspešen boj proti vsem oblikam kriminala, pač pa je bilo še vedno treba izbirati glede na pomembnost. **Toda odvajanje tako velikih sredstev v tako dolgem obdobju za samo eno vrsto kaznivih dejanj neizogibno pomeni, da so bila druga kazniva dejanja zanemarjena.** Posledica tega je napetost in nezadovoljstvo tako med javnostjo kot v sami policiji. Počasi, toda sigurno, policija zgublja temeljno podporo javnosti in celo dela lastne organizacije in politikov.

Zadnji popis je pokazal, da 40 % prebivalcev Amsterdama smatra policijsko zaščito za nezadostno. Pa ne zato, ker bi policija posvečala premalo pozornosti zlorabi drog, ampak zato, ker naredi premalo pri preprečevanju kraj koles, vlomov, vandalizma in huliganstva, kar so vse kazniva dejanja, ki jim javno mnenje daje višjo prioriteto od zlorabe drog. Nobeno od naštetih dejanj pa ni tipično nizozemski pojav, saj je lani Harald Korner, javni tožilec Zah. Nemčije, opazil podoben razvoj v svoji državi.

Poleg kvantitativnega problema pa obstaja tudi resno tveganje za kvaliteto kazenskega pravosodja. Odločitev za uporabo kazenske zakonodaje v boju proti nezaželjenemu obnašanju ni bila sprejeta zato, ker bi bil to najlažji način, ampak zato, ker želimo voditi ta boj v skladu z zakoni. Vrednost kazenske zakonodaje je prvenstveno v zahtevi, da izpolnjuje svojo vlogo v skladu z (ostalimi, splošnimi ipd., op. prev.) zakoni, ne pa v borbi proti kriminalu sami po sebi. **Zaradi močnih pritiskov za dosego rezultata, z drugimi besedami zmage, v vojni proti drogam, se kažejo vse močnejše težnje po spremembi vrstnega reda prioritet: uspeh postane pomembnejši kot spoštovanje zakonitosti.** Kaj ostane od vseh lepih načel . . . konceptov zakonitosti in poštenega sodstva, če povsod okoli sebe vidimo primere **nezakonitih aretacij, preiskav in prisluškovanj telefonov, policajev, ki plačujejo informante, da bi vzpodbujali kazniva dejanja v zvezi z drogami, policijskih špicljev v podpornih centrih za narkomane, obtožb, ki temeljijo na pisnih priznanjih anonimnih prič, ki jih ne more zaslišati niti sodišče, kaj šele obramba obtoženega . . .** Čeprav so bile tovrstne prakse sprva omejene na kazniva dejanja z drogami, se kot rak postopoma širijo na vsa področja kazenskega pravosodja, kar je izredno nevarno za obstoj demokratične družbe. Najprej zato, ker posamezniki nimajo več nobene vzpodbude za spoštovanje zakonov, če celo uradne osebe ignorirajo zakone, kadarkoli jim ustreza. To prej škodi kot koristi zatiranju kriminala. Drugič zato, **ker se organizacije, zadolžene za izvajanje zakonov in zaščito zakonitosti, dejansko dvignejo nad vse kontrolne mehanizme družbe, če si lahko privoščijo prekoračenje zakonskih pooblastil po lastni presoji.** Kot take izgubijo svojo integriteto in postanejo zelo dovzetne za korupcijo — postanejo skratka večja grožnja demokratični družbi od najhujšega zla, ki so ga skušale zatreti.

Kaj lahko rečemo za zaključek vsega tega? Kaj nam kaže naša analiza stroškov in koristi? Stroški so visoki. Zaradi pomanjkanja časa nisem mogel podati celotnega povzetka stanja. Nisem npr. razpravljal o bolečih učinkih zakonske prisile na same narkomane, niti omenil dejstva, da zakonska prisila ovira uresničevanje drugih akcij za zmanjšanje obsega zlorabe drog. A tudi iz tako skromnega povzetka je razvidno, da so nenamerni negativni učinki težki in številni. Zamislimo si, da obravnavana dejanja ne bi bila protizakonita in kot taka tudi ne zakonsko peganjana: imeli bi situacijo, kjer ne bi bilo črnega trga, monopolov, neobdavčenih dobičkov in razlogov za »pushing« (prepričevanje ali siljenje druge osebe k uživanju droge, op. prev.). Mednarodna mafija bi čez noč ostala brez dobičkov od drog, s čimer bi se tudi njena ekonomska moč in korupcijski vpliv na politiko in družbo znatno zmanjšala. Kriminal, povezan z drogami, bi takorekoč izginil. Število zapornikov bi se zmanjšalo, pa tudi število narkomanov v zaporih ne bi več imelo tako pomembne vloge. Sprostili bi se viri za zatiranje številnih drugih zločinov; vrednost in kakovost kazenske zakonodaje kot zakonitega instrumenta bi bila ponovno vzpostavljena.

Nameravani učinek, se pravi temeljni razlog za vključevanje drog v kazensko zakonodajo, pa na drugi strani ni bil dosežen. Še vedno smo nesposobni preprečiti vse hujše širjenje zlorabe drog. Hkrati pa ne moremo govoriti o nikakršnih nenamernih pozitivnih efektih.

S tem, ko še naprej uporabljamo kazensko zakonodajo, spravljamo sami sebe v dilemo. Poznamo alarmantne nenamerne učinke. Vemo, da kriminalizacija pospešuje promet z drogami, ne more pa preprečiti zlorabe drog velikih razsežnosti. To, česar ne vemo, je odgovor na vprašanje, če bi zloraba drog v primeru dekriminalizacije porasla. In tega tudi ne bomo zvedeli, dokler ne poskusimo. Povsem razumem, da si nobena vlada ne upa brcniti v temo, predvsem ne zdaj, po tolikih letih poudarjanja kazenske zakonodaje. Nenamerni učinki zakonske prisile pa nas kljub temu obvezujejo, da ponovno razmislimo o vlogi kazenske zakonodaje. Ne more biti daleč dan, ko vse več držav ne bo več ne zmožnih in ne voljnih plačevati za te negativne učinke. To pomeni, da moramo začeti razmišljati o alternativnih strategijah, kjer bo vloga kazenske zakonodaje zmanjšana. Pred mnogimi leti, 1974., je Evropski odbor za probleme kriminala opozoril, da »če je družba sposobna voditi druge akcije in razviti druga sredstva za zmanjševanje odvisnosti od drog, bo manj odvisna od kazenskega zakonika kot enega in edinega načina delovanja«.

Zato bi bilo skrajno nespametno hoteti več kazenske zakonodaje in prisile, t. j. več istega. Mednarodna uskladitev ali celo standardizacija kazenske zakonodaje in zakonske prisile sta nespametni in nemogoči zahtevi. Zagovorniki takih rešitev so popolnoma spregledali dejstvo, da v nekaterih državah vlada in kazenska zakonodaja igrata veliko vlogo v boju proti antisocialnemu obnašanju, medtem ko v drugih že po tradiciji dajejo prednost drugim metodam družbenega nadzora, medtem ko je vloga vlade in zakonodaje relativno manjša.

Lahko se pogodimo o uskladitvi in standardizaciji politike v zvezi s kazensko zakonodajo in zakonsko prisilo, toda to nas ne bo usposobilo za spreminjanje ljudi in socialne ter kulturne strukture naših družb. *Če bi npr. nizozemski pravosodni minister odločil, da spremeni kazenski zakonik v zvezi z drogami za področje marihuane tako, da bi ga izenačil z nemškim, to ne bi predstavljalo le konca neke politike, ampak konec politične kariere omenjenega ministra. Nobena politična stranka na Nizozemskem, najsi bo z levega ali desnega krila, si ne bi upala ponovno kriminalizirati marihuane.* Učinkovito mednarodno sodelovanje ni v tem, da vsaka država uporablja enaka sredstva za boj proti nedovoljenim drogam, ampak predvsem v tem, da vsaka država uporabi najboljši način družbenega nadzora, ki ga ima na razpolago. V marsikateri državi to ni prvenstveno kazenska zakonodaja. Tako sodelovanje bi dolgoročno koristilo tudi drugim državam. Na ta način lahko vsi nekaj pridobimo — namreč boljše medsebojno razumevanje glede alternativnih sistemov kazenskega prava. Šele tako se lahko podamo na dolgo pot iz boleče dileme, s katero se soočamo.

prev.: D. K. J.

POJASNILO: Frits Ruter je profesor kazenskega prava na Univerzi v Amsterdamu in član upravnega odbora Ustanove za politiko v zvezi z drogami (Washington, D. C.). Njegovo predavanje povzemamo iz časopisa Evropskega gibanja za normalizacijo politike v zvezi z drogami, št. 3, Rotterdam, april 1988. Poudarki so prevajalčevi.

JAMES DONALD
ZNANILCI PRIHODNOSTI: ŠOLANJE, PODVRŽENJE IN SUBJEKTIVIZACIJA (III. DEL)

James Donald, profesor na Open University Milton Keynes, je avtor mnogih člankov, med katerimi najbolj izstopajo tisti s področja sociologije izobraževanja in teorije ideologije. Poleg znanstveno-teoretskega in predavateljskega dela se ukvarja tudi z urednikovanjem: je eden od ustanoviteljev in urednikov teoretske revije New Formations, ki izhaja v Londonu: skupaj z Veronico Beechey je uredil zbornik z naslovom Subjectivity and Social Relations, ki je izšel pri Open University Press leta 1985. Uredil je tudi zbornik tekstov pod skupnim naslovom Psihoanaliza in kultura, ki je pravkar v tisku.

Njegov prispevek iz zbornika Subjectivity and Social Relations z naslovom »Znanilci prihodnosti: šolanje, podvrženje in subjektivacija« je zanimiv predvsem zaradi specifičnega genealoškega foucaultovskega pristopa k raziskovanju izobraževalnih strategij. Prevod bo skupaj z drugimi klasičnimi teksti na to temo izšel jeseni v Krtovem zborniku »Vzgoja in ideologija«.

Začeli so izdelovati tudi natančna poročila o posameznih učencih — še posebno tistih, za katere je veljalo, da so moralno ogroženi ali potencialno družbeno nevarni. Modeli takšnega početja so bili nedvomno policijski in zaporniški dosjeji, ki so posameznim ujetnikom podeljevali njihovo identiteto (fizične karakteristike, vključno s prstnimi odtisi, ki jih je v Britaniji vpeljal Galton v 80-ih) in zgodovino primera (kot zapis o osebni preteklosti). Vendar so bila ta poročila vključena tudi v bolj terapevtske in pastoralne strategije. Kot je v nekem članku o vpletenosti fotografije v to razprostirajočo se mrežo oblasti pokazal John Tagg, je bila fotografska slika povezana z oblastjo zato, da bi prikazovala pravo naravo ne le kriminala, temveč tudi norosti, revščine, uboštva, itn. V 60-ih n. pr. je Stockportska industrijska in brezplačna šola za reveže (Ragged and Industrial School) najela lokalnega fotografa, da je izpolnil album s slikami vseh učiteljev in učencev šole (gl. sliki 7 in 8). 1874, je dr. Barnardo v svojem Zavetišču za zapuščene fante v Stepneyu odprl fotografski oddelek. Vloga slik je bila povsem jasna (gl. sliko 9):

> ... doseči in zadržati videz vsakega otroka in jim omogočiti, kadar se navezuje na njegovo zgodovino, zasledovanje otrokove življenjske poti ... S pomočjo teh slik so otroci, ki so pobegnili iz naših zavetišč, pogosto spet najdeni in privedeni nazaj, in nemalokrat so preko njih mladoletnike, ki so bili bodisi ukradeni bodisi jih je slaba družba napeljala na to, da so zapustili dom, in so potem, ko so se nekaj časa potepali po ulicah, na koncu prišli v našo ustanovo, prepoznali starši ali njihovi prijatelji in so bili končno prepuščeni njihovi skrbi.
> (cit. po Tagg, 1980, str. 43—4)

To prepletanje nadzorovanja z dušebrižništvom in socialnim skrbstvom je znana lastnost — že prej sem n. pr. omenil nadziranje in beleženje zdravstvenega in socialnega blagostanja posameznih učencev. Šola je postala posrednik v razširjanju te strategije na širšo skupnost. Napredna Londonska šolska uprava je n. pr. organizirala mrežo nadzornikov (Visitors), da bi »urejali« (»police«) družine delavskih otrok z dobavljanjem informacij (ne le o šolskih zadevah), ki se jih je dalo izvrtati od lokalnih ali državnih upravnih oblasti. Že leta 1875 so dobili ti nadzorniki nalogo pripraviti popis zapuščenih žena, ki so jih odkrili med opravljanjem svojih dolžnosti (Rubinstein, 1977, str. 232—3). Skrb za posameznike je zopet povezana z nadziranjem in kontrolo prebivalstva.

V tem razdelku sem skušal prikazati nekatere od »subtilnih mehanizmov«, ki so bili znotraj izobraževanja namenjeni individualizaciji ljudi, njihovemu disciplíniranju in spreminjanju v objekte oblasti in vednosti. Poudarjam *namenjeni*, kajti ne moremo predpostavljati, da so ti mehanizmi tudi dejansko delovali. Uporabnost foucaultovskega pristopa je po mojem mnenju v njegovi moči razkrivanja principov, ki so vodili organiziranje šolanja in njegove oblike disciplíniranja ter pedagogike — ti aspekti so včasih omenjeni kot »prikriti kurikulum«. To je nenavaden izraz, kajti daleč od tega, da bi bili prikriti, so najbolj očitni del izkustva šolanja: morda ravno to omogoča, da jih spregledamo. Bolj skrivnostno pa se mi zdi vprašanje, kaj se dogaja v samem kurikulumu. Katere simbolne kategorije in hierarhije obsega? Kako so organizirane in posredovane skozi šolo in katere oblike subjektivnega investiranja proizvajajo? Predvsem pa, kako to upravljanje vednosti tvori konkretne modele kulturnih razlik? To vodi nazaj k althusserjanski definiciji ideologije kot procesa produkcije subjektov. Z drugimi besedami, pomeni prehod od produkcije individua kot objekta k produkciji individua kot subjekta — v Foucaultovih terminih, od *podvrženja* (subjection) do *subjektivacije* (subjectification).

IV Subjektivnost in upravljanje vednosti

Politični pomen klasifikacije vednosti in upravljanja simbolnega ni ostal skrit tistim, ki so se v devetnajstem stoletju ukvarjali s splošnim šolanjem — »Vednost je oblast« je bil navsezadnje razglašen radikalni in čartistični slogan. Še posebno razkrivajoči so seveda argumenti, ki jih je po svojem obratu k potrebi splošnega šolanja navajal Robert Lowe. Kot sem že pripomnil, je bil v dvomih glede tega, ali lahko strategija skrbi za moralno okolje pripelje do družbene harmonije, ki so jo obljubljali njeni zagovorniki. Toda soočen z razširitvijo moške volilne pravice v 60-ih, je postal privrženec splošnega in (v nasprotju z nekom, kot je bil Kay-Shuttleworth) obveznega šolanja. Čemu sprememba?

Lowe je izrazil svoja načela v delu *Osnovna in klasična izobrazba* (1867). Če naj imajo nižji sloji *politično* oblast, je sklepal, potem morajo višji razviti drugačno obliko *kulturne* oblasti (power). Da bi si zagotovili, da »poznajo stvari, ki jih poznajo delavci, le da neskončno bolj poznajo njihove principe in podrobnosti«, morajo uporabiti svojo »večjo inteligenco in prosti čas«. Na ta način si lahko s pomočjo širše in bolj razsvetljene izobrazbe »priborijo nazaj nekaj vpliva, ki so ga bili izgubili s politično spremembo« (cit. po Simon, 1960, str. 356). Z drugimi besedami, Lowe je predlagal strategijo nečesa, kar je v nekem predavanju iz 1970. Foucault poimenoval »družbena prisvojitev diskurzov« preko linij, »ki so jih zaznamovale socialne razdalje, opozicije in boji«. »Vsak izobraževalni sistem«, komentira Foucault, »je politični način ohranjanja ali spreminjanja diskurzov, z vedenji in močmi, ki jih ti nosijo s seboj« (1981, str. 64; slov. prev.: str. 9).

Kaj bi utegnila biti ta vedenja in moči? Očitno je, da Loweova strategija ne meri na absolutno ločeno vsebino za otroke različnih slojev, marveč na drugačen *način* izobraževanja in drugačno *usmerjenost* k vedenju. Kako so bile takšne razlike vključene v francosko šolstvo, je bil predmet več althusserjanskih študij. Baudelot in Establet (1971) sta razpoznala na eni strani dve mreži izobraževalno-instrumentalnih oblik vedenja, ki sta bili namenjeni delavskim otrokom, in na drugi strani idealistični racionalizem meščanskega akademizma. Podobno je Renée Balibar dokazoval, da je post-revolucionarno meščanstvo, potem ko je uveljavilo enoten nacionalni jezik, ubranilo svojo kulturno nadrejenost z ohranitvijo (in preoblikovanjem) elitnega šolskega sistema *ancien régima* in njegovega distinktivnega knjižnega jezika. V dvostopenjskem šolskem sistemu, ki je bil v 19. stol. vpeljan v Franciji, so bili otroci v srednjih šolah deležni konceptualnega okvira za razumevanje delovanja jezika, medtem ko so se v osnovnih šolah delavski otroci učili mehaničnih pravil jezika. Tako so podrejeni razredi, trdi Bálibar, izkusili jezik, ki jim je bil vsiljen skozi šolski sistem, kot neko zunanjo vedo in kot izključitev iz višjega, knjižnega jezika.

Četudi je bil angleški primer različen od francoskega, se zdi, da sta določitev neke partikularne različice jezika kot »standardne angleščine« in institucionalizacija določenih tekstov kot kanona angleške književnosti v drugi polovici devetnajstega stoletja simptoma daljnosežne reorganizacije kulturnih razmerij. Pomenita, da se je meščanska prisvojitev kategorij jezika, percepcije in okusa, ki jih uteleša akademska (ali nacionalna) kultura, lahko prikazovala kot rezultat naravnih zmožnosti namesto razredno-pogojenega šolstva. Medtem ko so bili otroci v osnovnih šolah podvrženi jeziku, ki naj bi izražal vsakdanji fizični svet (Rose, 1984, str. 7), so se fantje iz srednjega sloja v privatnih šolah učili govoriti jezike klasične civilizacije. Grščina in latinščina sta bili tako pomembni, ker je šlo za *različnost* in *omiko*, ne pa za ekonomsko koristnost. Strokovno usposabljanje ne more biti vodilni princip privatnih šol, je vztrajal Edward Thring, ravnatelj Uppinghama. »Absolutno nemogoče bi bilo študij neke višje šole (great school) usmeriti k temu cilju preko določene mere, ne da bi izničili smoter te šole, ki je najkakovostnejša duševna in telesna izobrazba, ločena od neposredne koristnosti« (cit. po Wiener, 1981, str. 19).

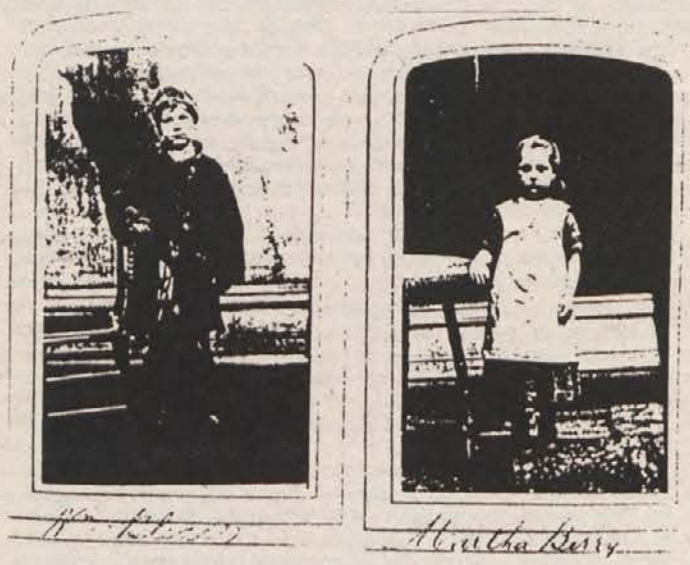

Podobni modeli razlikovanja so razvidni v akademskih vedah zgodovine in zemljepisa, kakršni sta bili v tistem času uveljavljeni na univerzah in v šolah. Poleg standardne angleščine so bili učenci osnovnih šol podvrženi identiteti, ki sta jo določala nacionalizem in imperializem. Pri tem seveda ni šlo samo za politično propagando. Kot prikazuje Benedict Anderson v delu *Imaginarna občestva* (1983), prav konstrukcija nacionalne preteklosti kot nekega specifičnega narativnega pojmovanja časa upošteva subjektivacijo znotraj nacionalističnih diskurzov — bodisi kot subjektov nacionalne usode bodisi kot subjekta žrtvam, ki jih zahteva. Edward Said (1979, str. 55) pravi podobno, da »imaginarna zemljepis in zgodovina pomagata duhu okrepiti njegov lasten občutek samega sebe, ko dramatizirata razdaljo in različnost med tistim, kar je blizu, in tistim, kar je daleč proč« — v njegovem primeru med Zahodom in Orientom, ali v našem primeru med Anglijo in kolonijami. Gre za to, da definicija prvega kot razlikovanje od drugega (njegovega Drugega), omogoča retorično elizijo razlik in antagonizmov znotraj njene fiktivne enotnosti ali identičnosti.

Na takšne načine je šolski kurikulum obsegal hierarhijo oblik vednosti, do katerih je bil dostop družbeno distribuiran. Ta model je zgodovinsko in civilizacijsko specifičen, upravljajo ga pravila nečesa, kar je Foucault v svojem zgodnejšem delu imenoval »kulturno nezavedno« — pravila, ki jih njihovi izvajalci ne izražajo in običajno tudi ne poznajo, ki pa vendarle definirajo, kaj je resnično, kaj je relevantno in kdo ima pravico izraziti nek partikularen diskurz. Če je kurikulum mehanizem uveljavljanja modelov družbenega razlikovanja, potem ne deluje le skozi svojo vsebino, temveč z uravnavanjem širjenja in prisvajanja simbolnih kodov klasificiranja vednosti in reprezentiranja realnosti.

Tak pristop je bil — na malo drugačen način — v jedru ukvarjanja Basila Bernsteina s šolstvom. Njegovo zgodnje razlikovanje med omejenimi in elaboriranimi lingvističnimi kodi je predstavljalo Baudelotovi in Establetovi mreži izobraževanja. V svojih kasnejših delih je Bernstein predlagal več vedno bolj kompleksnih modelov, s katerimi je hotel ponazoriti, kako klasificiranje in formiranje vednosti v kurikulumu skupaj z različnimi oblikami pedagogike proizvaja specifične subjektivne pozicije za različne družbene skupine (Bernstein, 1977; 1982). Z vprašanjem, kako so oblastna razmerja vpisana v organizacijo vednosti in kurikulum — in z bojem za to simbolno oblast — se je ukvarjal tudi Robert Lowe. Vpeljati je hotel jasne ideološke ločnice med meščanstvom in nižjimi sloji, ki so dobili državljanske pravice. Zaradi tega bi morali biti slednji »šolani tako, da bi cenili in se uklonili višji omiki, kadar bi nanjo naleteli; višji sloji pa bi morali biti šolani na povsem drugačen način, da bi lahko nižjim slojem prikazali to višjo omikanost, pred katero se morajo, če se jim jo pokaže, prikloniti in se ji pokoriti« (Simon, 1960, str. 356).

Sprejet 5. januarja 1876
Starost 16 let.
Višina, 4 ft. 11 in. (150 cm)
Barva las, temno rjava.
Barva oči, rjava.
Polt, temna.
Telesna znamenja — nobenega.
Ali je bil cepljen — desna rama.
Ali je kdaj bil v poboljševalnici ali industrijski šoli? Ne.

Loweova formulacija seveda zastavlja vprašanje, *zakaj* bi se morali »nižji sloji prikloniti in pokoriti« tej višji omiki, in — seveda — ali so se. Na tem mestu je lahko Foucaultovo dojetje podvrženja in subjektivacije, kakorkoli že je uporabno v povezovanju organiziranosti simbolnega s postopki disciplinarnih tehnologij, manj produktivno od Althusserjevega koncepta interpelacije. Gre za vprašanje, kako kulturno nezavedno določa individualno nezavedno — ali raje, če menimo, da utegne takšna zastavitev reproducirati dualnost med »družbo« in »individuom« — kako je subjektivnost proizvedena znotraj členov (terms) simbolnega.

Na tem mestu je pomembno izpostaviti *produkcijo* subjektivnosti v razmišljanju o šolanju pomeni to radikalen prelom z idejo, da se izobraževanje ukvarja z naravnim intelektualnim razvojem otroka. Subjektivnost je vedno historično in kulturno specifična; »narava« otroka je norma, ki jo določajo vede kot psihologija in ki je vpeljana skozi pedagoške tehnike. Subjektivnost se prav tako razlikuje od ideje socializacije. Šola ne socializira otroka v smislu vlivanja določenih mitov, vrednot in drž v njegovo bolj ali manj dovzetno nezavedno. Prej pomaga utrditi nezavedne strukture, zaradi katerih se ljudje odzivajo na določene reprezentacije, in jim tako omogoča, da se prepoznavajo kot subjekti, ki jih naslavlja ideologija. Subjektivnost potemtakem ni videti kot identiteta, marveč kot neka partikularna imaginarna ureditev simbolnega.

Pogosto se zdi, da Foucaultovemu delu ne manjka samo drugačna teorizacija takšnih procesov, temveč tudi občutek za njihovo problematičnost in *težavnost*. Izobraževanje, pravi (1981), str. 64; slov. prev.: str. 9), vzpostavlja »kvalifikacijo in učvrstitev vlog za govoreče subjekte«, toda ničesar ne pove o tem, kako subjekti izpolnjujejo te vloge. V svojih kasnejših proučevanjih, »kako se ljudje iz »on« ali »ona« preobrazijo v subjekte«, ugotavlja, da so se ljudje »naučili prepoznati se kot subjekti seksualnosti« (1982, str. 208) — ne da bi dejansko specificiral, kaj je vključeno v to prepoznavanje.

Althusserjeva teorizacija interpelacije skozi spekularni mehanizem ideologije se je tega vsaj naravnost lotila. Toda, ali nam daje ustreznejše dojetje težavnosti podvrženja/subjektivacije? Zdi se, da obstaja na tem mestu napetost med dvema platema njegovega eseja o ideoloških aparatih države. Askiomatična zveza med ideologijo in reprodukcijo produkcijskih razmerij po eni strani predpostavlja, da proces teče — da oblike interpelacije, vzpostavljene v zrcal-

nem stadiju in utrjene skozi ideološke aparate države, vzdržujejo obstoječi družbeni red. Po drugi strani pa svoje dojetje mehanizmov interpelacije izpeljuje iz lacanovske psihoanalize, katere izhodišče je natanko, da takšna ponotrajanja norm ne uspevajo in ne morejo uspeti. Ureditev subjektivnosti kot identitete je krhka fantazma, katere »neuspeh« neprestano razkrivajo postopki nezavednega (Roše, 1983, str. 9).

V sociioloških raziskavah izobraževanja je običajno povzeta prva plat Althusserjevega spisa. Posledica tega je korak nazaj od nestabilne, fragmentarne subjektivnosti interpelacije h koherentnemu, samo-zavednemu subjektu gladko tekoče socializacije v funkciji reproduciranja družbenega reda. Namesto tega je potrebno takšno dojetje subjektivnosti, ki razume njeno agresivnost in ki je ne reducira na neko identiteto ali na pasiv refleks nekega zunanjega reda. V proučevanju izobraževanja utegne to pojasniti tako vpliv simbolnih kategorij, ki so vključene v hierarhijo kurikuluma, kot hkrati, zakaj se jim *v nasprotju* z Loweom, podrejene skupine preprosto ne »priklonijo in pokorijo«. Skratka, zastavlja vprašanje odpora.

V Sklep

Končno, metodološka poanta. V svojem članku o sorodnostih med raziskovalnimi metodami Freuda, Sherlocka Holmesa in umetnostnega zgodovinarja Giovannija Morellija, je Carlo Finzburg, identificiral dva epistemološka modela humanističnih znanosti, ki sta izstopila nekje na sredini osemnajstega stoletja. Eden je anatomska metafora, pa kateri sta družba ali država dojeta kot nek organizem z vsemi svojimi različnimi deli, ki prispevajo k delovanju celote. To je model, ki ga predpostavljajo bodisi sociološke bodisi marksistične funkcionalistične razlage šolstva. Druga paradigma, pravi Ginzburg, je bila *semiotična*. Namesto da bi družbi pripisovala funkcionalne potrebe in potem iskala institucionalne načine njihovega izpolnjevanja, poskuša razumeti pomen pogosto nezapaženih ali navidezno trivialnih detajlov družbenega življenja, da bi ugotovila njihovo prikrito logiko.

> V družbeni strukturi s stalno naraščajočo kompleksnostjo kot v primeru v ideološki mrak zavitega razvitega kapitalizma se sleherna zahteva po sistematičnemu vedenju izkaže kot bedasta izmišljotina. To priznati ne pomeni opustiti idejo totalitete. Prav nasprotno, do obstoja neke globoke zveze, ki pojasnjuje površinske pojave, je mogoče priti šele preko spoznanja, da je neposreno poznavanje takšne zveze nemogoče. Realnost je neprosojna; toda v njej obstajajo določene točke — ključi, znaki, — ki nam jo omogočajo dešifrirati. (Ginzburg, 1980, str. 27)

Za nekatere se Foucault seveda ukvarja z idejo dane (pre-given) totalitete — četudi ne z idejo mehanizmov totalizacije. Kljub tej bistveni razliki pa se njegov genealoški pristop vendarle jasno umešča v to paradigmo. Donzelot ga je dejansko eksplicitno primerjal z detektivsko zgodbo.

> V detektivski zgodbi ima realnost lastnost uganke, *Je a priori* nedoumljiva, nepričakovana, kar zamaje lagodne, umirjene predstave, zločin in izginotje, ki vržeta novo luč (toda katero?) na neko osebo, hišo, mesto. Temu ne sledi iskanje splošne vzročnosti, temveč identifikacija ključev. Ključi niso vzroki, niti majhni ne. So sledi neke poti in preko zasledovanja niti, ki jih povezuje, se da ugotoviti izhodišče točke raziskave. (Donzelot, 1979a, str. 78)

V našem primeru sem skušal, sledeč tovrstno semiotično raziskovanje, identificirati določene ključe transformacij splošnega izobraževanja, ki bi lahko omogočili razumevanje delovanja sodobnega šolanja. Ta metoda detekcije nas vodi, nazaj, od koder smo pričeli, s Sherlockom Holmesom na poti nazaj proti Victorii. Pivske navade možaka Phelpsa bi lahko brez dvoma postale neke vrste ključ; vendar sumim, da manj pomemben kot osnovne šole na londonskem obzorju.

Prevedla: Ksenja Bregar in Gregor Golobič

Reference

ANDERSON, B. (1983) *Imagined Communities*, London, Varso.
BALIBAR, R. (1974) *Les Francais Fictifs*, Paris, Hachette.
BAUDELOT, C. & ESTABLET, R. (1971) *L'École Capitaliste en France*, Paris, Maspero.
BERNSTEIN, B. (1977) *Class, Codes and Control*, Vol. 3 (2. izd.), London, Routledge and Kegan Paul.
BERNSTEIN, B. (1982) »Codes, modalities and the process of cultural reproduction: a model«, v M. W. Apple (ur.) *Cultural and Economic Reproduction in Education*, London, Routledge and Kegan Paul.
BLAND, L. & MORT, F. (1984) »Look Out for the »Good Time« Girl«, v *Formations of Nation and People*, London, Routledge and Kegan Paul.
DAVIN, A. (1979) »‚Mind that you do as you are told': Reading books for Board School girls, 1870—1902«, *Feminist Review*, no. 3.
DONZELOT, J. (1979 a) »The poverty of political culture« *Ideology and Consciousness, no. 5.*
DONZELOT, J. (1979b) The Policing of Families, London, Hutchinson.
FOUCAULT, M. (1965) *Madness and Civilizatio*
FOUCAULT, M. (1977) *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, London, Allen Lane; slov. prev.: *Nadzorovanje in kaznovanje: rojstvo zapora*, Delavska enotnost, Ljubljana 1984.
FOUCAULT, M. (1979) *The History of Sexuality, Vol. 1*., London, Allen Lane.
FOUCAULT, M. (1980) *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings*, ur. C. Gordon, Brighton, Harvester Press.
FOUCAULT, M. (1981) »The order of discourse«, v R. Young (ur.), *Untying the Text*, London, Routledge and Kegan Paul; slov. prev. v *Problemi — Razprave*, št. 2, Ljubljana 1987.
FOUCAULT, M. (1982) »The subject and power«, Sklepna beseda k H. L. Dreyfus & P. Rabinow, *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Brighton, Harvester Press;
GINZBURG, C. (1980) »Morelli, Freud and Sherlock Holmes: Clues and scientific method«, *History Workshop*, no. 9.
HAMILTON, D. (1981) »On simultaneous instruction and the early evolution of class teaching«, mimeo, Glasgow, University of Glasgow.
HENRIQUES, J., HOLLOWAY, W., URWIN, C., VENN, C. in WALKERDINE, V. (1984) *Changing the Subject*, London, Methuen.
HOSKIN, K. (1979) »The examination, disciplinary power and rational schooling«, *History of Education*, vol. 8, no. 2.
HUMPHRIES, S. (1981) *Hooligans or Rebels?*, Oxford, Basil Blackwell.
JOHNSON, R. (1979) »Really useful knowledge«, v Clarke, J., Critcher, C. in Johnson, R. (ur.) *Working Class Culture*, London, Hutchinson.
JOHNSON, R. (1981) *Education and Popular Politics*, Milton Keynes, Open University Press.
MACLURE, J. S. (1965) *Educational Documents: England and Wales 1816 to the Present Day*, London, Methuen.
REEDER, D. A. (1977) »Predicaments of city children: late Victorian and Edwardian perspectives on education and urbansociety«, v Reeder (ur.), *Urban Education in the Nineteenth Century*, London, Taylor and Francis.
ROSE, J. (1983) »Femininity and its discontents«, *Feminist Review*, no. 14.
ROSE, J. (1984) *The Case of Peter Pan, or the Impossibility of Children's Fiction*, London, Macmillan.
ROSE, N. (1979) »The psychological complex: mental measurement and social administration«, *Ideology and Consciousness*, no. 5.
RUBINSTEIN, D. (1977) »The London School Board, 1970—1904«, v P. McCann (ur.) *Popular Education and Socialisation in the Nineteenth Century*, London, Methuen.
SAID, E. (1979) *Orientalism*, New York, Vintage Books.
SEABORNE, M. (1971) *The English School: Its Architecture and Organisation 1907—1870*, London, Routledge and Kegan Paul.
SEABORNE, M. in LOWE, R. (1977) *The English School: Its Architecture and Organisation, Vol. 2 1870—1970*, London, Routledge and Kegan Paul.
SIMON, B. (1960) *Studies in the History of Education, Vol. 1: The Two Nations and the Educational Structure, 1780—1980*, London, Lawrence and Wishart.
SIMON, B. (1965) *Studies in the History of Education, Vol. 2: Education and the Labour Movement, 1870—1920*, London, Lawrence and Wishart.
TAGG, J. (1980) »Power and photography« *Screen Education*, no. 36.
WALKERDINE, V. (1984) »Developmental psychology and the child-centred pedagogy«, v Henriques *et al.*
WEBB, S. (1901) »Lord Rosebery's escape from Houndsditch«, v *The Nineteenth Century*, ponatisnjeno v E. J. T. Brennan (ur.) (1975) *Education for National Efficiency*, London, Athlone Press.
WIENER, M. J. (1981) *English Culture and the Decline of the Industrial Spirit*, Cambridge, Cambridge University Press.

Slika 1 Southwark, London, Centralna šola Britanskega in inozemskega šolskega društva (British and Foreign School Society), Borough Road, zgodnje devetnajsto stoletje.
Vir: *Manual of the system of primary instruction Britanskega in inozemskega šolskega društva*, 1831, (z dovoljenjem Društva).
Slika 2 Centralna šola Nacionalnega društva (National Society), Baldwin's Gardens, London, zgodnje devetnajsto stoletje.
Vir: J. Hamel, *L'enseignement mutuel*, Paris 1818.
Slika 3 Stowov model otroške šole (infant's school), 1836.
Vir: D. Stow, *The training sistem*, 1836.
Slika 4 Osnovna šola (Board School) Wornington Road, Portrobello, London; otroški oddelek v pritličju, 1874.
Vir: Seaborne in Lowe (1977)
Slika 5 Osnovna šola Wornington Road; oddelek za fante v prvem nadstropju.
Vir: Seaborne in Lowe (1977)
Sliki 7 in 8 Stockportska industrijska brezplačna šola za reveže (Ragged and Industrial School). Cartes-de-visite, c. 1865.
Vir: Oddelek za krajevno zgodovino Stockportske knjižnice.
Slika 9 Odlomek iz *osebne zgodovine* otroka iz Zavetišč dr. Barnarda, 1874—83.
Vir: last dr. Bernarda.

GOVORI SAMOANSKEGA POGLAVARJA TUIAVIJA TIAVEJSKEGA

Uvod

Pisec je te govore poimenoval »Papalagi«, kar pomeni beli možje ali gentlemani. Govori Tuiaviia Tiavejskega v taki obliki še niso bili priobčeni, le njihovo bistvo je bilo zapisano v jeziku domorodcev. Iz teh zapiskov je bil potem narejen prvi prevod v nemški jezik.

Tuiaviijevi govori niso bili namenjeni zahodni publiki, prav tako kot ni imel nikakršnega namena, da bi jih izdal v tiskani obliki. Namenjeni so bili zgolj njegovemu polinezijskemu ljudstvu. Kljub temu pa sem si brez njegovega privoljenja in popolnoma v nasprotju z njegovimi željami vzel svobodo, da te govore predstavim zahodnemu bralcu. Prepričan sem, da je za nas belce in našo zahodno civilizacijo vredno truda, da ugotovimo, kako človek, ki je še zmeraj tesno povezan z naravo, vidi nas in našo kulturo.

Skozi njegove oči se lahko vidimo s točke, ki je nikoli več ne bomo mogli zavzeti. Gotovo se bodo našli tudi ljudje, še posebej »ljubitelji kulture«, ki bodo menili, da je njegov pogled na stvari otročji, morda celo ignorantski. Toda tistim med vami, ki ste bolj izkušeni in predvsem bolj skromni, bo to, kar naj bo povedano, dobra spodbuda za premislek in samokritiko. Kajti njegova skrivnost je v preprostosti, največjem daru, ki ga bog lahko podeli človeku, in mu tako pokaže stvari, katerih razumevanje spodleti znanosti.

Ti govori niso nič manj kot poziv ljudem Južnega Pacifika, naj prekinejo svoje stike s ti. prosvetljenimi ljudmi evropske družbe. Globoko v sebi je Tuiavii preziral Evropejce in bil prepričan, da so njegovi predniki naredili usodno napako, ko so se pustili zapeljati evropski kulturi. Pri tem je podoben jagaaški deklici, ki je sede na skali videla prihajati prve misijonarje in jim s pahljačo pokazala, naj izginejo, rekoč: »Proč z vami, vi hudičevi zločinci!« Tudi on je videl Evropo kot zlega demona, velikega skrunilca, pred katerim se mora človeštvo zavarovati, če želi ostati neomadeževano kot bogovi.

Ko sem Tuiaviia srečal prvič, je živel mirno življenje, izoliran od evropskega sveta, na svojem malem otočku Upolu (majhen samoanski otok izven vseh poti), kjer je bil poglavar v vasi Tiavea. Dajal je vtis velikega dobrodušnega velikana. S svojimi 6 čevlji in 2 palcema je bili videti kot opečnata lopa. Toda njegov glas je bil mehak in prijazen, njegove velike, globoke oči, skrite pod gostimi obrvmi, pa so imele brezizrazen pogled. Toda ko si ga ogovoril, so se nenadoma zaiskrile in izdale njegovo dobro srce.

Na zunaj se Tuiavii po ničemer ni razlikoval od svojih bratov. Pil je kavo[1], obiskoval loto[2], jedel banane, tore in yame ter prisostvoval domačim običajem in ritualom. Le nekaj njegovih intimnih prijateljev je vedelo, kaj se kuha v njegovi glavi in si s težavo utira pot na svetlo, medtem ko poležava na svoji rogoznici in je videti, kot da sanja.

Domačin ponavadi živi popolnoma v vidnem svetu, kot otrok, ne da bi raziskoval sebe ali svojo okolico, a Tuiavii je imel nenaveden značaj. Dvignil se je visoko nad svoje vrstnike, ker je živel zavestno in zato je posedoval ta notranji vzgib, ki nas ločuje od primitivnih ljudi bolj kot karkoli drugega.

Ker je bil svojevrsten človek, je Tuiavii začutil željo, da bi zvedel kaj več o tej oddaljeni Evropi. Želja je tlela v njem že od šolskih dni v Maristovem misijonu, potešil pa jo je lahko šele v zrelih letih. Pridružil se je skupini etnologov, ki so se s svojih raziskovanj vračali v Evropo. Drugo za drugo je obiskal večino evropskih držav, kjer se je temeljito seznanil z njihovo kulturo in narodnimi posebnostmi. Vedno znova sem občudoval natančnost, s katero si je zapomnil tudi najmanjši detajl. Tuiavii je znal opazovati trezno in brez predsodkov. Nič ga ni moglo zbegati, nikdar ni dopustil, da bi ga besede odvrnile od resnice. Res je vse videl na svoj originalni način, čeprav vsem svojim študijem navkljub nikoli ni mogel opustiti svojega stališča.

Kljub temu, da sem bil več kot leto dni njegov bližnji sosed in član vaške skupnosti, me je Tuiavii sprejel za zaupnika šele, ko sva postala prijatelja — ko je zmogel premostiti razliko med nama in odmisliti, da sem Evropejec. Ko se je prepričal, da sem dovolj zrel za njegovo skrivnost in se ji ne bom smejal (česar nisem nikoli storil), sem postal zanj toliko vreden zaupanja, da mi je prebral fragmente svojih govorov.

Prebral mi jih je naglas, brez patetike, kot da bi šlo zgolj za zgodovinsko povest. Zato pa je to, kar je govoril, učinkovalo samo zase in v meni porodilo željo ohraniti, kar sem slišal.

Mnogo kasneje mi je Tuiavii zaupal svoje zapiske in mi dovolil, da jih prevedem v nemški jezik.

Mislil je, da jih potrebujem za svoje študije, in nikoli ni izvedel, da bo prevod, tak kakršen je, tudi objavljen. Vsi ti govori so le grobe skice in skupaj ne tvorijo tega, čemur bi mi rekli dobro sestavljena knjiga. Tuiavii jih nikdar ni videl v kakšni drugi obliki. Šele ko je imel ves material urejen v mislih in so bile vse stvari jasne, je bil pripravljen začeti svojo »misijo« med rojaki Polinezijci, kakor je to sam poimenoval. Na njegovo zahtevo sem moral zapustiti otroke, preden je začel s predavanji.

Kljub temu, da sem se čutil dolžnega, da se pri prevajanju čim bolj držim izvirnika, in zato nisem spremenil niti besede, pa vendar vem, da so neposrednost, izvirnost in enkratnost utrpeli veliko. Kdorkoli, ki je že kdaj poskušal kaj prevesti iz primitivnega jezika v modernega, bo uvidel probleme, ki nastanejo, ko želimo prenesti otroške izraze, ne da bi ti delovali neumno in smešno.

Tuiavii, ta nekultivirani prebivalec polinezijskih otokov, je videl evropsko civilizacijo kot deviacijo — enosmerno ulico brez izhoda.

To morda zveni nekoliko napihnjeno, a dejstvo je, da je vse povedano s čudovito preproščino, ki izdaja njegovo dobrosrčnost.

Res, da svari svoje rojake in jim celo priporoča, naj se otresejo evropske nadvlade. Toda, ko to počne, je njegov glas žalosten, in vse kaže na to, da njegova misijonarska vnema izvira iz ljubezni do ljudi, ne pa morda iz sovraštva.

»Vi mislite, da nam lahko pokažete luč«, mi je rekel, ko sva bila poslednjikrat skupaj, »toda to, kar v resnici počnete, je, da nas hočete potegniti v svojo zaslepljenost.« Tuiavii je nastajanje in izginevanje življenja opazoval s poštenostjo otroka in ljubeznijo do resnice, se tako srečeval z odstopanji in moralnimi hibami, ki so, shranjene v njegovem spominu, zanj postale nauki za življenje. Ni mogel razumeti, v čem naj bi bila ta toliko opevana vrednost evropske kulture, ko pa odtujuje ljudi od njih samih, jih naredi lažnive, nenaravne in hudobne. Ko Tuiavii sešteva vse, kar nam je evropska civilizacija prinesla, naredi to preprosto, kot bi opisoval žival, in poimenuje vse s pravim imenom, kar je za nas — priznajmo — zelo neevropsko in nespoštljivo vedenje. Tako nas slika na način, ki kakorkoli je že nepopoln, vendarle ni nepravilen. Na koncu potem ne vemo, komu naj se smejemo: slikarju ali modelu.

V tem otroškem, odkritosrčnem pristopu k realnosti, skupaj s popolnim pomanjkanjem spoštljivosti, se nahaja prava vrednost Tuiaviijevih govorov za nas zahodnjake. Zato tudi čutim, da je njihovo publiciranje opravičljivo. Svetovne vojne so nas naredile skeptične do nas samih, začeli smo se celo spraševati o pravi vrednosti stvari in dvomiti, ali je sploh možno doseči naše najvišje ideale z našo civilizacijo. Zaradi tega se ne bi smeli imeti za tako civilizirane, da se ne bi mogli spustiti z naše duhovne ravni na način razmišljanja tega Polinezijca s Samoanskih otokov, ki še ni obremenjen s prekomerno količino izobraževanja, marveč so njegove misli in čustva še vedno nepotvorjena in želi, da začutimo, da smo ubili božansko v naših bitjih in ga nadomestili z idoli.

Erich Scheurmann

PAPALAGI NIMAJO ČASA

Papalagi obožujejo okroglo kovino in težak papir. V veliko zadovoljstvo jim je dajati sok mrtvega sadja in meso svinj, volov in drugih groznih živali v svoje želodce.

Imajo pa tudi slo po nečem, česar ni moč ujeti, a vendarle obstaja — čas. Jemljejo ga zelo resno in pripovedujejo o njem vsakovrstne neumnosti. Pa čeprav ne bo nikdar več časa med sončnim vzhodom in zahodom, njim to ne zadostuje.

Papalagi niso nikoli zadovoljni s svojim časom in zamerijo Velikemu Duhu, ker jim ga ne da več.

Ja, žalijo boga in njegovo veliko skrivnost s tem, ko delijo vsak nov dan v kompleksen vzorec, tako da ga razrežejo na kose, prav kakor mi razrežemo notranjost kokosovega oreha z mačeto.

Vsak del ima svoje ime. Imenujejo se: sekunde, minuta ali ure. Sekunda je manjša od minute in

HAUTE CUISINE

Tudi revolucionarna ljudska pirotehnika ima svojo »visoko kuhinjo«, lastnost njenih specialitet pa je predvsem ta, da so za kontrarevolucionarje, ki jim jih serviramo, nekaj nepozabnega — a le, če jih slučajno preživijo. Njih priprava zahteva sicer mnogo znanja in spretnosti, tudi previdnosti, toda uporaba je v glavnem dokaj preprosta in izjemno učinkovita.

Najpopularnejši izdelek »visoke kuhinje« se imenuje **TNT,** kar je kratica za trinitrotoluen oz. trinitrotoluol, imenovan tudi trotil, kemijsko trinitrometilbenzen. Domača izdelava je sicer dokaj komplicirana in draga, a splača se poskusiti, kajti izdelek presega vloženo delo, čas in sredstva. TNT razvija impozantno brizanco, brez večje nevarnosti ga je mogoče skladiščiti, transportirati in oblikovati (lahko se melje, tali in vliva v poljubne kalupe . . .), detonacijo pa brez težav povzročimo z močnim obločnim tokom ali inicialnim eksplozivom. Izdelamo ga takole:

V eni laboratorijski posodi (stekleni) pripravimo zmes iz 1 % vode, 76 % žveplove in 23 % dušikove kisline, v drugi pa raztopino 57 % dušikove in 43 % žveplove kisline (obe posodi naj se nahajata v ledeni kopeli). Deset gramov prve raztopine vlijemo v tretjo posodo, ki jo pred tem prav tako damo v ledeno kopel. Dodamo enako količino toluena in s stekleno paličico mešamo kakih 15 minut. Posodo vzamemo iz ledene kopeli in jo med mešanjem počasi segrejemo na 50 °C. Počasi dodamo še 50 gramov prve raztopine in segrejemo na 55 °C. To temperaturo vzdržujemo naslednjih 10 min. Na vrhu kisline se bo formiral oljnat madež. Posodo prestavimo nazaj v ledeno kopel in ohladimo na 45 °C. Madež oljnate tekočine se bo pri tem sesedel na dno posode. S pomočjo pipete odstranimo preostalo kislino, oljnati usedlini pa previdno dodamo še 50 gramov prve raztopine in vse skupaj počasi ogrejemo na 83 °C. To temperaturo vzdržujemo pol ure, nato ohladimo na 60 °C in ohranimo na tej temperaturi še pol ure. Ponovno odstranimo ostanke kislin, tako da ostane le oljnata usedlina. Med počasnim segrevanjem do 80 °C in vzdržujemo to temperaturo dobre tri ure. Znižamo temperaturo na 100 °C in jo zadržimo na tem nivoju za nadaljnje pol ure. S čisto pipeto posrkamo oljnato tekočino in jo damo v veliko količino vrele vode. Odstavimo in previdno mešamo. Ko opazimo, da se je oljnata tekočina začela strjevati, počasi dodamo hladno vodo. TNT se bo formiral v obliki kroglic, ki jih enostavno poberemo iz vode.

Recept, ki sem ga podal tukaj, je za majhno količino TNT, in kot tak primeren predvsem za začetnike oz. za preizkusno serijo. Na enak način lahko izdelamo tudi večje količine, pri čemer ostanejo masna razmerja in temperature enake. Držite se jih kar se le da natančno! V ta namen si nabavite dovolj precizne merilne instrumente, predvsem dober termometer!

Manj potrpežljivim revolucionarnim pirotehnikom priporočam, naj si namesto TNT izdelajo **TETRIL,** ki je skoraj enako uporaben, varen in učinkovit, le priprava je nekoliko manj dolgotrajna:

Manjšo količino dimetilanilina raztopimo v enaki kočičini žveplove kisline. V ledeno kopel damo posodo z enako količino dušikove kisline in previdno dolijemo prej opisano raztopino. Mešamo približno 5 minut. Precedimo skozi keramični filter, na katerem bo ostal letril, ki ga dodamo hladni vodi z dodatkom majhne količine sode bikarbone. Segrejemo do vrelišča, odcedimo. Postopek ponovimo vsaj še enkrat. Z lakmusovim papirjem (modrim) preizkusimo, če je nevtralno, in ko je, ostanek-tetril osušimo. To je vse.

Posebna poslastica revolucionarne pirotehnike, ki je precej močnejša, a žal tudi bolj muhasta od prejšnjih dveh, je **PIKRINOVA KISLINA:**

Staljenemu fenolu počasi dodamo enako količino žveplove kisline in vse skupaj med mešanjem segrejemo na 95 °C. To temperaturo vzdržujemo kakih 6 ur. Previdno razredčimo z enako količino destilirane vode. Po kapljicah dodamo enako količino dušikove kisline, pri tem pa pazimo na temperaturo, kajti reakcija, ki steče takoj, je močno eksotermična. Temperatura ne sme preseči 110 °C! Če se začne temperatura približevati omenjeni, si pomagamo z ledeno kopeljo. Čez kakih deset minut odlijemo preostalo tekočino (pikrinova kislina namreč sede na dno) in spiramo z blago vodno raztopino sode bikarbone (ta naj bo čim hladnejša) tako dolgo, da se pokaže nevtralnost. **Delno** posušimo. Pikrinova kislina naj bo **vedno** razredčena s kakih 10 % vode, kajti v povsem suhem stanju je dokaj občutljiva. **Nikoli** ne sme priti v stik s kovino, saj bi to povzročilo eksplozijo (ergo: kovino lahko uporabimo v revolucionarni akciji kot kemijski detonator).

Za naše revolucionarne namene so izredno primerni **ŽELATINOZNI in PLASTIČNI EKSPLOZIVI.**

Njihova poglavitna prednost je v tem, da jih lahko poljubno oblikujemo na samem kraju akcije, plastični eksplozivi pa so po gnetljivosti in ohranjanju dane oblike celo tako voljni, da se lahko z njimi igramo kot s plastelinom, posledice naše igre pa bodo še kako boleče občutili kontrarevolucionarji.

Že Nobel je izdelal primitivno obliko želatinoznega eksploziva, imenovano **STRELNA ŽELATINA.**

To je zmes 92 % in 8 % nitroceluloze, ki ima poleg želatinoznosti še to dobro lastnost, da je po rušilnosti močnejša od svojih sestavin. Žal pa je tudi dokaj delikatna za izdelavo in uporabo.

Recepti, ki sledijo, so varnejši, a kljub temu čisto dovolj učinkoviti:

1.: 9 % NG, 1 % nitroceluloze, 59 % AN, 6 % lesne moke, 10 % amonijevega oksalata, 15 % soli: 2.: 24 % NG, 1 % strelnega bombaža, 75 % AN; 3.: 88 % NG, 5 % solitra, 7 % tetrila: 4.: 75 % NG, 5 % strelnega bombaža, 15 % solitra, 5 % lesne moke; 5.: 12 % NG, 82 % AN, 1 % strelnega bombaža, 5 % solitra; 6.: 10 % NG, 67 % AN, 8 % lesne moke, 15 % soli; 7.: 80 % NG, 20 % etilenglikolovega dinitrata; 8.: 55 % NG, 3 % strelnega bombaža, 18 % solitra, 7 % lesne moke, 17 % jelenove soli (anhidrida magnezijevega sulfata): 9.: 30 % NG, 1 % strelnega bombaža, 68 % AN, 1 % soli: 10.: 25 % NG, 62 % AN, 1 % tetrila, 12 % oglja v prahu: 11.: 60 % NG, 40 % dinitrotoluena: 12.: 29 % NG, 1 % strelnega bombaža, 65 % AN, 5 % solitra; 13.: 27 % NG, 1 % strelnega bombaža, 30 %natrijevega nitrata, 10 % oglja v prahu, 2 % barijevega sulfata.

BARVE POPESTRIJO AKCIJO!

Umetniški učinek revolucionarne pirotehnične akcije, ki se realizira z zvočnim, svetlobnim in kinetičnim učinkom eksplozije same, posledično pa tudi s povzročenim stanjem, lahko nadgradimo z dimnimi učinki v različnih barvah. Dim ima več nalog. Na mestu, kjer se razširi, zmanjšuje vidljivost in povzroča dodatno zmedo. Osebam izven zadimljenega prostora je otežen ali onemogočen vizualni kontakt z dograjanjem na zadimljenem mestu. Dim je mogoče uporabiti kot signalizacijski pripomoček.

Dimne učinke v različnih barvah povzročimo z **DIMNIMI BOMBAMI,** ki so same po sebi malo nevarne, povzročijo pa gosto dimno zaveso. Te učinke pa zlahka povežemo s siceršnjo revolucionarno eksplozijo, saj je dimno bombo brez težav mogoče povezati z navadno, ponavadi pa zadošča že mešanje dimnih substanc s prej navedenimi eksplozivi.

ČRN DIM

bomo ustvarili po enem od sledečih receptov: 1.: 19 % magnezija v prahu, 60 % heksakloretana, 21 % naftalina; 2.: 50 % črnega smodnika, 10 % solitra, 20 % katrana, 15 % oglja v prahu, 5 % parafina.

BEL DIM

je rezultat sledečih zmesi: 1.: 44 % kalijevega klorata, 15 % žvepla v prahu, 40 % cinka v prahu, 1 % sode bikarbone: 2.: 66 % cinka v prahu, 34 % heksakloretana: 3.: 28 % cinka v prahu, 22 % cinkovega oksida, 50 % heksakloretana.

RUMEN DIM:

1.: 25 % kalijevega klorata, 50 % paranitranilina, 25 % mlečnega sladkorja (laktoze): 2.: 30 % kalijevega klorata, 50 % naftalinovega azodimetilanilina, 20 % sladkorja v prahu.

ZELEN DIM

naredimo z mešanjem enakih delov solitra, rdečega arzenika, žvepla v prahu, antimonovega sulfida in črnega smodnika.

RDEČ DIM

povzročijo sledeče zmesi: 1.: 20 % kalijevega klorata, 20 % laktoze, 60 % anilinove rdeče (barvni pigment, tudi paranitranilinova rdeča); 2.: 27 % kalijevega klorata, 42 % metilaminoantrakvinona, 20 % sode bikarbone, 11 % žvepla v prahu; 3.: 26 % kalijevega klorata, 48 % dietilaminorozindona, 26 % sladkorja v prahu: 4.: 25 % kalijevega perklorata, 20 % antimonovega sulfida, 50 % rodaminske rdeče (barvni pigment), 5 % dekstrina.

NABAVA SUROVIN IN PRIPOMOČKOV

Mnoge od surovin, potrebnih za izdelavo revolucionarnih pirotehničnih sredstev, je mogoče kupiti kar v najbližjem supermarketu. Te surovine so: moka, sladkor, sol (odločimo se za fino mleto kameno sol), škrob (na YU-tržišču se dobi pod komercialnimi imeni Gustin. Maidina, Fini jestivi škrob ipd.), oglje (pred uporabo ga moramo fino zmleti), naftalin (kroglice proti moljem), čisti alkohol. Kredo dobimo v papirnici, barvne pigmente in topila ipd. pa v specializiranih trgovinah z barvami in laki. Hipermangan (kalijev permanganat), ki ga lahko kupimo v apoteki brez recepta, so črni kristalčki, ki dajo v vodi vijoličasto raztopino, uporabljajo pa se za dezinfekcijo, kemične reakcije in seveda revolucionarno pirotehniko. V apoteki, pa tudi navadnih trgovinah, se za malo denarja dobi soda bikarbona (natrijev hidrogenkarbonat), v trgovinah s čistili pa navadna soda (pralna soda, natrijev karbonat). Glicerin prodajajo v apotekah. V trgovinah s kemikalijami, pa tudi čistili, se dobi amonijev lug. Žagovino, lesno moko ipd. vam bodo poklonili ali prodali na vsaki žagi oz. lesnopredelovalnem obratu, kovine v prahu pa so odpadek pri barvnometalurški industriji, če jih hočemo narediti sami, pa vzamemo košček primerne kovine in ga obdelamo z brusilko. Soliter (kalijev nitrat, ki pa ga ne smemo zamenjati s stenskim solitrom, ki je kalcijev nitrat) in natrijev nitrat (čilski soliter) se uporabljata v manjši količini v prehrambeni industriji (suhomesnati izdelki ipd., dobi se v specializiranih trgovinah)in v kemijski industriji nasploh. Kalijev klorid je sol, ki se uporablja v dietni kuhinji, dobi pa se v apoteki.

Zgoraj navedene surovine se načeloma dobijo brez problema, prav tako žveplo (v paličicah ali prahu se dobi v semenarnah), jelenovo sol (dobi se v apoteki, služi kot močno odvjalo), več težav pa bo z etrom, arzenikom ipd. snovmi, ki se sicer dobijo v apoteki, a niti slučajno brez recepta. Še več težav bo z dušikovo in žveplovo kislino, ki sta temeljni surovini revolucionarne ljudske pirotehnike. Pa ne bo problema, saj se na veliko uporabljata v kovinski in kemični industriji, steklarstvu ipd., od koder s pomočjo kakega delavca ne bo težko dobiti manjše količine potrebnih surovin. Oksalati se uporabljajo v industriji pralnih sredstev, toluen pa za proizvodnjo benzojeve kisline in benzoatov (uporabljajo se kot konzervansi za hrano) in saharina, pa tudi sam v restavratorstvu, fenol pa v kemijski industriji nasploh in industriji barv posebej. Živo srebro lahko dobimo iz termometra ali živosrebrovega barometra, a le v malih količinah in ob pretiranih stroških; cenejši način pridobivanja je ogrevanje živosrebrovega oksida (rdeči precipitat), a še enostavneje je, če ga dobimo od kakega zobozdravnika (uporablja se za amalgane, iz katerih delajo zobne plombe).

Posodje, gorilnike, termometre, pipete idr. pripomočke lahko brez velikih težav kupite v trgovinah z učili in laboratorijsko opremo, prav tako lakmus in PH-papir, nekoliko več problemov pa bo z nabavo kemikalij, saj jih, vsaj tiste nevarne, prodajajo le znanim kupcem, npr. Šolam. V Mariboru je te vrste trgovina zagrebških Učil na vogalu Trubarjeve in Krekove ulice, v Ljubljani pa trgovina kemikalij za šole (Astra. TOZD Trženje, PE Kooperacija, Pot k sejmišču 30, Črnuče), kjer prodajajo komplet kemikalij, ki vsebuje praktično vse surovine, potrebne za domačo izdelavo eksplozivov.

Nabavo kompleta si krepko olajšate, če poznate kakega učitelja kemije, ravnatelja šole ipd. Sploh pa so šole za nabavo surovin prava zlata jama, saj ima večina opremljene kemijske laboratorije ali vsaj kabinet za kemijo, kjer se nahajajo za nas potrebne surovine brez kake resne zaščite, torej lahko brez pretiranega rizika odtujimo potrebne količine materiala.

VARNOSTNI IN SAMOZAŠČITNI UKREPI

Izdelava, skladiščenje, transport in uporaba eksplozivov so skrajno delikatne zadeve, ki zahtevajo znanje in previdnost, kajti v nasprotnem primeru je lahko učinek diametralno nasproten zaželjenemu

IZDELAVA

zahteva izredno previdnost. Naglica, neupoštevanje navodil, površnost, bližina ognja ali nezadostno izoliranih električnih vodov, kovin in nekaterih kemikalij, lahko povzroči eksplozijo že med izdelavo, in revolucionarni pirotehnik bo sam doživel usodo, ki jo je bil namenil kontrarevolucionarjem in njihovim sredstvom. Obstajajo pa še druge nevarnosti. Žveplova in dušikova kislina, ki ju pogosto uporabljamo, sta ekstremno jedki, torej ne smeta priti v stik s kožo, sluznicami ipd. Reakcija je pogosto dokaj burna, zato nikar ne glejmo v reakcijsko posodo, saj utegne biti to sploh zadnja stvar, ki jo vidimo. Koncentrirana žveplova kislina je ekstremno higroskopična, zato ji ne dolivajmo vode, ampak jo redčimo tako, da določeni količini vode počasi in previdno dodamo kislino. Pri reakcijah se pogosto sproščajo plini in hlapi, ki jih ni dobro vdihovati, dražijo pa tudi očesno in druge sluznice. Zato je nadvse priporočljivo, da imamo pri delu zaščitno masko (plinsko masko, ki pokriva cel obraz) ali vsaj respirator in očala ali potapljaško masko. Roke zaščitimo s kirurškimi rokavicami. Bodimo dobro oblečeni in obuti, po možnosti v neprepustna vrhnja oblačila (zaradi potenja priporočam spodnja oblačila iz naravnega bombaža). Poskrbimo za zadostno odzračevanje (s pomočjo odprtega okna in vklopljene kuhinjske nape), a močan prepih odsvetujem.

SKLADIŠČENJE

bolj občutljivih eksplozivov je dokaj zahtevno: priporočljivo je, da jih skladiščimo na temnem, hladnem in ne preveč vlažnem mestu, kjer ne morejo priti v stik z iskrami, ognjem, elektriko ipd., sploh pa ni dobro, če skladiščimo večje količine na kupu. Če razpolagamo z različnimi eksplozivi, hranimo vsakega posebej. Detonatorjev, kovin, vnetljivih snovi, kemikalij, barv, lakov, orožja, organskih odpadkov (možnost samovžiga!) ipd. nikoli ne hranimo skupaj z eksplozivi. V skladišču in njegovi bližini je strogo prepovedano kajenje ter uporaba kresil in odprtega ognja. Skladišče naj bo vedno pod ključem in seveda v popolni tajnosti, saj bi dostop nepooblaščenih oseb lahko imel težke, če gre za kontrarevolucionarne osebe pa celo katastrofalne posledice (odkritje!).

TRANSPORT

naj, v okviru možnosti, poteka po istih pravilih kot skladiščenje, posebej pa pazimo, da ne pride do močnih tresljajev. Detonator in eksploziv sestavimo šele na mestu samem.

AKCIJA

naj poteka tako, da se revolucionarni pirotehnik pred detonacijo umakne na varno razdaljo, predvsem pa ne sme dovoliti, da ga odkrijejo. Celo če organi kontrarevolucionarnega reda in discipline odkrijejo in onesposobijo eksplozivno telo, to ni tako grozno, kot če odkrijejo revolucionarnega pirotehnika.

KONČNE DOLOČBE IN NASVETI

Vse, ki ste se odločili kreniti po svetli poti revolucije s pomočjo ljudske pirotehnike, opozarjam, da je ta kratki kurz le približno podal izhodišča za revolucionarno delovanje, podrobnejša pojasnila pa lahko dobite iz strokovne literature, predvsem s področij kemije, montanistike, gradbene statike, pa tudi zgodovine, ki je, seveda ob naši izvirni inovativnosti, naša najboljša učiteljica. Če se učimo na napakah in uspehih, naj bo pri nas tako, da se bomo učili na lastnih uspehih in tujih napakah.

Torej, osnove so tu, volja za akcijo (upam) tudi, literaturo za samostojno strokovno izpopolnjevanje si lahko sposodite v vsaki boljši knjižnici, časi pa so tudi pravi za začetek kontinuiranega revolucionarnega delovanja. Ali, kot pravi pregovor: »Bog ti je dal obraz, smejati pa se moraš sam!«

Poljublja, pozdravlja in mnogo revolucionarnih uspehov vam želi

vaš dežurni pirotehnik
JACKS

PAPALAGI NIMAJO ČASA

minuta manjša od ure. Toda vse izhajajo iz ene ure. Da bi dobili eno uro, potrebujete 60 minut in veliko, veliko sekund.

To je neverjetno zmedena zgodba, katere najfinejših poant še sam nisem povsem dojel, kakor mi je tudi težko beliti si glavo s tem nesmislom dlje, kot je potrebno. Toda Papalagi posvečajo temu veliko pozornosti. Moški, ženske in celo otroci, premajhni, da bi že hodili, nosijo majhen ploščat okrogel stroj v svojih oblačilih, pripet na težko kovinsko verigo, obešeno okrog vratu ali zapestja. Stroj jim pove čas. Branje ni lahka stvar. Otroke učijo tako, da jim stroj pritisnejo ob ušesa, da bi tako vzbudili njihovo radovednost.

Ti stroji so tako lahki, da jih dvignete z dvema prstoma, v svojem trebuhu pa imajo motor, prav tako kot velike ladje, ki jih poznate. Imajo pa tudi velike časovne stroje, ki stojijo v njihovih kočah ali visijo z visoke hiše, da bi bili bolje vidni. Ko del časa mine, se to pokaže z dvema malima prstoma na obličju stroja in hkrati zakriči in prikazen udari železo v njegovi notranjosti. Ko v evropskem mestu mine del časa se zasliši grozljiv hrušč in ropot.

Ko zazveni hrup tega časa, se Papalagi pritožujejo: »Grozno, spet je ura mimo!« In potem si kot po pravilu nadenejo mrk obraz, kot nekdo, ki mora živeti z veliko tragedijo. Zelo zapleteno, kajti takoj zatem se začne nova ura.

Tega nikoli nisem mogel razumeti, a mislim, da je to bolezen. Pritožbe, značilne za bele ljudi, so, da čas izginja kot dim, ali, čas se izteka in daj mi samo še malo časa.

Pravim, da je verjetno neke vrste bolezni, kajti, ko se belcu zdi, da bi nekaj počel, npr., ko njegovo srce kliče po sprehajanju na soncu, ali da bi s čolnom jadrali po reki, ali da bi se ljubil s prijateljico, ponavadi pokvari lastno zabavo, ker jo je nezmožen najti.

Omenil bo tisoč stvari, ki mu jemljejo njegov čas, zlovoljno in jezno se drži dela (službe), ki ga najraje ne bi počel in mu ne prinaša zadovoljstva, v katero pa ga ni prisilil nihče drug kot on sam. In ko nenadoma odkrije, da ima čas, ali mu ga dajo drugi — Papalagi pogosto dajejo drug drugemu čas, ni nobeno darilo ni tako cenjeno kot to — potem ugotovi, da se mu tega ne ljubi početi prav ta hip, ali pa da je preveč utrujen od svojega dela, ki mu ne prinaša veselje. In tako je določen, da jutri počne stvari, za katere ni imel časa danes.

Obstajajo pa tudi Papalagi, ki trdijo, da nikoli nimajo časa. Naokrog hodijo omotični, kot da bi jih obsedel aitu,[1] in kjerkoli se prikažejo, povzročajo katastrofe, zato ker so izgubili svoj čas. Obsedenost je huda bolezen, ki je noben vrač ne more pozdraviti, bolezen, ki okuži še mnoge druge in jih pušča globoko nesrečne.

Ker so Papalagi zmeraj na smrt prestrašeni, da bi izgubili svoj čas, ne samo moški, marveč tudi ženske in celo zelo majhni otroci, natančno vedo, kolikokrat sta vzšla sonce in luna od dneva, ko so veliko luč videli prvikrat. Da, tako pomembno vlogo ima v njihovih življenjih, da to redno praznujejo z rožami in pojedinami. Velikokrat sem opazil, da so ljudje čutili, da se me morajo sramovati, ker sem se zmeraj, ko so me vprašali za mojo starost, začel smejati in odgovora nisem vedel. Toda moraš vedeti, koliko si star. Potem sem bil tiho in si mislil, da je bolje zame, če tega ne vem.

»Koliko si star?« pomeni, koliko lun si živel. Tako štetje in raziskovanje je polno nevarnosti zato, ker je bilo na tak način odkrito, koliko lun ljudje običajno živijo. Sedaj vsi ti ljudje to pomenijo in, ko je minilo veliko veliko lun, rečejo. »Sedaj bom moral kmalu umreti!« Potem postanejo tihi in žalostni in zares kmalu umrejo.

V Evropi ima čas le malo ljudi. Morda celo nobeden. Zato ti ljudje drvijo skozi življenje kot zaključan kamen. Skoraj vsi imajo med hojo oči uprte v tla in mahajo z rokami, da bi bili bolje v koraku. Če jih kdo ustavi, jezno zakričijo, »Zakaj me ustavljaš, ko vidiš, da nimam časa! Raje bolje izkoristi svoj čas!« Videti je, da mislijo, da je človek, ki hitro hodi, boljši od tistega, ki hodi počasi.

Nekoč sem videl, kako je glava nekega človeka skoraj eksplodirala, oči so se mu obrnile in goltanec raztegnil na široko kot pri umirajoči ribi samo zato, ker je njegov služabnik prispel za dih kasneje, kot je obljubil, da bo. Ta dih naj bi bil znatna zguba, ki nikdar več ne bo mogla biti povrnjena. Služabnik je moral zapustiti kočo, Papalagi so ga nagnali in zmerjali: »To presega vse meje, ker si mi ukradel že toliko časa. Človek, ki ne časti časa, ga tudi vreden ni!«

Drugič sem videl človeka, ki je imel čas in se nad svojim časom nikoli ni pritoževal. Toda ta človek je bil reven, umazan in preziran.

Ljudje so ga obšli v velikem loku in nihče mu ni posvečal pozornosti. Tega nisem razumel, kajti njegova hoja je bila počasna in enakomerna, oči mirne in prijazne. Ko sem ga vprašal, kako to, je povesil glavo in rekel žalostno, »Nikoli nisem bil zmožen, da bi svoj čas dobro uporabil, zaradi tega sem zdaj reven in preziran tepec.« Ta človek je imel čas, toda srečen ni bil.

Z vso močjo in vsemi svojimi mislimi se Papalagi trudijo narediti čas tako debel, kot le morejo. Uporabljajo vodo in ogenj, vihar in blisk z neba, da bi zadržali čas. Pod noge si dajejo železna kolesa in krila svojim besedam zgolj zato, da bi pridobili čas. In čemu služi vse to delo in trud? Kaj počnejo Papalagi s svojim časom? Tega nikoli nisem odkril, a če bi sodil po njihovih besedah in gestah, bi lahko mislil, da jih je sam Véliki Duh osebno povabil na veliko fono.

Mislim, da jim čas uhaja iz rok kakor kača iz mokre roke le zato, ker ga vedno poskušajo zadržati. Ne pustijo, da bi čas prišel k njim, marveč dirjajo za njim z iztegnjenimi rokami. Ne privoščijo si, da bi se čas iztegnil na soncu. Vedno ga želijo imeti v dosegu roke; posvečajo mu pesmi in zgodbe. Toda čas je tiha in miroljubna stvar, ki rada leži in nemotena počiva na svoji rogoznici. Papalagi časa niso razumeli, zato ga zlorabljajo s svojimi barbarskimi praksami.

O, moji dragi bratje, mi se nikoli nismo pritoževali nad časom. Ljubili smo ga, kakršen je pač bil, nikoli nismo dirjali za njim ali ga rezali na koščke. Nikdar nam ni povzročal skrbi ali žalosti. Je morda kdo med vami, ki nima časa, naj spregovori! Časa imamo na pretek in zmeraj smo zadovoljni s časom, ki ga imamo. Ne zahtevamo več časa, kot ga je, in zmeraj ga imamo dovolj. Vemo, da bomo zagotovo dosegli svoje cilje pravočasno in da nas bo Véliki Duh poklical, ko bo čutil, da je prišel naš čas, pa četudi ne vemo števila lun, ki smo jih preživeli. Osvoboditi moramo opeharjenega Papalaga njegovih zablod in mu vrniti čas. Vzemimo jim njihove male, okrogle časovne stroje, razbijmo jih in jim povejmo, da je med sončnim vzhodom in zahodom več časa, kot ga navaden človek lahko porabi.

Prevod: Irena Hrast

---

[1] Popularna samoanska pijača, narejena iz korenin rastline imenovane kava.
[2] Religiozni obredi.
[3] Zlobni duh
[4] Gostijo.

GVERILCI NA DOMAČIH TLEH
JUGOSLOVANSKA FANZINE PRODUKCIJA

TKO ne zna, a ne zna da ne zna
opasan je, izbjegavajte ga
Tko ne zna, a zna da ne zna
dijete je, naučite ga
Tko zna, a ne zna da zna
spava, probudite ga
Tko zna i zna da zna
mudar je, slijedite ga
(Z naslovnice INDEPENDENCE fanzina št. 2, oktober 1988)

Osemdeseta leta so vrgla na plano pisano zakladnico najrazličnejših tiskanih publikacij. Sočasno s svetom je prišlo tudi na domačih tleh do prave eksplozije pisane besede v obliki fanzinov, vendar se je ta bolj odražala v kvantiteti kot pa kvaliteti. Moj namen ni narediti retrospektivo, temveč predstaviti le najbolj zanimive in nove fanzine iz različnih koncev naše države.

Jugoslovanski fanzine prihaja predvsem iz urbanih centrov, kjer je močno razvita subkulturna scena in naj bi se nekaj dogajalo. YU fanzine je **samozaložniški** NAREDI SI SAM časopis, ki izhaja neredno zaradi priprtih virov informacij in jezikovnih barijer. Informativno mrežo predstavljajo stalni ali občasni dopisniki, saj večina novic prihaja prav od njih. Tehnika tiskanja, ki jo uporabljajo avtorji fanzinov, je največkrat vsem dostopen xerox ali offset. Ker je fanzine samozaložniški projekt, so naklade seveda razmeroma majhne, gibljejo se tam med 30 do 500 izvodi. Distribucijo nosijo na plečih sami založniki in temelji na sistemu pisemskih naročil. Sedaj pa na konkretne primere . . .

Fanzinomanija je Slovenijo zajela šele v zadnjem letu. Tako se je poleg mojega lastnega izdelka (fanzine **VRNITEV ODPISANIH),** pojavilo še nekaj drugih. **VRNITEV ODPISANIH** izhaja neredno še tam od leta 1983 in so vse številke z izjemo zadnje, sedme, razprodane. Vsekakor je to fanzine z zavidljivo največjo naklado, a kaj, ko predstavlja slovenščina jezikovno barijero za ostale narode.

Iz Laškega prihaja **PLATFUZZ,** fanzine, ki je začel izhajati lani. Izdani sta dve številki in predvsem zadnja je tekstovno in dizajnersko na zavidljivi ravni. **PLATFUZZ** izdaja ekipa mladih entuzijastov iz Laškega, Rogaške Slatine in Celja, ki aktivno spremlja in beleži dogajanje na domači in tuji glasbeni sceni. *Pohvalno.* Iz Ajdovščine je **MOJE ŽIVLJENJE,** ki pa je *zelo diletantski fanzine,* saj je velika večina besedil in fotografij prevzeta iz drugih podobnih izdaj. Čas bo vsekakor pokazal, kako in kaj . . .

Če gremo proti Zagrebu, lahko tam najdemo kar nekaj fanzinov: **INDEPENDENCE, 600.000 RAZLOGA DA ODUSTANETE, T. S. O. M.** in **VIRUS.** Z izjemo **INDEPENDENCE,** ki ga izdajata *Alpi* in *Matija* (oba aktivno sodelujeta tudi na zagrebškem mladinskem radiju), pa so vsi prej omenjeni fanzini v predporodni fazi razvoja. V Karlovcu je do nedavnega izhajal **CORPUS DELICTI** (10 številk), fanzine *neverjetno kaotičnega dizajna* in včasih tudi prav zanimivih potopisov in trič-trač novic. Iz istega okolja je tudi **VIRUS,** izdani dve številki, *ane izstopa* iz kategorije povprečnosti.

Zdaj že bivši **FLASH** iz Pule je primerek *dobrega fanzina.* Izšlo je deset številk in avtor *Pietro* je združeval mail-art dizajn ter kritične in retrospektivne tekste o domači in ameriški underground glasbeni sceni. **FLASH** je izhajal na A5 formatu in je bil *dizajnersko najbolje oblikovan fanzine, kar sem jih videl pri nas.* V bližini Pule, bolj točno v Krnici, je izšla prva številka TAPIROSAURUS REX fanzina z *nekaj zelo dobrih besedil,* to pa je zaenkrat tudi vse.

Beograd. Tamkajšnji dolgoletni hadrcore aktivist *Gvido* izdaja **24 ČASA** in **MINIMUM ROCK'N'ROLL. 24. ČASA** je *tipičen fanzine* (izšlo že dvajset številk), medtem ko je drugi *koncertni informator,* ki izide vsakega prvega v mesecu in prinaša koncertne datume iz vseh krajev širše domovine. Mlade sile iz Beograda izdajajo še dva fanzina, to sta **BODY AND SOUL** in **AA** — oba lahko uvrstim v kategorijo *povprečnih fanzinov,* saj prinašata le intervjue, koncertne ocene in podobno.

BOLJI ŽIVOT iz Novega Sada je *razred zase.* Izšle so štiri številke, zadnja v offset tehniki. Fanzine izdaja ekipa petih ljudi z nekaj zunanjih sodelavcev in je tekstovno in dizajnersko *zelo dodelan.* Tu nekje se zgodba konča. Seveda še zdaleč nisem zajel vseh YU fanzinov, saj jih neredno izhaja še vsaj dvajset. Če omenim le nekatere: **DELIRIUM** (Šabac), **PREDSKAZANJE** (Beograd), **EPITAPH** (Sarajevo), **PLES SLOMLJENOG DUPETA NA VETRU** (Subotica), **U MOJIM OČIMA** (Kragujevac).

Še naslovi . . .
VRNITEV ODPISANIH, David Kržišnik, Marinkov Trg 14, 61000 Ljudljana

PLATFUZZ, Silvo Privšek, Rimska Cesta 8, 63270 Laško

24 ČASA, Gvido Obradović, Strahiniča Bana 43, 11000 Beograd

BOLJI ŽIVOT, Boris Miškovic, Bulevar AVNOJ-a 25, 21000 Novi Sad

INDEPENDENCE, Vogrić Matija, Maslinska 9, 41000 Zagreb

FLASH, Nevenko Petrić, B. Leonardelli 19, 52000 Pula

BODY AND SOUL, Vanja Stamatović, Rankeova 5, 11000 Beograd

David Kržišnik

MAČEK V ŽAKLJU
HOMESTEAD V K4

Novo ljubljansko koncertno prizorišče še očitno ni zaživelo na tak način, kot so si to zamislili za te reči poklicani, ampak ostaja duhovit izziv časa tistim, ki jim glasba kot medij klubskega druženja ša kaj pomeni. Da glasba v tem trenutku, ko so poti do nje širše odprte kot nekoč v ponesrečenem odzivu kulturnih snobov na izzive časa ne pomeni prav veliko, nam je postalo povsem jasno v tem trenutku, ko je koncertna ponudba primerljiva tisti v pravljičnem zahodnem svetu. Tako pač gre to, čeprav se v glasbi še zmeraj dogaja (vsaj) marsikaj.

Fascinantno zveneča imena še zmeraj polnijo dvorane **(The Cure),** imena, ki so dandanes šele v vzponu, privabljajo vsaj minimalno radovedne navdušence **(Pixies),** medtem ko povsem marginalne zadeve spremlja le nekaj strastnih navdušencev in glasbenih pisunov.

Homestead ni tako marginalna ameriška založba, da v takem centru kot je Ljubljana ne bi zaslužila nobene pozornosti, pa vendarle pa trije »njeni« bendi niso privabili več kot sto poslušalcev.

My Dead Is Dead so povsem povprečen kitarski ameriški bend, ki ima nekaj očarljivih prebliskov, vendar se ne približa nobenim resnejšim muzikalistično izraznim rockovskim elementom, ampak vseskozi plava na *neizrazitem duhu nepretenciozne melodičnosti* (pri čemer nas na trenutke pošteno moti pevčevo pomanjkanje posluha). Pomanjkanje izrazne dinamike je nastop privedlo do meje dolgočasja, a so fantje le nekako skrpali konec s koncem in zapustili čisto korekten vtis.

Bastro so žgali veliko bolj *hrupen in energičen HC,* ki je zvenel po eni strani zelo artikulirano, po drugi strani pa ni dosegal tistih prebojev, ki smo jih vajeni v igranju kakšnega **Sevea Albinija (ex Big Black, Rapeman).** Kitarist skupine **Bastro** pač ni mogel nositi loka kitarske napetosti in se je večkrat izgubljal v povprečnem kitarskem hardkoru. Zaradi *pomanjkanja lucidne godbeniške spretnosti* so se vsi trije glasbeniki največkrat ustavili na pol poti iz povprečja štrlečega hardkora, čeprav lahko prav posebej pohvalim izredno dobrega bobnarja.

Rožice so pač rožice **(Happy Flowers)** in od tega infantilno bizarnega dueta res ni bilo mogoče pričakovati ničesar drugega, kot to, kar sta nam ponudila: *popolnoma neresen glasbeni odštek, ki se kaj malo ozira na pravila lepega glasbenega vedenja.*

Predstavljajte si glasbenika, ki z levo nogo (nogo!) igra bas kitaro, z desno nogo brklja po elektronskih tolkalih in z obema rokama očitno nespretno tolče po bobnih, medtem ko drugi glasbenik poskuša iz kitare iztisniti predvsem hrup — oba pa seveda tudi kričita v mikrofon! Samo od odprtosti ušes je odvisno sprejemanje takšne glasbe in ni hudič, da se v povprečnem evropskem mestu ne bi našlo kakšnih petdeset parov ušes, ki jim je tovrstna glasbena diverzija všeč. Edina kritika nastopa Happy Flowers bi bila z moje strani v tem, da je bil njun nastop občutno prekratek.

To, kar počneta Veseljaški rož'ci, pač *presega vse meje in brez tovrstnih bizarnosti bi bila glasba hudičevo suhoparna zadeva!*

Rajko Muršič

POD REFLEKTORJI
STE INDIE . . . ALI NEODVISNI?

V letu 1988, ko se je **Kylie Minogue** kosala z **The Smiths** na vrhu neodvisnih lestvic, je postala razlika med t. i. neodvisnimi in »normalnimi« (?, odvisnimi) lestvicami neznatna, še posebej, če se pozabavamo z glasbenimi stili, ki jih srečamo na obeh. Tako se je lani od independent (neodvisno) na željo alternativcev in neodvisnih čistunov izluščil nov termin *indie,* ki je pomenil tisto (predvsem v sporazumevanju) razliko, ki je nekoč veljala med neodvisno in odvisno sceno.

Neodvisne distribuirane plošče so udarile na vrhove lestvic — dolgočasno, sluzasto, zastrašujoče . . . Torej naj bi to pomenilo odlično letino za neodvisneže. Sigurno! Predstavljajte si le, kateri *indie* hit so prepevali klinci *I should be so bleed in' bloody well luck«,«* z vsemi pravicami zobatega avstralskega škrata, zvezdice bedastih nadaljevank. Odlična plošča, vendar slabo, če ste človek. Na lestvici najbolje prodajanih »neodvisnih« plošč v lanskem letu se na prvem in drugem mestu prerivata *Yazz* z *The Only Way Is Up* in **Kylie Minogue** *Should Be So Lucky, pa to še ni vse* **(Kyli** še 5., 7. in 9. mesto, **Yazz** pa še 8.). O tem, kakšni so ostali izvajalci, razen res redkih izjem, recimo **The Sugarcubes,** za katere mislim, da so edini malo bolj pošteni bend v primerjavi z ostalo golaznijo **(Erasure, Jason Donovan . . .)** raje ne bi razpredal. Tako lahko moji Ljubčki pošljete samo nasmešek Ljudem, ki vas z radia, televizije in časopisa šopajo s podatki o uvrstitvi kakšnega našega žrebca na angleških neodvisnih lestvicah. Najpogostejši tak primer so bili pač **Laibach**, vendar o njihovih fintah glej Katedro 8, april 1989. Lestvica je lestvica in punk ter še bolj post-punk pogruntavščina z »neodvisnimi« je bila mogoče še sprejemljiva v začetku osemdesetih let in nikoli več. Eden takšnih indikatorjev, ki je pomenil še zadnjo smrt »neodvisnosti«, so bili **The Smiths** (ki so sicer zelo dober band) s ploščo *The Queen Is Dead,* ki je bila hkrati prva na neodvisni lestvici in druga (mimogrede za **The Queen)** na odvisni. *The Queen Is Dead* (simbolika?) je poleg vseh ostalih lastnosti z nožem prerezala neodvisnosti grlo.

Tako tudi *Kylie* kraljuje z istoimenskim albumom na odvisni lestvici in je z že omenjeno malo brozgo na drugem mestu »odvisnih«. 1988. je prineslo še zadnje kontradikcije med rock publiko in pokazalo vse neprimernosti nadaljnjega obstoja *»indie scene«* (prijetna fraza kljub temu, mar ne?) Maksima, da ne moreš uspeti kot *»indie«* se je razblinila kot megla (vprašajte **Yazz**, dobitnico platinaste plošče). Konec **Red Rhino** nam na drugi strani kaže, da imaš mnogo manj možnosti, če položiš vsa svoja jajca v široko označen koš tradicionalnega *(indie)* geta. To je samo ena tragična manifestacija metanja denarja zapečkarski mediokritetni publiki, kar je sicer problem celotnega britanskega alter popa v zadnjih petih letih.

Tržno usmerjeni izvajalci so opazili, da imajo neodvisne založbe najbolje urejeno distribucijo, saj so med sabo v glavnem vse povezane in druga drugi pomagajo, kar pomeni praktično prispeti v vsak kotiček informacijske vasi, medtem ko med odvisnimi vlada neusmiljena konkurenca in zakoni monopola na določenem (s pogodbo seveda) tržišču, poleg tega pa imajo še kultni status (Uylie-kult?). Upam, da so tudi nekateri iz neodvisnih založb dojeli to finto in bodo malo bolj zagrizeni. Čeprav: denar je denar, kar so odkrili tudi pri *Rough Trade,* kjer so blazno zaslužili z **The Smiths**, ansamblom, katerega truplo še vedno ostro zaudarja na *indie* terenih. Potegnili so glavo iz peska in objeli plesa željne mladce. Firma, ki je nekoč lansirala *»burn down the disco!«* je sedaj odgovorna za nekatere najslajše favorite samih D. J.-ev *(»hang the blessed D. J.«).*

V porastu pa so samo »pol-poštene« plošče, ki prihajajo predvsem iz Amerike (Pixies in večina na What Goes On, Blas First, SST) kot tudi iz Islandije in Avstralije.

Torej, samo v primeru, če ste zmedeni: **The House of Love** so *indie* band, ki je bil pri neodvisni firmi, sedaj pa so na odvisni, medtem ko *Kylie Minogue* ni *indie* in niti band, je pa na neodvisni *indie,* hm, neodvisni etiketi in ne potrebuje premika na odvisno, če pa bi že šla, bi stvari, vsaj za nas, postale manj komplicirane. Razumete?

Pa vso srečo!

Pec (v sodelovanju s Sounds)

P. S.: Mene indie asociira na nekaj v zvezi z dvema korenoma, ki tvorita ta izraz (čeprav naj bi bila škrajšanka od independent): in — v; die — umreti.

ETNIČNO OBARVAN GLASBENI TORNADO

Letošnja drugogodbena prireditev je bila prav gotovo **ena najboljših doslej,** saj nam je pripeljala toliko dobre godbe, kot že dolgo ne. Pravi rezultati tržne »world music« se kažejo šele v tistih glasbenih snovanjih, ki niso tradicionalistično čistunsko vezana na zvočno tradicijo različnih kotičkov tega sveta, ampak se z drugačno zvočnostjo tega pisanega planeta zgolj oplejajo. Glasba je univerzalna dobrina svetovne kulture in tisto izrazno sredstvo, ki je dostopno prav vsem. Druga godba je v dosedanjih petih letih prinesla obilico svežih (največkrat vehementno prezrtih) glasbenih snovanj, ki dejansko predstavljajo esencialne silnice sodobne glasbene ustvarjalnosti. Časi so pač taki, da je ravno v glasbi nastopilo obdobje rušenja pregrad, ki so doslej zelo nasilno ločevale različne zvočne sisteme enega od drugega v zvočno brkljanje med različnimi stilskimi izhodišči ni več nepremostljivo. Sintetična, organska glasba polistilistične usmeritve je pač dejstvo zvočne kvintesence tega trenutka in prav nič se ne moremo čuditi zbeganosti glasbenih potrošnikov, ki se v novo zlitih hzvočnih snovanjih še zmeraj ne znajdejo. *Prihodnost bo raznorodni pisani glasbeni čredi prav gotovo že zopet nadela neobhodne plašnice* — šele takrat pa bo postalo jasno, da je jasna razmejitev predvsem idealno sredstvo za nadzorovanje in futranje »duha časa«.

Vse skupaj se je začelo dokaj nedolžno, s koncertom vzhajajočih zvezd (če že morda niso celo v zenitu!), **The Pixies.** Bostonski fantje in dekle (na basu) so neverjetno neposredni in prav nič zvezdniški glasbeniki, ki še zmeraj nastopajo predvsem zaradi glasbe same — ta pa se udinja pri tistem poslušalstvu, ki ji mu v krvi rock z melodičnimi nastavki in z občasnimi ekspresivnimi izbruhi hrupa ali hardkorovskega »šusa«. Izredno dinamičen nastop s tipajočim uvodom in dinamičnimi preskoki med liričnimi in rockerskimi trenutki je prav gotovo vsaj navdušil tisočglavo mnočico. Album *Doolitle* prav gotovo predstavlja dovršen in ne preveč zahteven glasbeni izdelek, ki skupini predstavlja veliko breme, saj ga bo zelo težko preseči — nam je pa prav zaradi tega v zadoščenje, da smo ob pravem času videli skupino, ki v tem trenutku pomeni »No 1«!

Naslednji dan smo se preselili v Afriko in spremljali nastop izredno kvalitetne afro pop zasedbe iz Tanzanije,: **Remmy Ongala And Orchestre Super Matimila.** To so glasbeniki, ki so pred enim letom prvič ovohali Evropo, in ta jih še ni uspela (komercialno) pokvariti, tako da so prinesli svež duh po vzhodnoafriškem glasbenem dogajanju (mimogrede: peli so v svojem jeziku) in nas s tem tako presenetili, da nismo bili sposobni slediti celotni ornamentiki sinkop ter izredno zapletenim strukturam sončno tople godbe, ki je ohranila precej tistega, kar nam bo v afriškem pogledu na svet ostalo za vekomaj prikrito. Najbolj fascionantno pri tovrstnih zadevah je to, da kljub sprejemanju zahodnega (tudi električnega) instrumentarija *godci ohranjajo svojo lastno indentiteto* in si ne izpodsekajo korenin. Milozvočje komercialno zdresirane glasbene brozge jim je hvalabogu tuje, zato pa v njihovi godbi milozvočja še zdaleč ne manjka. Nasprotno: kitarske prstne pasaže in polirtmija celega orkestra se zliva v milozvočen poskočen tok, ki ne potrebuje nikakršnih enoličnih dvočetrtinskih repeticij. Globoka godba iz Tanzanije pa žal v Križanke ni privabila ustrezne množice, tako da je praznina v avditoriju predstavljala glavno pomanjkljivost tega nastopa. Skratka: *pestro, sončno, poduhovljeno, spretno in občuteno.*

Gruzinske vokalne skupine na Drugo godbo žal ni bilo, tako da smo se preselili v klet Kersnikove štiri v sredo, 31. 5. na koncert **Tria Kras** in **Vizöntö.** Koncertno prizorišče je v dobršni meri vplivalo na ta koncert, saj je sterilna dvorana preveč zadušila akustični zven glasbil (k čemur je dodatno pripomoglo tudi katastrofalno ozvočenje).

Trio Kras sestavljata dva »naturščika« iz Istre (Grožnjan, Buje) in en bivši član **Istranove,** izvajajo pa dokaj pristno glasbo z istrsko-kraškega območja (ki je bilo vendarle deležno povsem samosvojega kulturnega razvoja), vendar žal niso godci, ki bi zmogli bistvene elemente svoje godbe prenesti izven svojega življenskega okolja (Mimogrede: če vas bo pot kaj peljala mimo Grožnjana, se ustavite v krčmi Pri violini, kjer gode veliko tamkajšnjih godcev!). Sicer izredno prikupna akustična zadeva (dve violini in dvostrunski bas velikosti čela — »bajs«) na odru v klubub K4 ni povsem zaživela, predvsem zaradi nelagodnega občutja teh godbenikov na takem odru. Ker pa gre za eno redkih domačih zasedb, ki ne koketirajo z novokomponirano narodnozabavno godljo, jih je že *zaradi avtentičnega zvočenja treba prav posebej pohvaliti.*

Madžarski kvartet **Vizöntö** pa so dovolj prekaljeni glasbeniki, da jih ambient ni mogel povsem iztiriti, čeprav so nam dali vedeti, da zmorejo še veliko več od tega, kar so nam prikazali. Odziv poslušalcev iz prvih vrst jim je vendarle postregel z vsaj minimalnim »feedbackom«, tako da so svojo sodobno ljudsko glasbo (»folktemporary«) odigrali vsaj solidno. Vizöntö so nastopili s kopico akustičnih glasbil z vseh vetrov (čeprav so prevladovala tista, ki jih uporabljajo na Madžarskem), a so vseeno venomer *dobesedno izžarevali svojo madžarsko identiteto,* čeprav zvočno niso tako zvesti madžarski tradiciji kot **Muzsikas,** ki smo jih videli lansko leto. **Vizöntö** so predvsem sodobni, dinamika skladb in bogate instrumentacije pa izdajajo veščino izurjenih glasbenikov, ki so **do zvočnega medija povsem odprti** in se neprestano sprehajajo po polju svoje lastne sinteze. *Duhovitost in neprisiljenost* so glavne karakteristike teh godcev, ki v svoje tekste vpletajo folklorno motiviko. Mimogrede je treba omeniti še, da so nas »pregnali« z bluesom na madžarski način: z dudami, violino in madžarskim tekstom Takšne drže pa naši »akustičarji« v splošnem ne premorejo. Madžari nas pač na vseh ravneh prehitevajo: med drugim se ne podrejajo dominantnim trendom svetovne glasbene industrije, ampak godejo predvsem na svoj način.

Dan za tem sta nastopila češka glasbenika **Iva Bittova** in **Pavel Fajt** ter nas dobesedno pometla po tleh z izvrstno izvedeno samosvojo godbo violine, glasu in tolkal, ki na nek način nadaljuje najboljše momente tradicije *»rocka v opoziciji«. Izredna intonančna točnost vokala* **Ive Bittove** in *prav neopisljiva nežnost* **Fajtovih***bobnov sta se na trenutke prelila v krčevite ekspresivne izbruhe vseh Ivinih vokalnih registrov in hrupa celotnih Rjatovih membran in činel.* Kratke, mojstrsko artikulirane naštudirane skladbe sta le občasno dodatno začinila s krajšimi improvizacijami, o neverjetno razgibani in nedoločljivi ritmični strukturi skladb pa skoraj ni treba razpredati! To je bil pravi ognjeni krst za dvorano na Kersnikovi, ki je dotolkle vse predsodke do prostora

Elektro beat kanadskega dueta (z gostujočim bobnarjem) **Front Line Assembly** je sicer prinesel pričakovano godbo, vendar pa se po izrazni moči ali katerihkoli drugih glasbenih elementih ni mogel kosati z godbo, ki je sicer prisotna na Drugi godbi. Elektro beat (techno pop) je mlada glasbena zadeva, ki še ni dosegla svoje razvite forme, vendar pa že kaže prve sadove repetitivnega glasbenega izražanja, ki mu manjka predvsem bolj domiselna »zaštrenanost«. *Nobenih resnejših dinamičnih preskokov ali izven »že znanega« štrlečih zvočnih elementov ni bilo v glasbi* **Front Line Assembly,** zato pa veliko hrupa in monotonosti. Odziv na tovrstno glasbo je še vedno vezan bolj za naklonjenost konzumentov, kot pa na kakšne univerzalne glasbene kvalitete.

Letošnji praznik glasbe je zaokrožil nastop izredno atraktivne zasedbe iz Velike Britanije: **Trewor Watts' Moire Music.** *Polistilizem in brkljanje med zvočnimi formami* je bil v njihovi godbi še najbolj prisoten, saj je združitev jazzovskih pristopov, afriških sinkopiranih ritmov, minimalistične orkestracije in koreninske evropske zvočnosti prav gotovo najmanj izzivalna zvočna izkušnja. Če k tem izhodiščem dodamo še *izredno prisrčnost glasbenikov, ki so med svojim igranjem glasbo dobesedno izžarevali na odru,* potem je jasno, da je mogoče Moire Music ocenjevati samo s superlativi.

Odprto sprejemanje glasbe kot take je glavna karakterna poteza vseh devetih glasbenikov, ki igrajo v Wattsovi zasedbi **Moire Music** in prav ta **odprtost do glasbe kot organske kulturne tvorbe je temeljni pečat glasbenih prizadevanj tega trenutka.** Glasba **Moire Music** pa je predvsem *lahkotna, prešerna* in *poduhovljena,* nikakor pa ne lahka — gre za *neobremenjeno glasbeno poigravanje, ki premaguje omejitve gravitacije in prostora ter časa, v svoji pozitivni »zaštrenanosti« pa vodi predvsem k svojevrstnemu zvočnemu užitku.*

Če se za trenutek še enkrat ozremo na letošnjo Drugo godbo, se lahko zgrozimo predvsem nad dejstvom, da glasba kot taka v tem trenutku ni v epicentru modnih strujanj elitističnih kulturniških interesov ne glede na to, da se v sami glasbi dogaja marsikaj. *Širina duha je pač od nekdaj bila v popolnem nasprotju z modnimi trendi . . .*

Rajko Muršič

POD SKALPELOM

LOU REED — NEW YORK

Kmalu 50-letni rocker v najbolj pravem pomenu besede, **Lou Reed,** je po štirih letih studijske nedejavnosti (od njegovega prejšnjega izdelka *New Sensations)* popolnoma presenetil in navdušil vse ljubitelje glasbe. Kot strela je udaril po mladem rock nebu in zatemnil veliko večino mladih sil, t. i. mladih upov rocka prihodnosti. Po nekaterih je celo napravil najboljši izdelek v svoji dvajsetletni karieri.

V sedemdesetih sicer ne morem pozabiti polja hitov, ki so jih poželi s *Transformerja,* kot tudi nepozabne *Berlin* faze in spusta *Coney Island Baby.* Tudi predzadnji, že omenjeni *New Sensations* ni bil slab, bil je celo zelo dober (disko friki se še spomnite *I Love You Suzanne?).* Lastnost **Loua Reeda** je bila na vsakem izdelku izrazita neizenačenost in nehomogenost materiala, saj se je znal poigravati z jazz vplivi, kabaretom, reaggejem, baladami, vedno pa mu je vezavo pomenil elementarni rock and roll z dvema kitarama, basom in bobni. In ravno tu se je zaustavil na *New Yorku.*

Plošča je enkraten primer odlične glasbe, ki kar vre iz lonca, v katerega je **Lou** povabil tudi svojo sodelavko iz obdobja *The Velvet Underground,* Maureen »Moe« Tucker, in jo gostil na dveh komadih. Po svoji homogenosti me vseeno neke niti napeljujejo k odličnemu *Berlinu,* ki mu lahko dam ime tudi akustični rock and roll ali malo bolj trendovsko akustični *New York. Berlin* je tudi po svojem izrazu precej drugačen od *New Yorka,* saj je izrazito pesimistična in črna plošča, medtem ko slednji temelji izrecno na sarkazmu, cinizmu, ironiji in kritiki sveta, predvsem (jasno) Amerike. Kot primer lahko navedem *The Great American Whale,* kjer se nepozabno norčuje iz »ameriškega načina življenja« in vrine tudi verz *»you can't always trust your mother«,* s čimer ne ostane dolžan niti klasični katoliško fanatični ameriški družini, kjer obstaja zraven le še bog (kateremu tudi ne »ostane dolžan«) in gospod predsednik, ki ga metaforično načne z napevom *Good Morning Mr. Waldheim.* V koš je spravil vse retro hipije in podobne »nove« trende in dokazal, kaj pomeni imeti trezno glavo in razumeti čas, v katerem živimo. *»There is no time for saluting flags«. New York* diha na tej plošči, in to ne kot mesto blišča in zabave kot v New Yorku, New York, temveč kot mesto smeti, revščine, korupcije, getov, rasizma, alkohola, narkotikov, smrti, v katerem pa, če hočeš preživeti, moraš vzdržati (Busloads of Fate Hold On). Prvo stran zaključi ironično samoizpovedno, kjer se dotakne svojega praga in prepeva v lenem jazzy swingu (ki je edina, na kateri se glasbeno malo spusti v drugačne vode, čeprav inštrumentarij in »feeling« ne odstopita): *»My wife said to me: Lou, it's the beginning of the new adventure.«* Na drugi strani pa se v zadnji pesmi spomni še enega zelo osebnega odnosa, saj jo posveti lani presenetljivo umrlemu Andyju Warholu, doajenu svoje umetnosti in mogoče celo cele »kariere«, ne pozabi pa tudi na prijateljico Nico (tudi lani umrlo).

Torej vse se je začelo na začetku šestdesetih let v kletnih klubih New Yorka in upam, ali kot je napisal **Lou** na ovitku: tako se dela glasba v studiu z dvema kitarama, basom in bobni!

PEC

POD REFLEKTORJI

FRIKI, ZADOVOLJNI?

Vsaj sedem let prepozno smo lahko pri nas občudovali skupino **THE CURE** na koncertu, ki je bil 24. maja v Ljubljanski Hali Tivoli. Približno sedem tisoč ljudi je dodobra napolnilo dvorano s svojimi pričakovanji in radovednostjo, kdo je tale debelušni simpatični **Robert Smith.** Prišli so iz cele Jugoslavije (bili so organizirani celo avtobusi) in iz tujine. Bili so stari in mladi, darkerji in hipiji, hard-corovci in speed-metalci . . ., kar nam samo pove, da so **The Cure** že nekaj let pri nas kultna skupina, da so »in« ter da so mega. Ob pogledu na publiko se mi je utrnila paralela med koncem sedemdesetih let in koncem osemdesetih, med starimi hipiji in današnjimi »hipiji«. Tudi takrat, ko se je pojavljal na svetovni subkulturni sceni punk (pri nas kako leto kasneje) — 1976., je bilo le malo takih, ki so ga sprejeli, oziroma mu vsaj prisluhnili in je bilo zelo moderno biti frik (Maribor je tukaj še posebej močen). Stari friki so bili strašno cool, zato so jim nasedale vedno nove generacije pubertetnikov, ki so od njih sprejeli od glasbe, do obleke in načina obnašanja. Punkerji so bili seveda za njih navadna agresivna neumna drhal, ki nima pojma, kako zadeto je vse. Danes je drugače le to, da se je spremenil stil oblačenja, vse ostalo je nespremenjeno. Stari punkerji so v **Cure** videli svoje korene, darkerji svoje bogove, pubertetniki pa so imeli občutek, da so »in«, čeprav so **Cure** že dolgo »out« in so izgubili vse svoje nekdanje atribute. So čisto navaden pop band, ki je sicer uspel pokazati svoj profesionalizem na odru. Perfekten light-show, brezhiben zvok (zvočnike so imeli obešene na stropu) in zanimiva scenografija je to, kar lahko potegnem iz tega, skoraj triurnega koncerta, ki sem ga imel že po eni uri dovolj, kot presladkega bonbona, ki se ti upre, če ga preveč poješ. Magično sentimentalni **Robert Smith** je bil že s svojo pojavo dovolj, da so že vsaj petindvajsetletne »punkerice« potočile malo nostalgije na svojega mladostnega idola, deset let mlajše pa so kar vzdihovale, ko so videle v živo fanta, ki ga je imela njihova sestra ali brat na steni, dokler se ni poročil(a).

Uro in pol rednega koncerta in trije dodatki (pri zadnjem nas je **Robert Smith** prosil, da jih več ne kličemo nazaj, ker bo padel dol) so bili izjemna doza in (obvezni novi in stari hiti: *Boys Don't Cry, Why Can't I Be You? . . .)* občutek sem imel, da so se namenili igrati dokler bi jih publika še želela. Več kot fair koncert za oboževalce Curov, ki so tako izpolnili svoje življenje, mene so pa bolele noge, da zehanja raje ne omenjam, z mislimi pa sem že bil na **Pixies,** ki so igrali naslednji dan.

PEC

POD SKALPELOM

TREVOR WATTS' MOIRE MUSIC: »WITH ONE VOICE«

Najnovejši koncertni posnetki odlične glasbe devetčlanske zasedbe enega od glavnih protagonistov jazzovskega zvočenja na otoku, **Trevorja Wattsa** in njegovih **Moire Music,** kažejo nadaljnje napredovanje te zasedbe, ki deluje v različnih inačicah od leta 82 dalje in je doslej izdala le dve plošči, ***Moire Music*** leta 85 in leto kasneje ***Saalfelden Encore.*** Razlog, da tako pomembna evropska zadeva na vinilnih nosilcih zvoka ni niti približno ustrezno zastopana, je bržkone v tem, da gre *predvsem za izvrstno koncertno zasedbo,* ki venomer koncertrira v domačem Hastingsu, obredla pa je že tudi dobršen del evropskih in severnoameriških koncertnih odrov. Ni odveč tudi pripomba, da se pogosto dogajajo tudi takšne stvari, kot se je zgodila pred nedavnim v Dallasu, ko je občinstvo *sredi koncerta razmetalo pripravljene stole in navdušeno plesalo,* ali pa v Saalfeldnu, ko so *pozno v noč morali še enkrat ponoviti ves repertoar.*

Ploščo ***»With One Voice«*** bi sicer v vsakršni situaciji lahko ocenjevali le s superlativi, toda v trenutku, ko na preostankih jazzovskega polja vlada moreče zatišje in ko se bojimo, da nam evropski improvizatorji ne morejo pokazati ničesar posebej novega in razburljivega več, je takšna plošča še posebej dobrodošla, saj nas tovrstni prebliski vendarle opomnijo na znano dejstvo, da je v brezvetrju nemogoče vedeti, s katere strani bo zapihal veter, pri čemer pa sploh ne opazimo tokov pod površjem, ki vendarle ne dovoljujejo popolnega mirovanja.

Zasedba, katere jedro igra skupaj že skoraj 7 let, seveda ponuja vsakemu talentiranemu glasbeniku, ki se ji pridruži, tako zanesljivo oporo, da so rezultati novih sintez zmeraj boljši in boljši. Tako je za razliko od prejšnjih variant Moirè Music s štirimi pihalci ali z dvema violinama sedaj na vrsti zasedba, v kateri razen saksofona ni posebej izstopajočega instrumenta, zato pa sta glas odlične pevke **Liane Carroll** in spremljava venomer prisotne, a neverjetno nevsiljive harmonike **Richarda Granville-Smitha,** prvovrstno dopolnilo sicerščnji brezhibno uigrani ritem sekcije z dvema ganskima tolkalcema, **Kofijem Adujem in Nano Tsadujem,** ter prekaljenemu pihalnemu duetu **Simona Picarda** in **Trevorja Wattsa.**

Takšna zasedba omgoča zlitje najrazličnejših zvočnih elementov v skladno celoto in če kaj, potem je ravno to, kar počne zasedba Moirè Music, tisto, kar predstavlja osrednji del *zvočne kvintesence tega trenutka* in kar za zdaj opredeljuje sicer zelo ohlapen pojem **organske glasbe.** *Elementi kompozicijskega minimalizma, standardne jazzovske orkestracije, afriško sinkopiranih ritmičnih osnov v sledovi ganskega Hl-Lifea in cele pahljače zvočnih primesi iz evropske glasbene tradicije vključno s keltskim elementom,* se zlivajo v dolge, a niti za trenutek dolgočasne plesne zvočne štrene, ki pa lahko povsem zadovoljijo tudi tiste poslušalce, ki jih podplati ne srbijo preveč, ampak so vajeni skoncentrirano slediti zvočnim potem vsakega posameznega glasbila v tem skladnem orkestrskem zlitju.

Rajko Muršič

SERGEJ KURJOKIN

Jasno in glasno je treba poudariti tole: brzice novodobne glasbene kreativnosti so se že pred časom izgubile v varnih strugah ustaljenih zvočnih obrazcev, tako da je treba ploščo, na kateri lahko slišimo obilico povsem neobremenjene glasbe in se seznanimo z novimi glasbenimi razsežnostmi, sprejeti s prav posebno pozornostjo in slovesnim pompom.

Glasba **Kurjokinove** dvanajstčlanske zasedbe **Popularnaja mehanika** je strnjena v 45-minutni *briljantno zaokrožen zvočni tok,* ki je bil posnet nekega oktobrskega večera leta '86 v neki dvorani v Leningradu in izdan pri **Leo Records** v Londonu leto kasneje.

Glede na to *zvočno mojstrovino* **Sergeja Kurjokina** in njegove **Pop mehanike** ter na podlagi vtisov iz odličnega nastopa **Vjačeslava Ganelina** o sovjetski novogodbeni sceni nikakor ne moremo več govoriti kot o neki izolirani, marginalni ali irelevantni zadevi, ki bi bila vredna pozornosti zgolj zaradi nekakšne železnozavesne eksotike in podobnih traparij iz arzenala naših vsakdanjih predsodkov o tamkajšnjih krajih (predvsem v sferah sodobne zvočnosti).

Sergej Kurjokin je glasbenik izredno širokih obzorij, glasba **Pop mehanike** pa je tako *raznolika in obenem kompaktno zrela ter izrazito sodobna,* da bi bilo opredeljevanje tega početja kot marginalnost navadna norost. In samo slepe ali trapaste kure bi lahko spregledale vpadljiva zrna, ki jih širnemu svetu servira londonska založba **Leo Records** (pri čemer seveda posnetki nastajajo v sovjetskem okolju, v katerem bo, če bodo bogovi muzam naklonjeni, zraslo tudi drugo klasje).

Skoraj prepričan sem namreč v to, da ta val ruske novogodbene kreativnosti prinaša bistveno več od tega, kar lahko pričakujemo od izpadov novi svetovni godbi zapisane peščice lucidnih kozmopolitov, ki bi jih zlahka pokosila že prva bolj izostrena socrealistična kosilnica.

O **novi godbi** govorim zato, ker **Kurjokinovih** glasbenih izpadov ni mogoče strpati v noben žakelj, natovoriti na noben kamion in odpeljati na nobeno smetišče. *To je glasba, ki štrli daleč, daleč preko zakoličenih in začrtanih robov glasbe,* kakršno v nepreglednih količinah producira mašinerija vseplanetarne glasbene industrije. Glasba iz ***Uvoda v Pop mehaniko*** je glasba, povsem neodvisna od zakonov povpraševanja in ponudbe, ki jim je zapisana vsa produkcija omamnih vonjav na pravi strani železne zavese. ***Pop mehanika je*** *stroj, ki proizvaja glasbo, predano izključno sami sebi, glasbo brez pregrad, glasbo, v kateri so vse posvetne in sakralne norosti povsem irelevantne in glasbo, v kateri izgubi vsak pomen nemoč naših ušes, vajenih predvsem milozvočnih industrijskih uspavank.*

Pop mehanika je svet onstran Aličinega izkrivljenega ogledala, je vse tisto, kar ni pop glasba in vse tisto, kar ni vsakdanja mehanika. Pop mehanika je duh glasbe. Je zvočna štrena, ki doživlja metamorfoze zvočnih struktur, ki nas sploh ne presenečajo, ampak nas vodijo po stezah povsem novega doživljanja zvočne sinteze; varno nas pustijo krmariti po strugi artikulirane blaznosti.

Kaj bi se slepili: **Kurjokinov Uvod v popularno mehaniko je izjemna plošča.** *Je daleč najbolj dovršena in neposredna zvočna eksplozija, kar smo jih lahko slišali v zadnjem času in je sinteza takšne kreativne moči, da se ji enostavno ni mogoče upreti.* Brezhibno odigrana zvočna burleska nas zlahka vpelje tudi v povsem eksperimentalne izpade ali pa nas lirični parti na klavirju zazibljejo v ekspresiovno hrupen avantgardni rock.

V pozni jeseni se ne more zgoditi to, kar se godi zgodaj spomladi. Ali je »glasnost« znanilec pomladi, ali pa morda predstavlja le vzlet Minervine sove, lahko zaenkrat le ugibamo. Brezkompromisnosti glasbenega izvajanja Pop mehanike nikakor ne moremo ločiti od realnih ideološko-političnih silnic znotraj največje ječe na tem planetu.

Glasbenik, ki mu je tovrstna glasba dejansko način življenja, je bil za svoje delo v tistih krajih doslej deležen le kupčka črnih pik v kartoteki, namesto da bi ga doletela svetovna slava zaslužnega umetnika ZSSR. (Ne premoremo pa dovolj naivnosti, da bi verjeli v iluzije, da se bo zaradi »glasnosti« vse to spremenilo.)

Sicer pa so eksperimentatorji v vseh deželah tega sveta potisnjeni na rob popularnoglasbene mizice-pogrni-se. Le da so sovjetski glasbeniki pri tem omejeni predvsem na koncertne nastope znotraj sovjetskih meja in na nekoliko slabše tehnične pogoje svojega delovanja. Prav »feedback« s publiko pa je v dobršni meri omogočil *idealno sintezo neposrednosti, lucidnosti, kreativnosti in izredne zvočne artikulacije na* nastopu **Pop mehanike** v Leningradu. Izreden nastop je ta Kurjokinova zasedba začinila še s pravimi dozami humorja in neposrednega zvočnega kaosa, tako da je v resnici prav vse na svojem mestu in izkaže se, da bi bila vsaka nadaljna poplava besed na to temo navadno blejanje.

Rajko Muršič

LOUNGE LIZARDS

Teden dni po drugi godbi smo se v Križankah srečali še z eno kultno legendo njujorške glasbene eksplozije in na ta način po počitki zaokrožili letošnjo odlično drugogodbeno prezentacijo.

Lounge Lizards so kultna skupina, ki se je ljubljanskim poslušalcem (tistim seveda, ki ne sedijo na ušesih, ampak poslušajo **Radio Študent**) zarisala na kožo, tako da glasbenikom, ki jim je publika z veseljem lizala z roke, na odru Poletnega gledališča sploh ni bilo težko prikriti neskladij v orkestru (najverjetneje so enega slabših koncertov v svoji karieri.)

Šarmantnega jazzovskega občutenja glasbe tej zasedbi ne moremo očitati, vendar pa na samem nastopu niso pokazali nič več (kvečjemu manj) od tega, kar poznamo s plošč. Res je sicer, da jih nova plošča kaže v drugačni (resnejši in bolj *intimni*) luči kot dosedanje štiri, vendar pa na samem koncertu niso dosegli takšne izredne prodornosti, kot na živi plošči s posnetki iz Tokia izpred treh let **(Big Heart)** ali na koncertnih posnetkih **No Pain For Cakes.**

Le redki so bili trenutki, ko smo lahko zares uživali v ubranem muziciranju celotne osemčlanske zasedbe, zato pa so nas prevečkrat utrujali z raznimi solističnimi izleti.

Ne glede na to pa je treba povedati, da so **The Lounge Lizards** izredno kvalitetna, šarmantna in duhovita zasedba, ki združuje veliko različnih glasbenih pristopov v skrajno celovit »žurerski« glasbeni sistem. **The Lounge Lizards** vendarle ohranjajo tisto, kar je bilo za jazzovsko godbo zmeraj esencialnega pomena: *»jive«* — torej zabavo, ki zmeraj cilja na »nekaj več«, aranžmajsko spretnost z značilnim zvenom saksofona, *kompozicijsko napetost* z občasnimi zvočnimi izlivi in *koncertno atraktivnost* v neposrednem stiku z občinstvom. Predvsem slednjega pa v Križankah ni manjkalo, saj je **John Lurie** prepričal redarje, da se jim je lahko publika približala povsem pod oder in plesala. **John Lurie** je tudi filmski igralec **(Down By Law, Strangers Than Paradise)** in prav ta njegova dejavnost je v Križanke pripeljala verjetno več poslušalcev kot bi jih samo njihova (njegova) glasba. (In prav jim je, saj so morali prenesti tudi prave free jazzovske izpade!).

Kakorkoli že, koncert The Lounge Lizards je bil izjemen glasbeni dogodek in ni hudič, da nekoč ne bi vedeli, kako dobro godbo smo lahko slišali tudi pri nas . . .

Rajko Muršič

HAPPY FLOWERS — I CRUSH BOZO

Pred dobrim letom nas je prijetno presenetil prvenec bizarnih srečnih rožic, sedaj pa se nam z novega albuma **I Crush Bozo** prav zlobno nasmiha vijoličasta rožica, ki s kladivom udriha po nesrečnem Bozotu. Blef dveh anonimnih perverznežev, ki se izdajata pod firmo Happy Flowers in infantilne fantazme Mr. Anusa ter **Mr. Horribly-Charred-Infanta,** ki med drugim ponujajta deset receptov kako razbesneti nič hudega sluteče starše, se slej ko prej začnejo in končajo ob zvočnem zapisu in učinkih tega zapisa.

Oznako bizarnosti lepimo na razne iz glavnega toka glasbene produkcije štrleče zvočne zvarke, vendar je pojem bizarnost tako širok, da vanj lahko stlačimo vse od **Cpt. Beefhearta** do **Ciccone Youth.** Če so paradigma rockovske bizarnosti **The Residents,** so **Happy Flowers** njihova inverzija: **Residents** so zvočno izredno *sofisticirani,* kompozicijsko predstavljajo zaradi studijskih prijemov nekaj povsem samosvojega, **Happy Flowers** pa so na trenutke pravi *zvočni diverzanti,* naj jim cviljenje slide kitar predstavlja zvočno blazino, ki jo trgajo s smirkastim vokalom in skrajno enostavnim bobnanjem, ravno *skrajna preproščina v kompozicijskem smislu pa* **Happy Flowers** *postavlja na pozicijo kreativnih diletantov.* Po tej strani pa jih ne kaže primerjati niti s kakšnimi **Sprung aus den Wolken,** ker zvočni učinki **Happy Flowers** krepko presegajo glasbeno revščino lanskoletnih nastopajočih z Druge godbe.

Kaj potem ostane? *Pokončanje kulture* — **Culturcide.** *Neskončna introvertirana ironizacija. Implozija dialektike večnih dvojčkov. Z nikakršno previdnostjo omejena neposredna zafrkancija. Neskončen omejen univerzum — vase sesut svet dveh zvočnih teroristov.*

Happy Flowers so tu. Še en dokaz več, da je električna kitara lahko tudi neznosno nasilno glasbilo, dve električni slide kitari, obdelani še z distorzijo pedalov, pa sta dvojno neznosni. Ali pa štirikratno učinkoviti — kakor nam drago. Glavni problem **Happy Flowers** je ob dosledni ambivalentnosti zvočnega učinkovanja slej ko prej v tem, da *dosegajo maksimalne učinke z minimalnimi sredstvi.* To pa odtehta vse morebitne pomisleke!

Rajko Muršič

STUDIO ZA POLITIČNI IN EKONOMSKI MARKETING

UNIVERZITETNA KONFERENCA ZSMS MARIBOR
GOSPOSVETSKA UL 83, 62000 MARIBOR
TEL.: 062 29-355

SPEM

Politične akcije in javnomnenjske raziskave ter propagandne akcije so postale del naše vsakdanjosti. Javnomnenjske raziskave vse bolj pridobivajo na pomenu. Nosilci političnih in marketinških akcij so prisiljeni komunicirati z javnostjo in javnost vedno močneje preko svojih potreb, želja in zahtev vpliva na pomembne odločitve v politiki in v gospodarstvu. Politične in marketinške akcije zahtevajo brezhibno organizacijo profesionalen in znanstveni pristop.

Skupina študentov, diplomantov in sodelavcev Univerze v Mariboru je dojela potrebo političnih organizacij, gospodarstva ter javnosti in formirala Studio za politični in ekonomski marketing — SPEM, ki se ukvarja z raziskavo tržišča in marketingom političnih in ekonomskih akcij.

V SPEM delujejo strokovnjaki različnih profilov: psihologi, sociologi, ekonomisti, informatiki in oblikovalci.

Delokrog SPE obsega eksterne raziskave, katerih namen je ugotoviti realno stanje, pomembno za sprejemanje pravilnih odločitev. SPEM lahko v vsakem trenutku izvede profesionalne in znanstveno podprte javnomnenjske raziskave z anketarji na terenu, pa tudi hitre (in relativno poceni) telefonske ankete. Za svoje raziskave uporablja vse vrste stratificiranih vzorcev. Studio nudi tudi pomoč pri organiziranju in izvedbi političnih in ekonomskih akcij.

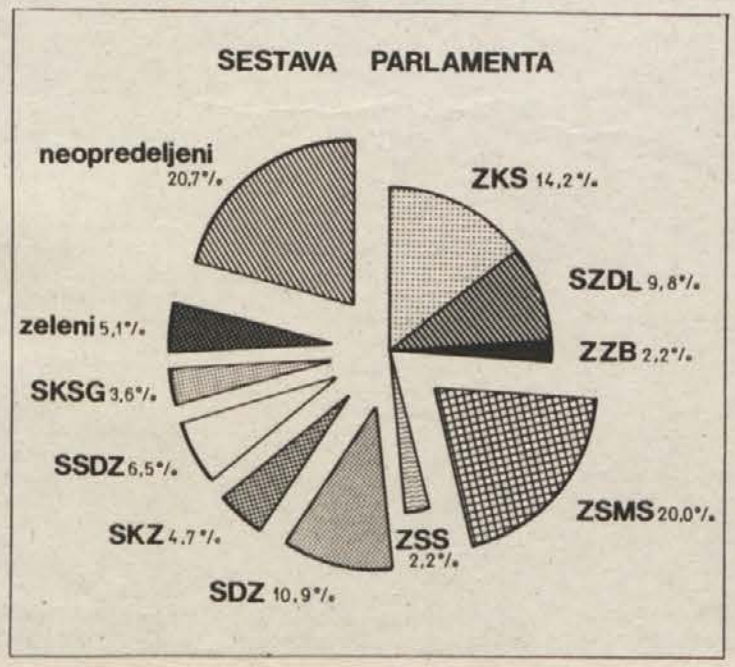

SPEM je mlada organizacija, kljub temu je za njo že nekaj uspešnih raziskav in izpeljanih akcij. Opravil je raziskavo na področju Maribora, s katero je ugotavljal razpoloženje Mariborčanov do kandidatov za mariborskega župana, opravil pa je tudi raziskavo, s katero je edini (kot trdi komentator v Telexu 6. april 1989) pravilno napovedal izid referenduma za člana predsedstva SFRJ iz Slovenije. Raziskave so bile objavljene v dnevniku Večer. SPEM opravlja raziskave tudi za podjetja.

Studio je izdelal celostno podobo in nudil pomoč pri organizaciji več političnih akcij, katerih naročnik sta bila Univerzitetna konferenca ZSMS in študentski časopis KATEDRA (celostna podoba za Zvezo študentov, pomoč pri organizaciji v podporo četverici, itd.).

V odpiranju alternativnega medijskega prostora SPEM aktivno sodeluje z Mariborskim radiem študent — MARŠ in časopisom Katedra. Za oboje SPEM posreduje informacije o reklamnih potrebah.

SPEM — Studio za politični in ekonomski marketing je produkt znanja, so ga združili mladi in podjetni ljudje z Univerze v Mariboru. Sestavljajo ga mladi strokovnjaki, pripravljeni pomagati politiki in gospodarstvu pri pomembnih odločitvah.

Študentski časopis Katedra
Tyrševa 23
62000 Maribor
Telefon (062) 212 004

Številka žiro računa
51800-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj: Univerzitetna konferenca ZSMS Maribor

Predsednica časopisnega sveta: Dragica Korade

Katedra izhaja ob podpori Družbenega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji.

Uredništvo: Danilo Vezjak (glavni urednik), Sašo Dravinec (odgovorni urednik), Silvo Zapečnik, Peter Tomaž Dobrila, Rajko Muršič, Darinko Kores-Jacks, Miro Lenič.

Oblikovalec: Beno Artnak

Tehnična urednica: Snežana Štabi

Lektor: Boris Svetel

Vodja prodaje: Gorazd Kos

Tisk ČGP VEČER Maribor

Cena posameznega izvoda 5000 din

Naročnina za vse leto znaša 35.000 din, za pravne osebe 70.000 din, za tujino 30 DEM oziroma enako vsoto v drugi valuti.

Oproščeno prometnega davka po sklepu št. 421-1/70 z dne 11. 2. 1970.

KITAJSKA JE KOSOVO.

NEBEŠKI MIR LEGA NA ZEMLJO

Zgodilo se ni pravzaprav nič nepričakovanega. Peščica voditeljev vodstva avantgarde in ljudske republike več kot milijardnega delavskega razreda je ukazala ljudski armadi izvesti barbarski masaker nad množico neoboroženih ljudi, ki so na demonstracijah zahtevali odstop nekaterih »nedotakljivih«, predvsem pa več demokracije, svobode, napredka in blagostanja, skratka tistega, kar lahko označimo kot vrednote civiliziranega sveta.

Če so trije božji blagoslovi pamet, poštenje in članstvo v komunistični partiji, in je izmed njih mogoče dobiti največ dva, je vsaj tistim s prvima dvema jasno, da komunizem in civilizacija nikakor ne gresta skupaj. Morda lahko prav v tej nezdružljivosti iščemo vzroke za to, da imajo socialistične države (vključno z našo) tako prisrčne odnose z različnimi vojaškimi, družinskimi in »ljudoželjnimi« diktaturami — gliha vkup štriha! Pa naj mi kdo pokaže državo t. i. »svobodnega sveta«, kjer prihaja do (kontra)revolucionarnih demonstracij, ki jih oblasti razgonijo s tanki! Sicer pa: zakaj na demonstracijah zahtevati tisto, kar lahko mnogo lagodneje dosežeš na volitvah?

Z varne distance nekaj tisoč (ali vsaj nekaj sto) kilometrov je seveda lahko biti blazno pameten in se zgražati nad brutalnostjo oblasti na Kitajskem ali v Zakavkazju. Končno je pri nas socializem le bolj »po meri človeka«.

Primer 1: Na začetku **»bele Turčije, kjer v Donavo Sava se bistra izlije«** (če naj kraj določim s Prešernovimi verzi) se zbere skoraj milijon ljudi. Nekaj najglasnejših (ob očitnem odobravanju ali vsaj strinjanju večine) vpije revolucionarne parole v stilu: »Dajte nam puške, da pobijemo kontrarevolucionarje (te imenujejo sicer drugače, z imenom nekega naroda oz. »narodnosti«)!« Najbolj vplivni izmed tistih, ki vodijo približno dvomilijonsko avantgardo približno triindvajsetmilijonskega delavskega razreda, gledajo na zborovanje z blago naklonjenostjo. »Vožd« dela omenjenega delavskega razreda, namreč vodstva približno milijonske avantgarde približno devetmilijonskega delavskega razreda, zborovanje navdušeno pozdravi. Ali ni to čudovito! Nobenih tankov in nasilja, nobenih izrednih ali posebnih ukrepov, in to kljub temu, da se ljudje masovno zavzemajo za dokaj bistvene spremembe.

A žal vsa ta novokomponovana idilika socializma po meri ljudi ne nastopa kot osamljen pojav, ampak v dialektično-materialni povezavi s **primerom 2:** Nekoliko južneje, v pokrajini, kjer živijo zvečine »kontrarevolucionarji« iz primera 1, se zbirajo množice ljudi. Ti vzklikajo kontrarevolucionarne parole v stilu: »Nočemo pod nadoblast revolucionarjev (tudi tu imajo v mislih narod), ki hočejo puške, da bi nas pobili!« Ob tem se masovno zavzemajo za ohranitev sistema. Najbolj vplivni izmed vodstva dvomilijonske avantgarde triindvajsetmilijonskega delavskega razreda, še posebej pa »vožd« cca milijonske avantgarde cca devetmilijonskega dela triindvajsetmilijonskega delavskega razreda, gledajo na zborovanja z ostro nenaklonjenostjo. Kot se za zakonite in demokratično izvoljene predstavnike delovnega ljudstva in njegove avantgarde spodobi, sprejmejo v imenu ljudstva posebne ukrepe, poslavši na omenjeno področje ljudsko milico in ljudsko armado, ki v tistem loncu (kot pripadnik triindvajsetmilijonskega delovnega ljudstva sem posebej ponosen na to, da gre pri tem, kar se počne tudi v mojem imenu, za anticipacijo sorodnih dogodkov med vodstvom, avantgardo in nekim oddaljenim enomilijardnim delavskim razredom) kuhata okusno kitajsko specialiteto **»à la Stari trg nebeškega miru«.** Nekateri smo se je prenažrli, še preden se je vsaj delno skuhala.

Se nam v **primeru 3** obeta »Trg osvoboditve nebeškega miru«? Najuglednejši med tistimi, ki vodijo približno stotisočglavo avantgardo dvomilijonskega delavskega razreda, so na nekaj takega namignili; menda so v zvezi s tem sami dobili namig od prej omenjenih najvplivnejših tovarišev v vodstvu dvomilijonske avantgarde triindvajsetmilijonskega delavskega razred, katerega del je tudi prej omenjeni dvomilijonski delavski razred s stotisočglavo avantgardo.

Če sta me prva dva primera sicer vznemirila, vendar brez direktnih posledic za moje zdravje (ob televizorju sem še naprej mirno mazal pir in kikirikije), pa mi ob misli na realizacijo primera tri gre na kozlanje. V tem primeru bi bil namreč tudi sam v »središču dogajanja«, in v tem špilu nočem sodelovati! Zato pozivam poljubno številne voditelje poljubno številnih vodstev poljubno številnih avantgard poljubno številnih delavskih razredov: **Boljševiki vseh dežel, odjebite, dost' vas' mam!**

Darinko Kores-Jacks

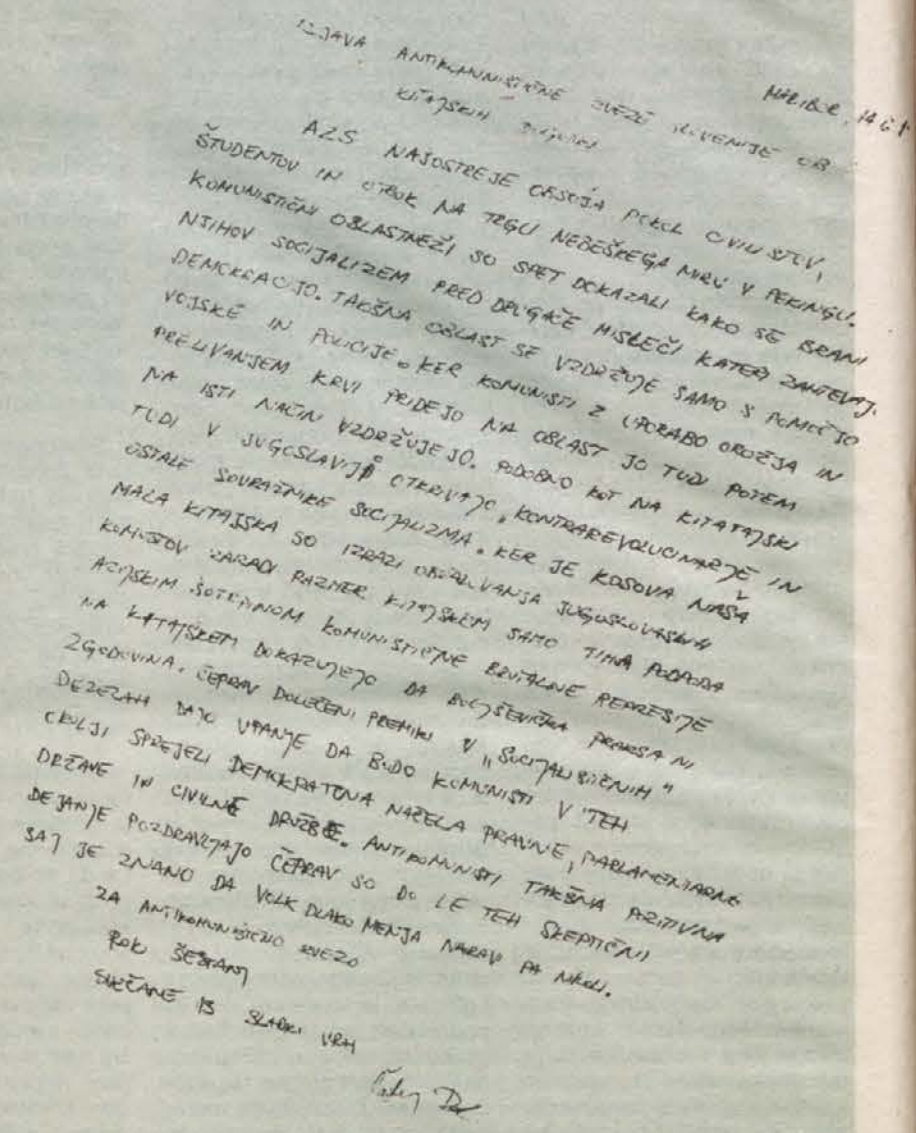
IZJAVA ANTIKOMUNISTIČNE ZVEZE SLOVENIJE OB KITAJSKIH DOGODKIH

MARIBOR, 14. 6. 1989

AZS NAJOSTREJE OBSOJA POKOL CIVILNIH ŠTUDENTOV IN OTROK NA TRGU NEBEŠKEGA MIRU V PEKINGU. KOMUNISTIČNI OBLASTNIKI SO SPET DOKAZALI KAKO SE BRANI NJIHOV SOCIJALIZEM PRED DRUGAČE MISLEČI, KATERI ZAHTEVAJO DEMOKRACIJO. TAKŠNA OBLAST SE VZDRŽUJE SAMO S POMOČJO VOJSKE IN POLICIJE. KER KOMUNISTI Z UPORABO ORUŽJA IN PRELIVANJEM KRVI PRIDEJO NA OBLAST JO TUDI POTEM NA ISTI NAČIN VZDRŽUJEJO. PODOBNO KOT NA KITAJSKI TUDI V JUGOSLAVIJI OTRDVAJO, KONTRAREVOLUCIONARJE IN OSTALE SOVRAŠNIKE SOCIJALIZMA. KER JE KOSOVA NAŠA MALA KITAJSKA SO IZBRALI ORGANIZATORJA JUGOSLOVANSKIH KOMUNISTOV ZARADI RAZMER KITAJSKEM SAMO TIHA PODPORA KITAJSKEM SOTRPINOM KOMUNISTIČNE BRUTALNE REPRESIJE NA KITAJSKEM DOKAZUJEJO DA BOLJŠEVIŠKA PRAKSA NI ZGODOVINA, ČEPRAV DOLEŽENI PREHITI V „SOCIJALISTIČNIH" DEŽELAH DAJO UPANJE DA BODO KOMUNISTI V TEH CELOJI SPREJELI DEMOKRATIČNA NAČELA PRAVNE, PARLAMENTARNE DRŽAVE IN CIVILNE DRUŽBE. ANTIKOMUNISTI TAKŠNA PRIZADEJANJE POZDRAVLJAJO ČEPRAV SO DO LE TEH SKEPTIČNI SAJ JE ZNANO DA VELIK DELEŽ MENJA NAČRT PA NIKOLI.

ZA ANTIKOMUNISTIČNO ZVEZO
ROK ŠEŠARAN
SVEČANE IZ SLADKI VRH

Dne 31. 5. 1989 je odbor stanovalcev Študentskih domov Maribor, ki je vseskozi vodil bojkot plačevanja stanarin, objavil zaključek bojkota. Dan poprej je bil namreč podpisan dogovor, ki ga je sprejel Svet študentskih domov Maribor, po katerem se poenoti plačevanje stanarin v Ljubljani in Mariboru. Cena stanarine tako do nadaljnjega ne sme preseči 25 % povprečne slovenske štipendije. Tako je začasno najdena rešitev za eno izmed zahtev, ki smo jih študentje v času bojkota zastavili pred javnostjo.

Kaj pa ostalo?

Na vse ostalo bo verjetno potrebno počakati vse do jeseni, ko bosta čas in množica študentov lahko zaigrala svojo resnično vlogo. Bojkot torej še ni končan in prav je tako!

Verjetno se je treba vprašati še, kaj pomeni tolikšna manifestativna akcija mariborskih študentov, kjer takšna oblika izražanja ni pogost pojav in kaj lahko pričakujemo v prihodnje. Začetek je lahko spodbuden. Samo enaindvajset dni je trajalo, da so se stvari obrnile tako, kot smo jih predvideli.

Sedaj je potrebno urediti glasove znotraj nas samih. Sedanja oblika delegiranja naših predstavnikov v Svet Študentskih domov je neživljenjska in nefunkcionalna. Potrebno jo je torej spremeniti. Za vse to se je treba pripraviti že danes, saj je jesen blizu in takrat nam grozi moč oblastnikov. Ljudje bodo na veliko frčali iz domov, pred vrati bodo stale množice. Med nami lahko nastane spor, ki ga bodo pridoma izkoristili, čeprav v znoju svojega smrada, tisti, ki že nekaj desetletij brezobzirno grade ta nesmiselni sistem.

Bojkot torej ni uspel v celoti, kar pa še zdaleč ne pomeni poraza, temveč spodbudo, da se vidimo ter slišimo jeseni!

OPOMBE:

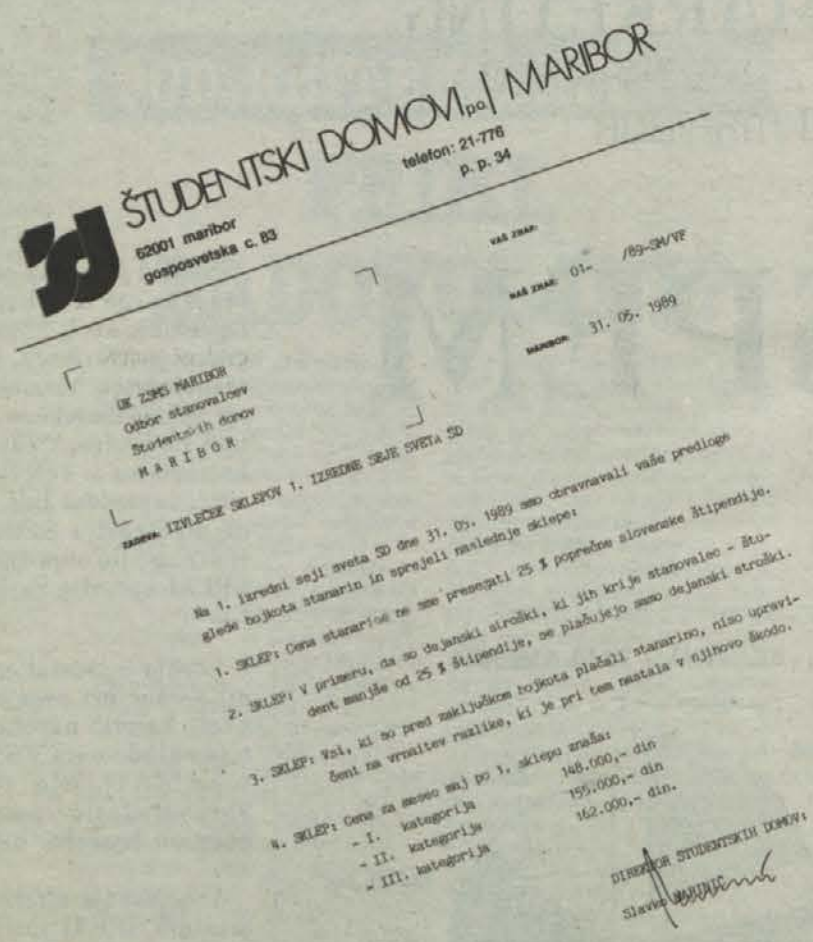
ŠTUDENTSKI DOMOVI | MARIBOR
62001 maribor
gosposvetska c. 83
telefon: 21-776
p. p. 34

VAŠ ZNAK:
NAŠ ZNAK: 01- /89-SN/VP
MARIBOR: 31. 05. 1989

OK ZSMS MARIBOR
Odbor stanovalcev
Študentskih domov
M A R I B O R

ZADEVA: IZVLEČEK SKLEPOV 1. IZREDNE SEJE SVETA ŠD

Na 1. izredni seji sveta ŠD dne 31. 05. 1989 smo obravnavali vaše predloge glede bojkota stanarin in sprejeli naslednje sklepe:

1. SKLEP: Cena stanarine ne sme presegati 25 % povprečne slovenske štipendije.

2. SKLEP: V primeru, da so dejanski stroški, ki jih krije stanovalec - študent manjše od 25 % štipendije, se plačujejo samo dejanski stroški.

3. SKLEP: Vsi, ki so pred zaključkom bojkota plačali stanarino, niso upravičeni na vrnitev razlike, ki je pri tem nastala v njihovo škodo.

4. SKLEP: Cena za mesec maj po 1. sklepu znaša:
- I. kategorija 148.000,- din
- II. kategorija 155.000,- din
- III. kategorija 162.000,- din.

DIREKTOR ŠTUDENTSKIH DOMOV:
Slavko [illegible]

BOJKOT KONČAN! DA ALI NE?